

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MASLOW'UN İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ KURAMINA GÖRE
KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME VE BİLGELİK İLİŞKİSİ: YAŞLILAR ÜZERİNDE
BİR ARAŞTIRMA**

Bilge ABUKAN

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Filiz YILDIRIM**

2014 – ANKARA

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MASLOW'UN İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ KURAMINA GÖRE
KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME VE BİLGELİK İLİŞKİSİ: YAŞLILAR ÜZERİNDE
BİR ARAŞTIRMA**

Bilge ABUKAN

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Filiz YILDIRIM**

2014 - ANKARA

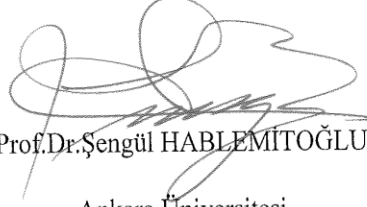
Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı

Çerçevesinde Yürütülmüş Olan Bu Çalışma, Aşağıdaki Jüri Tarafından

Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

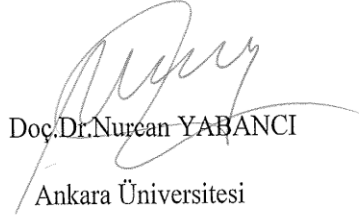
Tez Savunma Tarihi : 20.06.2014

Prof. Dr. Şengül HABLEMİTOĞLU

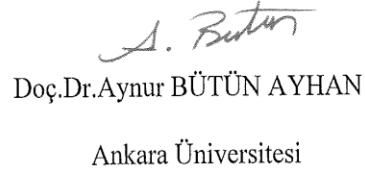
Ankara Üniversitesi

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Nurean YABANCI

Ankara Üniversitesi

Doç. Dr. Aynur BÜTÜN AYHAN

Ankara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Filiz YILDIRIM

Ankara Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Melahat DEMİRBILEK

Ankara Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
ÖNSÖZ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1 Kavramsal Çerçeve	4
1.1.1 İhtiyaç kavramı	4
1.1.2 Yaşlılık	5
1.1.3 Yaşlanma	6
1.1.4 Bilgelik	7
1.1.5 Bilgece yaşlanmak	8
1.1.5.1 Yaşlılıkta bilgeliğin gelişimi	9
1.1.5.2 Yaşlılıkta bilgelik gelişimini etkileyen faktörler	11
1.2 Kuramsal Yaklaşımlar	14
1.2.1 Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı	15
1.2.1.1 Fizyolojik ihtiyaçlar	16
1.2.1.2 Güvenlik ihtiyaçları	17
1.2.1.3 Sevme-sevilme ve ait olma ihtiyaçları	17
1.2.1.4 Saygı (statü) ihtiyaçları	18
1.2.1.5 Kendini gerçekleştirme ihtiyaçları	19
1.2.2 Ardelt'in üç boyutlu bilgelik kuramı	20
1.2.3 Yaşlılıkta ihtiyaçlar, kendini gerçekleştirme ve bilgelik	23
1.2.3.1 Yaşlılıkta ihtiyaçlar	25
1.2.3.2 Yaşlılıkta kendini gerçekleştirme	25
1.2.3.3 Yaşlılıkta kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişki	26
1.3 Literatür Taraması	30
1.3.1 Dünyada yapılan araştırmalar	30

1.3.1.1 Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre yaşlılık döneminde ihtiyaçlara ilişkin araştırmalar	30
1.3.1.2 Yaşlılıkta bilgeliğe ilişkin araştırmalar	32
1.3.1.3 Yaşlılıkta kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar	38
1.3.2 Türkiye'de yapılan araştırmalar	38
1.3.2.1 Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre yaşlılıkta ihtiyaçlar ve kendini gerçekleştirmeye ilişkin araştırmalar	38
1.3.2.2 Yaşlılıkta bilgeliğe ilişkin araştırmalar	39
2. GEREÇ VE YÖNTEM	41
2.1 Araştırmanın Evreni, rnekleme ve rnekleme Yöntemi	41
2.2 Araştırmanın Sınırlılıkları	45
2.3 Veri Toplama Yöntemi ve Araçları	45
2.3.1 Veri toplama araçlarının hazırlanması	45
2.3.1.1 Thunder Bay lği	46
2.3.1.2 Üç Boyutlu Bilgelik lği	47
2.3.2 Ölçekler ve kişisel bilgi formlarının uygulanması	48
2.3.3 Veri toplama araçlarının Türkçe geçerlik ve güvenirlik alışması	49
2.3.3.1 Thunder Bay lği'nin geçerlik çalışması	49
2.3.3.1.a Thunder Bay lği'nin kapsam geçerliği	49
2.3.3.1.b Thunder Bay lği'nin yapı geçerliği / doğrulatoryıcı faktör analizi	49
2.3.3.2 Thunder Bay lği'nin güvenirlik çalışması	53
2.3.3.3 Üç Boyutlu Bilgelik lği'nin geçerlik çalışması	53
2.3.3.3.a üç Boyutlu Bilgelik lği'nin kapsam geçerliği	53
2.3.3.3.b üç Boyutlu Bilgelik lği'nin yapı geçerliği / doğrulatoryıcı faktör analizi	54
2.3.3.4 Üç Boyutlu Bilgelik lği'nin güvenirlik alışması	57
2.4 Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi	57
3. BULGULAR	59
3.1 Örnekleme Tanıtıcı Bilgiler	59
3.1.1 Araştırmanın yrtldği kuruluşlara ilişkin bilgiler	59
3.1.2 Yaşlı bireyleri ve ailelerini tanıtıcı bilgiler	60

3.2 Yaşlıların İhtiyaçlarına İlişkin Bulgular	62
3.2.1 Yaşlı bireylerin ihtiyaçları	62
3.2.2 Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının düzeyi	63
3.3 Yaşlılarda Bilgelige İlişkin Bulgular	65
3.3.1 Yaşlılar arasında bilgeliğin boyutları	65
3.3.2 Yaşlıların bilgelik düzeyleri	66
3.4 Yaşlılarda Kendini Gerçekleştirme ve Bilgelik Arasındaki İlişkiyi Gösteren Bulgular	67
4. TARTIŞMA	69
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	75
ÖZET	79
SUMMARY	80
KAYNAKLAR	81
EKLER	91
Ek-1 Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	91
Ek-2 Gönüllü Olur Formu	98
Ek-3 Araştırmanın Yürütüldüğü Kurumların izin yazıları	99
ÖZGEÇMİŞ	105

KISALTMALAR

TDK – Türk Dil Kurumu

3BBÖ – 3 Boyutlu Bilgelik Ölçeği

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1 : Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidi	16
Şekil 2.1: Thunder Bay Ölçeği'ne ait path diagramı	51
Şekil 2.2: 3BBÖ'ne ilişkin path diagramı	55

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1: Bilgeliğin üç boyutu	21
Çizelge 2.1: Araştırma kapsamında bulunan kuruluşlar	42
Çizelge 2.2: Araştırmanın yürütüldüğü kuruluşlar	44
Çizelge 2.3: Araştırmada referans alınan ölçekler	46
Çizelge 2.4: Thunder Bay Ölçeği'ne ait regresyon ve t değerleri	52
Çizelge 2.5: 3BBÖ'ne ait regresyon ve t değerleri	56
Çizelge 2.6: Değişkenler arasındaki ilişkinin katsayısı ve gücü	58
Çizelge 3.1: Araştırmanın yürütüldüğü kuruluşlara ilişkin dağılımlar	59
Çizelge 3.2: Yaşlı bireyleri ve ailelerini tanıtıcı bilgilerin dağılımı	61
Çizelge 3.3: Yaşlıların ihtiyaçlarının puan ortalamalarının dağılımı	62
Çizelge 3.4: Puan aralıklarına göre yaşlıların ihtiyaç düzeylerinin sınıflanması	63
Çizelge 3.5: Yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerine ilişkin dağılımlar	65
Çizelge 3.6: Araştırmaya katılan yaşlı bireylerin bilgelik boyutlarına ilişkin puan dağılımları	65
Çizelge 3.7: Bilgelik boyutlarının puan aralıklarına göre bilgelik düzeyi sınıflanması	66
Çizelge 3.8: Yaşlıların bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı boyut kapsamında bilgelik düzeylerinin dağılımı	67
Çizelge 3.9: Yaşlılıkta kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişki	68

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının her aşamasında beni destekleyen, motive eden ve sevgileri ile yanımda olan **anneme, babama ve ablama,**

İlgisi, sabrı ve fikirleri ile daima yanımda olan ve özellikle araştırma sürecinde yardımını hiç esirgemeyen sevgili **eşime,**

Çalışmanın planlanması ve yürütülmesinde bilgi birikimi, deneyimleri ve değerli fikirleri ile katkıda bulunan danışman hocam **Sayın Yrd.Doç.Dr. Filiz YILDIRIM'a,**

Baltimore'da yürütülen "Deneyim Birliği" programı hakkında bilgi aktarımında bulunan ve bu programa ilişkin bilimsel çalışmaları e-mail aracılığıyla yönlendirerek destek olan Johns Hopkins Üniversitesi öğretim üyesi **Sayın Jeanine M. PARISI'ye,**

Araştırma verilerinin elde edilmesinde ölçek sorularını yanıtlayarak katkı sunan **tüm katılımcılara,**

Araştırmanın veri toplama sürecinde izin yazılarına olumlu yanıt vererek araştırmanın yürütülmesinde katkıları olan **tüm kurum ve kuruluşlara,**

Ölçek uygulaması için gittiğim kuruluşlarda yaşlı seçiminde yol gösteren ve yardımcı olan kuruluş **yetkililerine, çalışanlarına ve sosyal hizmet uzmanlarına,**

Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği'nin bu tez çalışmasında kullanılması için izin veren Florida Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyelerinden **Sayın Prof.Dr. Monika ARDEL'T'e,**

Thunder Bay Ölçeği ile ilgili bilgi aktarımında bulunan Lakehead Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyelerinden **Sayın Dr. Keith BROWLEE'ye**

Yüksek lisans eğitimim süresince Yurtiçi Yüksek Lisans Burs Programı kapsamında destekleri ile katkı sunan **TÜRKİYE BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK ARAŞTIRMA KURUMU (TÜBİTAK)'na,**

Sosyal Hizmet Uzmanı olarak görev yaptığım Ankara İl Afet Acil Durum Müdürlüğü'nde çalışma koşullarımda anlayış gösteren ve yüksek lisans eğitimimi destekleyen İl müdürümüz **Sayın Ömer AKBAŞ'a** ve şube müdürümüz **Sayın Hasan ŞİMŞEK'e,**

Bu süreçte fikirleri ile bana destek olan, çalışma azmimi artıran ve yorulduğum zamanlarda beni motive ederek katkı sağlayan iş arkadaşım **Gülcan ÖZTÜRK'e**

Sevgisi, ilgisi ve değerli fikirleri ile varlığını her zaman hissettiğim dostum **Sümeyra KARA'ya**

Çok teşekkür ederim...

Ankara 2014

Bilge ABUKAN

1. GİRİŞ

Her toplumda yaşlanma ve yaşlılığa bakış açısı değişmekle birlikte Durak (2004)'ın ve Zastrow (2013)'un da belirttiği gibi yaşlılık dönemine özgü biyolojik, fizyolojik, sosyal, ekonomik, psikolojik değişimler nedeni ile yaşlı bireyler; genellikle bakıma muhtaç, sağlık problemleri olan, mutsuz, yalnız ve sosyal ilişkileri zayıflamış, bunak, tutucu, değişime kapalı, kalıplaşmış, rekabet edemeyen ve sıkıcı bireyler olarak algılanmaktadırlar. Örneğin biyolojik yaşlanma temelinde iskelet sistemindeki değişime bağlı olarak yaşlılar duruşta sorunlar yaşayabilmektedirler. Fizyolojik değişimlere bağlı olarak yaşlıların kalp, damar, akciğer gibi organlarında rahatsızlıklar sıklıkla artmaktadır. Diğer yandan emeklilik ya da ailede gelir getiren bireylerin ölümü gibi pek çok nedenle yaşlıların yoksullaşması söz konusu olabilmektedir. Yaşlılığın getirdiği çoğu olumsuz yaşam deneyimleri psikolojik yaşlanmayı da beraberinde getirmektedir. Psikolojik yaşlanmaya bağlı olarak çevreye ve değişen koşullara uyum zorlaşmaktadır. Böylece özellikle emeklilik dönemi sonrasında kentlerde yaşayan yaşlıların toplumsal ilişkileri azalmaktadır (Danış, 2004; Durak, 2004).

Demografik değişimin ekonomik, sosyal ve sağlık alanlarındaki sorunları beraberinde getirdiği ifade edilerek özellikle yaşlılık konusunda çalışan sosyal politika analistleri, yaşlılık dönemini bağımlılık dönemi olarak tanımlamakta, yaşlıları ise sosyal özerklikten yoksun, dışlanmış ve üretici bir dünya için yük olan bireyler olarak görmektedirler (Goldsmith, 2000). Ancak yaşlanma ile birlikte gözlenen olumsuz değişimlere ve yaşlanmanın sağlık, sosyal ve ekonomik alana yansıyan olumsuz boyutları düşünülerek yaşlılık döneminin “kayıplar dönemi” olarak değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü yaşlılık; bilgi, beceri ve deneyimler temelinde düşünüldüğünde yaşama ilişkin önemli kazanımlar ve bilgelik yılları olarak nitelendirilebilir. Bilgelik, sadece yaşlılık dönemine özgü bir kişilik özelliği değildir. Ancak bilgelige giden yolda yaşlıların yaşam bilgilerinin gençlere aktarılacak beceri kazanmalarını sağlamak ile yaşlıların deneyimlerinden gençlerin yaşam dersi çıkarmalarını olanaklı kılmak için bilge yaşlılar önemli birikimlere

sahiptirler. Bilgeliğin kuşaklararası aktarılmasını sağlayarak bilge kuşaklar yetiştirilmesi açısından yaşlılık, önemli bir yaşam dönemi olmaktadır. Bilgeliğin kuşaklararası aktarımının bir sonucu olarak başarılı ve sağlıklı yaşlanan gelecek kuşaklar ile nihayetinde sürdürülebilir bir toplum için yaşlılıkta bilgelik önemli bir ihtiyaç olmaktadır. Ancak yaşlıların yaşamlarında görülen ekonomik, sosyal, psikolojik ve daha pek çok kayıp ve değişimler nedeni ile son yıllarda yaşlılık süreci ile ilgili olumsuzluklara vurgu yapılmakta, aktif ve sağlıklı yaş alan bireyler ise çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Nitekim yaşlılık dönemi çoğu zaman yalnızlık, mutsuzluk, bakıma muhtaçlık ve sağlık problemlerine bağlı olarak açıklanmaktadır. Yaşlılık dönemindeki olumlu ya da olumsuz çoğu yaşam olayları yaşlıların yaşamına olumsuz olarak yansımayaabilmekte ve bilgelik sayesinde yaşlıların yaşamlarına ve yaşamın anlamına ilişkin yeni bakış açısı kazanmaları mümkün olabilmektedir (Ardelt, 1997; Sternberg 2005). Bu nedenle bu tez çalışmasının konusu yaşlılık döneminde bilgeliktir.

Bu tez kapsamında yaşlılık döneminde bilgeliğin bilişsel (yaşamı anlama yeteneği, olayların derin anlamını ve önemini kavrama becerisi) yansıtıcı (olaylara ve durumlara farklı açılardan bakarak değerlendirme yapma, önyargıları aşmak için çaba gösterme becerisi) ve duyuşsal boyutları (sevecen ve sempatik davranış ile tavır geliştirme becerisi) incelenmektedir.

Maslow (1970) ihtiyaçlar hiyerarşisinin en üst basamağında bulunan kendini gerçekleştirme ihtiyacını karşılamış olan bireylerin bilge kişilik özellikleri gösterdiğini ileri sürmektedir. Bu anlamda Maslow (1970), insan davranışlarını yöneten bir güdü olarak tanımlanan kendini gerçekleştirme ihtiyacını aynı zamanda erişilmeye çalışılan bir gelişme düzeyi olarak da açıklamaktadır. Maslow (1970)'a göre kendini gerçekleştirme bu yönüyle gelişim sürecinin doruk noktası olarak ifade edilen bilgelik kavramı ile yakından ilişkili olup, bilgelige ulaşma arzusu aynı zamanda kendini gerçekleştirme ihtiyacının karşılanmasını sağlamaktadır. Bu nedenle bu tez kapsamında Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı temel alınarak kendini gerçekleştirmenin yaşlılık döneminde bilgelik ile ilişkisi araştırılmaktadır.

Maslow (1943) kendini gerçekleştiren bireylerin; gerçeği olduğu gibi algılayabilen, içinden geldiği gibi davranabilen, probleme dönük olan, kendi kendine yeten, çevreden bağımsız bir biçimde karar verebilen, takdir etmeyi bilen, insanlıkla özdeşleşebilen, demokratik bir karakter yapısına sahip olan, kaba ve başkalarını küçük düşüren şakalardan hoşlanmayan, yaratıcı ve kalıp yargılara karşı direnen bireyler olduklarını ifade etmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi yaşlılıkta bilge olmaya ilişkin olumlu potansiyellerin tartışılmasına olanak sağlayan bu tez çalışması; literatürde yayınlandığında yaşlanma ve yaşlılık döneminin olumlu özelliklerine dikkat çekerek farkındalık oluşturmak açısından değer taşımaktadır. Diğer yandan yaşlılar; plan yapmak, sosyal değişikliklere uyum sağlamak ve kişilerarası çatışmaların üstesinden gelmede gençlerden daha başarılı oldukları için beklenmedik durumlar ve ilişkiler konusunda gençlere tavsiyelerde bulunabilirler. Psikolojik olgunluğa bağlı olarak üretken roller üstlenen yaşlılar farklı yaş grupları ile işbirliği yaparak genç kuşağa bilgi, beceri ve deneyimlerin aktarılmasını sağlayabilirler. Böylece yaşamın üstesinden gelebilen başarılı ve donanımlı kuşaklar yetiştirilmesine ve dolayısıyla toplum refahına katkı sağlamaları da olanaklı hale gelebilir. Bu tez çalışmasının, bilge yaşlıların potansiyellerinin göz önünde bulundurularak farklı yaşam alanlarında onların bilgi, beceri ve deneyimlerinden yararlanılması için yapılacak girişimlere dayanak oluşturacağı öngörülmektedir. Öyle ki bilgeliğin sadece yaşlılığa özgü olmadığı çocukluktaki yaşam deneyimlerinin de bilgelik üzerinde etkili olduğu düşünüldüğünde bu tez çalışmasının, bilgeliğin kuşaklararası aktarımı için bilge yaşlıların bilgi, beceri ve deneyimlerinin paylaşılacağı ortamların oluşturulmasında temel olacağı düşünülmektedir.

Ulusal ve uluslararası literatürde yaşlılık döneminin bilinen ve açıklanan olumsuz yönlerine ağırlık verilmesi noktasından hareketle planlanan bu tez çalışmasında yaşlılık dönemine özgü önemli bir potansiyel olarak kabul edilen bilgeliğe dikkat çekilmektedir. Araştırmanın amacı Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre kendini gerçekleştirme ile bilgeliğin ilişkisini araştırmaktır.

Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki araştırma sorularına bağlı olarak hipotezler oluşturulmuştur.

- Yaşlıların fizyolojik, güvenlik, sevme, sevilme, ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaç düzeyleri nasıldır?
- Bilgelik alt boyutları (bilişsel-yansıtıcı ve duyuşsal) ve kendini gerçekleştirme arasında ilişki var mıdır?

Yukarıdaki sorulardan hareketle araştırmanın hipotezleri aşağıda sıralanmıştır:

1. Kendini gerçekleştirme ve bilgelik bilişsel boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
2. Kendini gerçekleştirme ve bilgelik yansıtıcı boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.
3. Kendini gerçekleştirme ve bilgelik duyuşsal boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

1.1 Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde “ihtiyaç”, “yaşlılık”, “yaşlanma”, “bilgelik” ve “bilgece yaşlanmak” kavramları açıklanmaktadır.

1.1.1 İhtiyaç kavramı

İhtiyaç ve güdü kavramları birbirini karşılıklı olarak etkileyen bir süreci ifade etmektedir. Bu nedenle bu iki kavramı birlikte ele almak gerekmektedir. Belirli bir ihtiyacın ortaya çıkması durumunda bireyin o ihtiyacının karşılanması için harekete geçmesini sağlayan motive edici güce “güdü” denilmektedir. “İhtiyaç” ise tatmin edildiğinde haz ve doyum, tatmin edilmediğinde ise acı ve üzüntü veren bir güdü olarak tanımlanmaktadır (Türkay, 1991).

İhtiyaç kavramı, insanlığın varoluşundan bugüne üzerinde tartışılan önemli bir kavramdır. İnsan ihtiyaçlarının neler olduğu, bu ihtiyaçların nasıl ortaya çıktığı, zamanla nasıl farklılaştığı ve insanları, bu ihtiyaçlarını karşılamaya iten şeyin ne(ler) olduğu merak edilmiş ve araştırılmıştır. Çünkü insanın yaşamını sürdürülebilmesini sağlayan en temel güdü ihtiyaçların karşılanması güdüsüdür. Güdüleri iki düzeyde ele alan Onaran (1981) temel güdüler olarak nitelendirdiği güdüler, bireyin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli ihtiyaçlar olarak tanımlamaktadır. İkincil güdüler ise bireyin toplumsal çevrede kazandığı güdüler olarak açıklamaktadır. Çok boyutlu (biyolojik, psikolojik, sosyal) bir varlık olan insan, çeşitli ihtiyaçlara sahiptir. Çeşitlilik gösteren insan ihtiyaçları Maslow'un (1970) da belirttiği gibi temel düzeyde fizyolojik, yüksek düzeyde ise kendini gerçekleştirme ihtiyacına doğru ilerleyen hiyerarşik bir sırayı takip etmektedir. İnsanın yaşamını devam ettirebilmesi, diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurabilmesi, kendisini değerli ve özel olarak hissedebilmesi, hayattan keyif alabilmesi ve kendini geliştirebilmesi için ihtiyaçların karşılanması önemlidir.

1.1.2 Yaşlılık

Yaşlılık genel olarak yaşlı olma, ilerleyen yaşın etkilerini gösterme hali olarak tanımlanmaktadır. Canlılar için biyolojik işlevler açısından erişkin konuma ulaştıktan sonra, yani üreme döneminin sona ermesinden ölüme kadar geçen zaman dilimindeki değişim ve dönüşüm sürecidir (Beğer ve Yavuzer, 2012). Tüm insanlar için ortak bir olgu olan yaşlılık, her bireye göre farklılaşabilmektedir. Bu nedenle aynı yaş dönemindeki bireylerin fiziksel ve psikolojik özellikleri ile yaşam deneyimleri farklı olabilmektedir. Aynı zamanda bireyin kalıtımla getirdiği özelliklere, beslenmeye, çevre koşullarına ve farklı kültüre göre yaşlılık; erken ya da geç, sorunlu ya da az sorunlu olabilmektedir (Danış, 2004). Çünkü kalıtımsal özelliklerin alındığı çevre, doğumdan itibaren sosyalleşme sürecinde etkili olan aile, okul, akran grubu, meslek grubu ve kitle iletişim araçları bireylerin nasıl bir yaşlılık dönemi geçireceklerini belirlemektedir (Güngör-Ergan, 2007).

Yaşlılığı, bireyin içinde bulunduğu yaş dönemine göre tanımlayan Danış (2004) yaşlılığın göreceli bir kavram olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda toplumların refah düzeylerine göre yaşlılığın başlangıcının belirlenmesinde bireysel, sosyal ve kültürel etkenler önem kazanmaktadır (Kurt, Erkol ve Beyaztaş, 2010). Dünya Sağlık Örgütü'nün (2000) "kişinin çevreye uyum sağlama yeteneğinin yavaş yavaş azalması" biçimindeki yaşlılık tanımına paralel bir tanımlamayı Emiroğlu (1995) yapmıştır. Buna göre Emiroğlu (1995) yaşlılığı "zaman faktörüne bağlı olarak bireyin değişen çevreye uyum sağlama gücü ile organizmanın iç ve dış etkenler arasında denge sağlama potansiyelinin azalması" olarak açıklamıştır.

Yaşlılık döneminde genel olarak fiziksel ve bilişsel fonksiyonlarda, kapasite ve imkanlarda ilerlemeden daha çok gerilemenin ağır bastığı bilinmektedir. Buna ek olarak gençliğin, güzelliğin, üretkenliğin, cinsel yaşamın, gelir düzeyinin, saygınlığın, rol ve statünün, bağımsızlığın, arkadaş ve eş gibi yakın bireyler ile ilişkilerin, sosyal yaşamın ve desteklerin azaldığı belirtilmektedir (Bahar, Bahar ve Savaş, 2009; Danış 2004). Geçtan (1981)'a göre ise durağan ve değişmez bir yaşam dönemi olmayan yaşlılık, çeşitli güçlerin etkileşimini içermektedir. Bu güçler temelinde yaşamın tüm evrelerinin zorluklarına karşı varoluşu sürdürebilmenin sağladığı bilgelik vurgulanmaktadır. Bu anlamda yaşlılık büyüme ve olgunluğa erişme ile ilişkili olarak açıklanmaktadır.

1.1.3 Yaşlanma

Her canlının zaman içerisinde aldığı mesafe olan yaşlanma geri dönüşsüz, tüm sistemleri etkileyen ve kaçınılmaz fizyolojik bir süreçtir (Beğer ve Yavuzer, 2012; Büken ve Büken, 2003). Yaşlanma, tüm canlılarda biyolojik ve fizyolojik fonksiyonların azalmasını ifade etmektedir. Sadece takvim yaşına bağlı kalmadan bazı belirtilerin ortaya çıkmasıdır. İnsanın eski canlılığını ve hareketliliğini göstermemesi, bunu hissetmesi, ruhsal sorunlarına ve sıkıntılarına karşı sabırsız hale gelmesi ve bedensel/fizyolojik değişmelerin görülmesi yaşlanmanın başlangıcı sayılabilmektedir (Sevil, 2005). Organizmanın zaman içinde aşama aşama dış

uyaranlara yeterince uyum göster(e)memesi ve karşılık ver(e)memesi olarak açıklanan yaşlanma, Onur'un (1995) belirttiği gibi *birincil* (saçların beyazlaması, hareketlerin yavaşlaması, görme ve işitme kayıpları gibi genetik yapıya bağlı olarak her bireyde görülen, evrensel ve kaçınılmaz yaşlanma), *ikincil* (sağlıksız beslenme, fiziksel aktivite yapmama, kötü alışkanlıklara sahip olma gibi yaşam sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan yaşlanma) ve *üçüncül* (hızlı ve geri dönülmez bozulmaları içeren yaşamın sonunu işaret eden yaşlanma) düzeylerde gerçekleşebilmektedir.

1.1.4 Bilgelik

Türk Dil Kurumuna (TDK) göre bilgelik; bilmenin ereği, bilmenin eksiksiz oluşu ve kendini tanıma olarak açıklanmakta; bu tanım bilginin sınırını ve bilgiye ilişkin farkındalığı öne çıkarmaktadır (TDK-Felsefe Terimleri Sözlüğü, 1975). Bilgelik; gelişmiş bilişsel işlevler, yaşamın anlamı ve sürdürülmesindeki uzmanlık, yaşamı sorgulama sanatı ve bilgisizliğin farkında olma gibi kişisel ve bireylerarası bağlamda açıklanmaktadır (Smith, 2012). Bilgelik araştırmaları son yirmi yılda popülerlik kazanmasına rağmen, çok boyutlu bir kavram olması nedeni ile bilgeliğin üzerinde uzlaşılmış bir tanımı bulunmamaktadır (Ardelt, 2003). Shiksha (1999) bilgeliği tanımlamanın, herhangi birimizin bilgeliğinden daha fazla bilgelik gerektiren bir iş olduğunu belirtmektedir. Yani bir anlamda bilgeliği tanımlamanın zor ve çeşitlilik gösterebileceğini ifade etmektedir. Antik Yunan'da bilgelik, doğru ve güzel olanla iç içe geçmiş olan entelektüel, ahlaki ve pratik yaşam sanatı olarak ifade edilirken; Hıristiyanlık, bilgeliği kutsal olanın ve mutlak doğrunun peşinde geçirilen bir yaşam olarak tanımlamaktadır (Birren ve Fisher, 1990). Meeker (1981) bilgeliği derin bir anlayış ve kavrayış ile karakterize edilen insan zihninin bir durumu olarak açıklamaktadır. Sternberg (2003) ile Birren ve Fisher (1990) bir bireyin her şeyi bilemeyeceği bilgisine sahip olmasından ve gerçek bilgiyi aramasından hareketle bilgeliği bilişsel bir beceri olarak açıklamaktadır. Ayrıca Birren ve Fisher'e (1990) göre bilgelik etki (duygular ve tarafsızlık), istek (eylem ya da eylemsizlik) ve bilgi (biliş) gibi zıt kutupların dengeli bir biçimde birarada bulunmasıdır. Shiksha (1999)

bilgeliği; aklın bilgisi, kapasitesi ve yanlıgıları, vücudun gücü ve dayanıklılığı, kalbin sevinç ve üzüntüleri gibi yaşam deneyimleri ile ilişkili yaşam birikimleri olarak tanımlamaktadır. Bilgeliği; duyarlı ve ileri fikirli olma ile başkaları için endişelenme gibi olgun davranışlar sergilenmesi biçiminde açıklayan Kramer (2000) bilge bireylerin insan ilişkilerinde bilişsel becerilerin gelişmiş olduğunu ifade etmektedir. Topdemir (2010) ise bilgeliği, aklın ve özgür düşünceden bağımsız bir biçimde olayları anlamaya ve anlamlandırmaya çalışma olarak açıklamaktadır. Bilgeliği "keskin idrak" ve "doğru yargılama kapasitesi" olarak tanımlayan Macdonald (2006) ise bilgeliğin olaylara ve durumlara bakış açısı, değerler ve entelektüel bilgi ile ilişkili olduğunu ve tüm bu bileşenlerin bir araya gelerek bilgeliği oluşturduğunu belirtmektedir.

1.1.5 Bilgece yaşlanmak

Yaşın ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan sağlık sorunları, yakınların kaybı gibi zorluklar ile karşı karşıya kalan yaşlı bireyler, sahip oldukları kaynakları ve yaşadıkları deneyimleri hatırlayarak geçmişini ile uzlaşacak beceriyi kazanmaktadırlar. Yaşlı bireyler bu beceriler sayesinde hem gelecek zamanın tadını çıkarabilmekte hem de karşılaştıkları güçlüklerin üstesinden gelebilmektedirler. Bu süreçler, yaşlanırken bilgeliği de beraberinde getirmektedir. Nitekim yaşlı ve bilge olmak; ömür boyu kazanılan özellikleri, becerileri ve bilgileri kullanarak yaşama yön vermeyi; sahip olunan bilgileri, becerileri, ilişkileri ve deneyimleri toplum yararı için kullanmayı; birikimleri paylaşmayı ifade etmektedir (Billig, 2000). Bilgelik; benlik bütünlüğü, olgunluk, yargılama, iletişim becerileri ve yaşamın anlamını kavrama gibi olumlu özellikleri kapsadığı için genellikle insan gelişiminde başarılı nokta / doruk noktası olarak ifade edilmektedir. Dahası, bilgeliğin yaşla birlikte arttığına inanılmaktadır. Bilge yaşlılar Erikson (1984)'un psikososyal gelişim basamaklarının sonuncusu olan bütünlüğe karşı umutsuzluk dönemindeki kriz ile başarılı bir biçimde başa çıkabilmektedirler. Bilgelik yaşlılığın ayrılmaz bir parçası olarak hem fiziksel kayıpları hem de ölümün yaklaşıyor olduğunu kabullenmeye ve benlik bütünlüğüne katkı sağlamaktadır. Bu nedenle yaşlıların sosyal ve fiziksel sınırlılıklara rağmen

yaşamdan haz almaları söz konusu olmaktadır (Ardelt, 2000a). Bilge yaşlıların kişisel farkındalığı yüksek, yaşamla iç içe olan, kendilerini etkileyen kararlara katılan, deneyimlerini çevrelerindeki insanlarla paylaşan mutlu bireyler oldukları öne sürülmektedir (Ardelt, 2000a; Goldsmith, 2000). Sosyal yeterlilik ve üretkenlik, kişisel kontrol ve yaşamdan zevk alma bilgelik ile gerçekleşmektedir.

1.1.5.1 Yaşlılıkta bilgeliğin gelişimi

Bilgelik, gelişim basamakları açısından doruk noktası olarak düşünülmesine rağmen, kendiliğinden kazanılmamaktadır. Aslında yaşla birlikte bilgiyi işleme hızı, bellek kapasitesi, tümevarımsal değerlendirme ve akıcı konuşma gibi bilişsel yeteneklerin azalması problem çözme ve muhakeme yapma becerilerini engellemekte ve buna bağlı olarak bilgeliğin gelişimi de etkilenmektedir. Bu kayıplara rağmen bilgeliğin yaşın ilerlemesi ile ilişkilendirilmesini sağlayan birçok neden vardır. Yaşam deneyimlerine bağlı olarak yaşlılıkta dil ve bilgi gibi kristalize becerilerin gelişimi devam etmektedir. Yaşam deneyimleri ve üst düzey bilgi birikimi ile oluşan kristalize beceriler bilgelikle ilişkilendirilmekte ve bilgeliğin gelişimi bu dönemdeki biyolojik kayıpları dengeleyici bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Aslında empati ve anlayış; yaş ve deneyime bağlı olarak bilgelikle ilişkilendirilmektedir. Dahası kendini tanıma ve başkalarının duygularını anlayabilme bağlamında duygusal zeka, kişilik gelişiminde önemlidir. Bu anlamda bilgelik, bireysel ve bireylerarası çatışmalarla başa çıkmada önemli olan duygusal zekanın özel bir formu olarak nitelendirilmektedir (Parisi ve ark., 2011).

Bigeliğin yaş ile ilişkisi hakkında araştırmacılar arasında farklı görüşler mevcuttur. Buna göre Sternberg (2005) insanın gelişim süreçlerinin devamı olarak bilgeliğin ortaya çıktığını ve yaşlılıkta geliştiğini savunmakta ve *kazanılan bilgelik* 'received wisdom' olarak adlandırmaktadır. Bu görüşe göre yaşlılıkla birlikte fiziksel fonksiyonlarda düşüşler olmasına rağmen bilgelik bir manevi uyanış biçimi olmaktadır. Bilgeliğin empati, yargılama ve deneyime açıklık gibi birçok yönünün yaş ile birlikte arttığı savunulmaktadır. Benmerkezciliğin azalması, bilginin,

deneyimin, merhametin ve yol göstericiliğin artması ve yaratıcı problem çözme becerilerinin gelişmesi de yaşlılıktaki bilgeliğin ile ilişkilendirilmektedir (Sternberg, 2005). Bazı araştırmacılar ise (Baltes ve Staundinger, 2000; Horn ve Cattell 1966, 1967; Huang, 2007) akıcı ve kristalize zekayı yaş ile ilişkilendirerek yaşlılıkta bilgeliği açıklamaktadır. Buna göre akıcı zekada meydana gelen değişimlerden bilgeliğin etkilenmektedir. Yani akıcı zekanın artması ya da azalması bilgeliği de etkilemektedir. Akıcı zeka ile ilişkilendirilen bilgiyi işleme hızı, bellek kapasitesi, tümevarımlı usavurma ve akıcı konuşma gibi beceriler bireysel olarak farklılıklar göstermekle birlikte yetişkinlik döneminde azalmaya başlamaktadır. Nitekim Horn ve Cattell (1967)'in yaptığı çalışmalarda akıcı zekanın 20 yaş civarında en yüksek düzeyine ulaştığı ve bu düzeyin 20'li yaşlar süresince korunduğu bulunmuştur. Ayrıca 30'lu yaşlar ile birlikte akıcı zekanın düşmeye başladığı ve 60'lı yaşlarda en düşük düzeye geldiği belirlenmiştir (Horn ve Cattell, 1967). Baltes ve Staundinger (2000) akıcı zekadaki bu düşüşü aklın akıcı mekanizmalarında biyolojik koşulların baskın olmasına dayandırmaktadır. Baltes ve arkadaşları (Baltes, 1993; Baltes ve Smith, 1990; Dittmann-Kohli ve Baltes, 1990) ise yaptıkları farklı araştırmalarda yaşlılıkta bilgeliğin gelişimini akıcı zekadan ziyade kristalize beceriler ile ilişkilendirmektedirler. Buna göre bilgeliğin ile ilişkili bilginin yaş ile birlikte artmasını kristalize becerilere (mantık yürütme, sözel ve sayısal beceriler) dayandırmaktadırlar. Buradan hareketle bilgeliğin tek bir zeka türüne bağlı olarak açıklanmayacağı anlaşılmaktadır. Örneğin Smith ve Baltes, (1990) kültürlerarasında aktarılan ve birikimli olarak artan bu bilginin bilgeliğin gelişimini desteklediğini ve katılımcılar arasında 75 yaş grubunun bilgeliğin performansının en yüksek olduğunu bulmuşlardır. Burada özellikle deneyime bağlı olarak bilgeliğin erken yaşlarda artmaya başladığı, hastalık gibi olumsuz süreçler yaşanmadıkça yaşlılık döneminde bilgeliğin artacağı belirtilmektedir (Horn ve Cattell, 1967). Yani bir bireyin akıcı zekası yüksek olsa bile öğrenme süreci devam etmediği sürece kristalize becerilerinin düşük olacağı ifade edilmektedir. Meacham (1990) ise bilgeliğin yaşla birlikte tekdüze bir biçimde azaldığını savunmaktadır. Ancak bu görüşü destekleyen az sayıda deneysel kanıt bulunmaktadır. İleri yaşlılıkta bilgeliğin azaldığını gösteren çalışmalar, bu azalmayı fiziksel sağlıktaki düşüş ile ilişkilendirmektedir (Asadi ve ark., 2012). Bilgeliğin gelişimindeki bireysel farklılıkların ele alınması gerektiğini belirten Sternberg (2005)

ise tüm insanlarda bilgeliğin nasıl geliştiğine ilişkin tatmin edici bir açıklama yapılamadığına dikkat çekmektedir. Bu görüşlere ek olarak Ardelt (2000a), yaşlılıkta bilgelik üzerinde daha erken yaşlardaki sosyal ve psikolojik becerilerin etkili olduğunu ifade etmektedir. Ardelt'e (2000a) göre çocukluk ve ergenlik dönemlerinde sosyal ve psikolojik gelişimi destekleyici çevrede yetişen ve ilk yetişkinlik döneminde psikolojik olarak olgunlaşan bireylerde bilgeliğin geliştiğini öne sürmektedir.

1.1.5.2 Yaşlılıkta bilgelik gelişimini etkileyen faktörler

Yaşlılıkta bilgeliğin gelişimini etkileyen faktörler; yaşam bilgisi, sezgi ve farkındalık, kişilik olgunluğu, yaşam tatmini, zeka ve bilişsel fonksiyonlar, yaşam olayları ve üretkenlik olarak sıralanmaktadır.

(i) *Yaşam bilgisi*; Bireylerin sahip oldukları bilgi, bilgece yaşlanmak üzerinde etkili olmaktadır. Ardelt (2000b) bilgeliğin gelişiminde *teorik* (yaşamın belli dönemleri, bu döneme özgü fiziksel, zihinsel ve duygusal özellikleri bilmeyi), *pratik* (edinilen teorik bilginin gerçekleştirilecek olan eylemler için kullanılması) ve *üretici yaşam bilgisine* (var olan bilgilerin başkalarının yararı için içtenlikle ve samimiyetle paylaşılması için üretilen bilgi) sahip olmanın önemini vurgulamaktadır.

(ii) *Sezgi ve farkındalık*; Bilge bireylerin var oluşları, yaşayış biçimleri ve başkalarının yaşamlarına etkileri; onların sezgi ve farkındalık gibi bilgece yaş almak ile ilişkilendirilen özellikleriyle bağlantılıdır. Nesnelere arasındaki uyum ya da uyumsuzluğu algılayabilmeyi sağlayan sezgi, dünyayı bir bütün olarak görmeyi; bir sorunun çözümüne akıl yürütmeden ulaşmayı sağlamaktadır. Sezgi, bilgelik anlamında sahip olunan bilgi türü ya da düzeyinin en üst noktası olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle bilgece yaş almak bağlamında sezgi, yaşam boyunca edinilen bilgi türü ya da düzeyi olarak değerlendirilmektedir (Erçetin, 2007). Farkındalık kavramı, bireyin kendisi ya da başkaları ile ilgili olgular ve onları oluşturan ilişkiler bütününde “şimdi ve burada”ya odaklanmayı ifade etmektedir. Şu

anı yaşamayı, duyumsamayı ve bunun bilincinde olmayı sağlayan farkındalık, bireyin var oluşunda ve yaşama yeni anlamlar katabilmesinde etkili olmaktadır. Bireyin yaşamdaki yeri / rolleri hakkında fikir sahibi olması ve yaşamı olduğu gibi görebilmesi ile ilişkili olan farkındalık; yaşamı ertelemeden fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak o anda yaşamayı ifade etmektedir. Farkındalık bilgece yaş alma sürecinde bireyi yetkinleştirici bir etkiye sahip olmaktadır (Erçetin, 2007).

(iii) Kişilik olgunluğu; Kişilik olgunluğu bilgeliğin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bireyin deneyime açıklığı ve psikolojik gelişimine bağlı olarak değerlendirilen kişilik olgunluğu, insanların yeni deneyimlere açık olmasını ve yeni bakış açıları kazanabilmesini ifade etmektedir. Psikolojik olarak bireyin iç gözlem yapabilmesi ve yansıtıcı özelliklerinin gelişmiş olması bilgeliğin gelişiminde etkili olmaktadır (Mickler ve Staudinger, 2008). Bu anlamda bilgelik, yaşlılık ile ilişkilendirildiğinde yaşlının bu dönemi mutlu olarak geçirdiği, kendisiyle barışık ve çevresindeki insanlarla yakın ilişki içinde olduğu, bilgi ve deneyimlerini aktarabildiği bir yaşlılık profili ortaya çıkarmaktadır.

(iv) Yaşam tatmini, mutluluk ve refah; Yapılan araştırmaların birçoğu yaşlılıktaki yaşam memnuniyetini fiziksel sağlık, sosyo-ekonomik statü, finansal durum, fiziksel çevre ve sosyal katılım ile ilişkili olarak incelemektedir. Ancak yaşam tatmininin objektif olarak ölçülmesinde oldukça önemli olan bu koşullar tek başına yeterli olmamaktadır. Çünkü yaşlı bireyin kendi yaşamından duyduğu memnuniyeti ifade eden yaşam tatmini, öznel iyi olma durumu ve yaşam kalitesi hakkındaki algısını da içermektedir (Ardelt, 1997; Keser, 2005). Yaşam tatmininin belirleyicisi olarak kişiliği ve bireysel gelişimi ele alan Ardelt (1997) bilgeliğin yaşlılıktaki yaşam tatminini pozitif yönde etkilediğini bulmuştur. Yaşam tatmini üzerinde etkili olan yaşam kalitesi; gelir, yüksek düzeyde sağlık riski içeren hastalıkların sıklığı, sosyal çevre, ilişkilerin kalitesi, suç oranları, aile yaşamı ve sosyal destek algısı gibi objektif belirleyiciler aracılığıyla ölçülmektedir. Bunun yanı sıra refah algısı ve günlük yaşamı sürdürebilme becerisi gibi subjektif refah belirleyicileri de yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde önemlidir (Şener, 2009). Sosyal ilişkiler ve yaşam koşulları yaşlıların subjektif refah algısı üzerinde etkili olmaktadır. Sosyal ilişkiler subjektif

refah algısını desteklediği için tatmin edici ve yeterli sosyal ilişkilerin varlığı, subjektif refah algısını olumlu yönde etkilemektedir (Ardelt, 2000a). Nitekim bu görüşü destekleyen Bergsma ve Ardelt (2012) bilgeliğin; mutluluk, yaşam tatmini ve subjektif refah ile ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında bilgelik ile mutluluk arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuşlar ve bilgeliğin, subjektif refah algısı üzerinde olumlu yönde etkili olduğu sonucuna varmışlardır. Grossmann (2012) tarafından yürütülen çalışmada ise bilgelik ve yaşlı refahı arasında ilişki bulunmuş ve bilgeliğin yaşlı refahını artırmada yaşamı kolaylaştırıcı bir rolü olduğu sonucuna varılmıştır.

(v) *Zeka ve bilişsel fonksiyonlar*; Mickler ve Staudinger (2008) yaşla birlikte bilgelik açısından ortaya çıkan değişimleri incelemek için yaptıkları araştırmada zeka ve bilgelik arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu belirlemişlerdir. Bilgi edinme ve deneyim kazanma açısından önemli olan akıcı zeka, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde bilgeliğin gelişiminde önemli rol oynarken; kristalleşmiş zeka, olayları ve durumları farklı bakış açılarından değerlendirme, yargılama ve doğru karar verme gibi süreçlerde ön plana çıkmaktadır. Zeka bir bütün olarak ele alınmakta ve yaşamın tüm evrelerinde bilgeliğin gelişiminde etkili olduğu belirtilmektedir. Ancak zeki olmak ve bilge olmak birbirine karıştırılmamalıdır; zeka, bilgeliğin önemli bir belirleyicisi olarak kabul edilmektedir (Jeste ve ark., 2010; Mickler ve Staudinger, 2008).

(vi) *Yaşam olayları*; Yaşamdaki dönüm noktası olarak da ifade edilen yaşam olayları, yaşam dönemleri boyunca her bireyin etkilerini pozitif ve negatif bir biçimde birikimli olarak deneyimlediği olaylardır. Pozitif ve negatif yaşam olayları yaşlıların yaşamla mücadele etmelerinde deneyim kazanmalarını sağlamakta ve yeni durumlara karşı uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Yapılan araştırmalar uyum sağlamanın yüksek düzeydeki benlik bütünlüğü ve psikolojik olgunluk ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca yaşam olayları yaşlı bireylerin kendilerini sorgulamalarını da sağlamaktadır (Mickler ve Staudinger, 2008; Tedene-Peasley, 1992). Nitekim Tedene-Peasley (1992) tarafından Arizona'da yürütülen çalışmada bilgelik ve yaşam olayları arasında yüksek düzeyde pozitif ilişki bulunmuştur. Buna göre çalışmada yaşlıların strese neden olan yaşam olaylarını deneyimlemelerinin bilgelikle ilgili

problem çözüme ve yaşama ilişkin felsefi bakış kazanmalarında etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ardelt (2005) yaşlıların zor zamanlar ve kriz durumları ile nasıl başa çıktıklarını belirlemek amacıyla yürüttüğü çalışmada bilge yaşlıların baş etme stratejilerinin çok çeşitli olduğunu ve durum analizini daha dikkatli bir biçimde gerçekleştirmeye özen gösterdiklerini bulmuştur. Bu nedenle bilge yaşlıların çözüme yönelik en doğru başa çıkma yöntemini seçtikleri saptanmıştır.

(vii) *Üretkenlik*; Danış (2004) yaşlılık döneminde üretken olabilmek, sosyal yaşama katılabilmek, bio-psiko-sosyal açıdan iyilik halini uzun bir süre devam ettirebilmek ve dolayısıyla başarılı yaşlanmak için bireyin yaşama ilişkin tutum ve davranışlarının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Yaşlılıkla birlikte bazı fonksiyonlarda kayıplar olsa bile bilgi, hayal gücü, dikkat ve konsantrasyon; sorunlar karşısında pratik karar verebilme becerisi ve günlük yaşamdaki sorunların üstesinden gelebilme yeteneği gibi zihinsel fonksiyonlarda azalma ortaya çıkmayabilmektedir. Ayrıca ilerlemiş yaşın en büyük avantajı “kristalize” becerilerin gelişmesidir ve bu beceriler insanın yaşamı boyunca geliştirdiklerinin özü olarak nitelendirilmektedir. Yaşlılık bu anlamda aktif ve bilinçli bir yaşamın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Tüm bu beceriler yaşlı bireylerin üretkenliğine katkı sağlayan özellikler olarak öne sürülmekte ve pek çok sanat, felsefe ve bilim alanındaki eserlerin 65 yaşın üzerindeki bireyler tarafından ortaya konulduğuna dikkat çekilmektedir (Kutsal, 2007). Nitekim Ardelt ve arkadaşları (2010) gelecek kuşakların refahı için bireyin kendi birikimlerinin, üretkenliğin önemli bir parçasını oluşturduğunu ifade etmektedirler.

1.2 Kuramsal Yaklaşımlar

Bu bölümde öncelikle Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı ve Ardelt'in üç boyutlu bilgelik kuramı ele alınmaktadır. Daha sonra bu tez çalışmasının odak noktası olan yaşlılıkta ihtiyaçlar, kendini gerçekleştirme ve bilgelik ilişkisi açıklanmaktadır.

1.2.1 Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı

Hümanist bir psikolog olan Abraham Maslow insanın sadece uyaranlar (davranışçılık) ve içgüdüsel dürtüler (psikanaliz) tarafından yönlendirilmediğine inanmaktadır (Koltko-Rivera, 2006). Maslow'un kuramını geliştirmesinde, insanı yeni bir davranışa iten ve ona enerji veren faktörlere odaklanması etkili olmuştur (Maslow, 1943; Koltko-Rivera, 2006). Maslow, insanların isteklerinden ziyade hedeflerine odaklanması gerektiğini ve insan motivasyonuna ilişkin kuramların insanların ihtiyaçlarını sınıflandırmada önemli olduğunu belirtmektedir (Reid-Cunningham, 2008). İnsan motivasyonunun temelinde yatan gerekçeleri ihtiyaçlara odaklanarak açıklayan Maslow (1954) ihtiyaçların ve bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik isteğin motivasyon üzerinde etkili olduğuna ve davranışlara yön verdiğine vurgu yapmaktadır. Maslow (1954)'a göre gelişim sürecinin devam edebilmesi için bireyin temel ihtiyaçlarının ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Maslow temel güdüleri ise bireyin kendi yaşamını sürdürebilmesi için karşılanması gerekli ihtiyaçlar olarak tanımlarken diğerk güdüleri bireyin toplumsal çevrede kazandığı güdüler olarak belirtmektedir (Onaran, 1981).

Maslow, kuramının temel ilkelerini;

1. İnsanların sürekli bir şeyler arzu eden canlı olduklarına,
2. Bir ihtiyacın ortaya çıkmasının kendinden önceki ihtiyacın karşılanmasına bağlı olduğuna,
3. İhtiyaçların öncelik derecesine göre düzenlenmesi gerektiğine dayandırmaktadır (Maslow'dan akt. Reid-Cunningham, 2008).

İhtiyaçları nispi öncelik durumuna göre sıralayan Maslow (1954), ihtiyaçların hiyerarşik bir düzeyde ilerlediğini belirtmektedir. Temel gereksinimler karşılandıkça üst basamakta bulunan ihtiyaçlar davranışın temel motive edicileri olarak ortaya çıkmaktadır (Maslow, 1943). Buna göre Maslow (1943), insan ihtiyaçlarını Şekil 1.1'de görüldüğü gibi hiyerarşik bir biçimde (sırası ile; fizyolojik, güvenlik, sevmesevilmeye-ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme) 5 düzeyde ele almıştır. Maslow'un belirli bir sıradüzeni içinde anlattığı bu ihtiyaçlar sırasıyla bir ölçüde

karşılandıktan sonra diğer ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Ancak bir sonraki ihtiyacın ortaya çıkması için bir önceki ihtiyacın tamamen karşılanmış olması gerekmemektedir (Maslow'dan akt. Onaran, 1981). Ayrıca Maslow (1943) sıra düzeninde daha sonra yer verdiği bazı ihtiyaçların belirli durumlarda daha önce ortaya çıkabileceğini de açıklamaktadır.

Şekil 1.1: Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi piramidi

1.2.1.1 Fizyolojik ihtiyaçlar

Bu ihtiyaçlar fizyolojik dürtüler olarak ele alınmaktadır. Yeme, içme, nefes alma, uyku, boşaltım ve cinsellik gibi temel ihtiyaçlar olarak açıklanmaktadır. Maslow'un kuramında temel ve öncelikli ihtiyaçlar olarak belirtilmektedir. Fizyolojik ihtiyaçlar karşılanmadıklarında organizmaya hükmetmekte ve organizma, o anki diğer tüm ihtiyaçlarından öncelikli olarak bu ihtiyacı karşılamaya yönelik harekete geçmektedir (Göksu, 2002; Maslow, 1943).

1.2.1.2 Güvenlik ihtiyaçları

Bu ihtiyaçlar fiziksel güvenlik, finansal güvenlik, zarardan korunma ve hayatta kalmayı sağlamak için gerekli araçları elde etmeyi ifade etmektedir. Temelinde insanın kendisini güvende hissetme güdüsü olan güvenlik ihtiyaçları; kendini koruma, istikrar, güven duyma, korkudan, kaygıdan ve karmaşadan kaçınma, planlama, düzen, kural, limit gereksinimi ve koruyuculuğun devamlılığı gibi ihtiyaçları içermektedir (Hart, 1983; Topaloğlu, 2013).

İnsanlar, yaşamlarını belirli bir düzen ve istikrar içinde sürdürme eğilimdedirler. Alışmış oldukları ve kendilerini iyi hissettikleri koşullardan, durumlardan ve mekanlardan uzaklaşmak istemezler. Yeni ve farklı durumlar / koşullar organizmada huzursuzluğa neden olabilir. nk insanlar beklenmedik ve sıradışı durumlar ile nadiren karşılaştıkları için düzenli bir yaşam arzusu içinde olabilmektedirler. Güvenlik ihtiyaçları, fizyolojik ihtiyaçlar gibi tatmin edilinceye kadar davranışlara yön veren hakim güdü konumundadırlar (Maslow, 1943; Reid-Cunningham, 2008).

1.2.1.3 Sevme-sevilme ve ait olma ihtiyaçları

Fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılanması sevme, sevilme ve ait olma ihtiyaçlarını ortaya çıkarmaktadır. Sevme-sevilme ve ait olma ihtiyacı; insanların olumlu sosyal ilişkiler kurma, diğer insanlar ile bağlantı içinde olma, bir gruba ait olma ve işbirliği istekleri ile ilişkilidir (Maslow, 1943; Onaran, 1981). Maslow fizyolojik ihtiyaçlar içinde yer alan cinsellik ve üreme ihtiyacını, sevgi ihtiyaçlarından ayırmaktadır ve sevgi ihtiyacını duygusal bağlanma isteği ile ilişkilendirmektedir (Maslow'dan akt. Reid-Cunningham, 2008). İnsanlar için birileri tarafından sevilme bu ihtiyacın karşılanması için yeterli olmamaktadır. nk sevilme ihtiyacı bir eksiliğin karşılanmasını ifade etmektedir. Ancak sevme ihtiyacı bir eksiklikliğin giderilmesinden ziyade bireyin gelişme ihtiyacı olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle sevme ihtiyacının da karşılanması gerekmektedir. Maslow (1943) bu durumu sevgi almak ve sevgi vermek olarak ifade etmektedir. nk her insan yakın ilişki kurabildiği kişilerin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Bu

ihtiyaç temel düzeyde sevgi ihtiyacını içermektedir ve karşılanması durumunda daha yüksek düzeyde bir sevgi ihtiyacından söz edilmektedir. Maslow tarafından yüksek düzeyde sevgi ise “içtenliğin ve dürüstlüğü arttığı, bireyin kendini tam olarak güvende hissettiği, savunmanın, bir şeyleri saklama ve bastırma zorunluluğunun olmadığı” sevgi ilişkisi biçiminde açıklanmaktadır (Maslow’dan akt. Onaran, 1981; Maslow’dan akt. Reid-Cunningham, 2008).

1.2.1.4 Saygı (statü) ihtiyaçları

Kişinin bulunduğu toplumda saygı görme, başkalarının dikkatini çekme ihtiyacına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaçlar güç, başarı, yeterlilik, ustalık, beceri, bağımsızlık ve özgürlük arzusu, ün-prestij-statü, şan ve şeref, üstünlük, tanınma, özen, önem ve takdir edilme isteği biçiminde ifade edilmektedir (Omay, 2010; Topaloğlu, 2013). Saygı ihtiyaçları güçlü olma, başarı elde etme, olgunlaşma, ustalaşma, kendine güven, bağımsızlık ve özgürlük isteklerini içeren *kişinin kendine duyduğu saygı (özsaygı)* ve prestij, statü elde etme, önemli olma ve üstün olma gibi istekleri içeren *başkalarının saygısı* olmak üzere iki alt bölüme ayrılmaktadır (Onaran, 1981, s. 15). Özsaygı kişinin kendisi ile ilgili olarak geliştirdiği duygu ve düşüncelerini kapsamaktadır. Bu nedenle bireyin kendini iyi tanıması, kapasitesini / sınırlılıklarını bilmesi ve başarılarının farkında olması önemlidir. İnsanın özsaygısının yüksek olması onu, daha üst hedeflere yönlendirmektedir. Başka insanların kişiye saygı duyması ise o kişinin toplum içindeki konumunu pekiştirmektedir. Bu yönleriyle saygı ihtiyacı, sevgi ihtiyacı içinde yer alan sosyal ilişkilerden ayrılmaktadır. Saygı ihtiyacının karşılanması kendine güven, kendini değerli ve yeterli görme duygularını geliştirmektedir. Saygı ihtiyacının karşılanmaması ya da bazı nedenlere bağlı olarak baskılanması durumunda ise güvensizlik, çaresizlik ve aşağılık kompleksi gibi duygular ortaya çıkabilmektedir (Hart, 1983; Onaran, 1981; Reid-Cunningham, 2008).

1.2.1.5 Kendini gerçekleştirme ihtiyaçları

Fizyolojik, güvenlik, sevgi ve saygı ihtiyaçları karşılandığında davranışın birincil motive edici gücü olarak kendini gerçekleştirme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Reid-Cunningham, 2008, s. 22). Bireyin kendisine olan saygısını pekiştirmek için tatmin edilmesi gereken bir ihtiyaç olan kendini gerçekleştirme ihtiyacı, bireyin kendisine uygun olan şeylerle uğraşması ile ilişkilendirilmektedir. Maslow bu ihtiyaçları bireyde gizil olarak var olan yetenekleri kullanma eğilimi olarak tanımlamaktadır (Maslow'dan akt. Onaran, 1981, s. 15). Bu nedenle bireyin yapabilirlikleri ve becerileri doğrultusunda yaşamını sürdürebilmesi önemlidir (Hart, 1983). Kendini gerçekleştirme bireyin kendi kapasitesini maksimum düzeyde kullanması, becerilerini geliştirmesi ve gerçekte olmak isteği ideal insan tipine ulaşmak için çaba göstermesi olarak açıklanmaktadır (Kalish, 1973).

Fizyolojik, güvenlik, sevgi ve saygı ihtiyaçlarının tümünde ihtiyaç ortaya çıktıktan sonra organizma tarafından o ihtiyaç giderilmekte ancak bir süre sonra aynı ihtiyaçlar tekrar ortaya çıkabilmektedir. Yani hiçbir ihtiyaç sürekli olarak giderilememektedir. Aslında kendini gerçekleştirme ihtiyacı bu yönüyle diğer ihtiyaçlara benzemektedir. Ancak kendini gerçekleştirme ihtiyaçları gelişmeye yönelik ihtiyaçlar olduğu için herhangi bir doyum noktasından söz edilememektedir. Bu ihtiyaçların giderilmesi güdülenmeyi azaltmamakta aksine giderildikleri oranda gelişmeye yönelik arzu artmaktadır (Kalish, 1973; Onaran 1981). Maslow'un da belirttiği gibi kendini gerçekleştiren bireyler temel gereksinimlerinin eksikliğini gidermiş ve mükemmelliğe ulaşmak için kendilerini devamlı geliştiren bireylerdir (Maslow'dan akt. Omay, 2010; Topaloğlu, 2013). Kendini gerçekleştirme ile birlikte kişisel gelişime duyulan arzu devam etmekte; ancak bireyin ilgi alanları genişlemekte / çeşitlenmekte ve dünyaya dair anlayışı gelişmektedir. Başka bireyleri sevmeye, onları olduğu gibi kabul etme ve onlara saygı duyma kendini gerçekleştiren bireylerin özelliklerindedir (Kalish, 1973). Kendini gerçekleştiren bireyler kendi benliklerini aşan, toplumsal sorunlara ilgi duyan bireylerdir. Kendini gerçekleştirme ihtiyacının karşılanması ruh sağlığını da olumlu olarak etkilemekte, üretim ve yaratıcılık artmaktadır (Onaran, 1981, s. 20).

Maslow, tıpkı tohumun içinde bitkinin olmayıp da potansiyelinin orada olduğu gerçeği gibi her insanın kendini gerçekleştirme potansiyeli ile doğduğunu belirtmektedir. Ancak insanların gündelik hayatta yerine getirmesi gereken görevlerinin / rollerinin bu potansiyelin ortaya çıkmasını engellediğini ya da kısıtladığını ileri sürmektedir. Bu nedenle de çok az insanın kendini gerçekleştirebildiğini ifade etmektedir (Reid-Cuningham, 2008).

1.2.2 Ardelt'in üç boyutlu bilgelik kuramı

Florida Üniversitesi'nde Sosyoloji bölümü öğretim üyesi olan Monika Ardelt önde gelen bilgelik kuramcılarında ve araştırmacılarında biridir. Bilgeliği "kişilik özelliklerinin kombinasyonu" olarak değerlendiren Ardelt (2008) entelektüel bilgi ve bilgelikle ilişkili bilgi arasında bir ayrıma gitmiştir. Entelektüel bilginin bireylerin yaşama dahil olmalarında etkili olduğunu öne süren Ardelt (2008) bilgeliğin ise yaşamın anlamına dair geliştirilen algı üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir.

Bilgeliği bireylerin kişilik özelliklerinden bağımsız olarak değerlendirmenin doğru olmayacağını ifade eden Ardelt Çizelge 1.1' de gösterildiği gibi üç boyutlu bir bilgelik kuramı oluşturmuştur. Ardelt'in bilgelik kuramı insan gelişiminin psikolojik boyutuna dayanmakta ve bilgeliği bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı kişilik özelliklerinin bütünleşmesi olarak tanımlamaktadır (Ardelt, 2003). Ardelt (2003) bu üç boyutun kavramsal olarak özdeş olmadığını; ancak birbirinden de bağımsız olmadığını belirtmektedir.

Bilgeliğin bilişsel boyutu insan bilgisinin sınırını da içeren gerçeği bilme ve olayların/durumların önemini ve derin anlamını kavrama arzusunu ifade etmektedir. Bilişsel boyutun mantık boyutu iyi problem çözme yeteneğine, mantıklı bir zihne, doğruyu ve yanlış ayırt edebilme yeteneklerine sahip olmayı içermektedir. Kişisel ve kişilerarası konularla ilgili olarak bireyin yaşamı anlama yeteneğini, olayların derin anlamını ve önemini kavrama becerisini ortaya çıkarmaktadır. Bilişsel boyut insan

doğasının olumlu ve olumsuz yönleri konusundaki bilgiyi, bilginin sınırlarını ve yaşamın belirsizliklerini içermektedir (Ardelt, 2003).

Çizelge 1.1: Bilgeliğin üç boyutu

Boyut	Tanım	İşlem
<i>Bilişsel</i>	<ul style="list-style-type: none"> Yaşamı anlama ve gerçeği bilme arzusu / olay ve durumların derin anlamını ve önemini kavramayı gerektirir. İnsan doğasının olumlu ve olumsuz yönlerini bilmeyi ve kabul etmeyi sağlar. Bilginin sınırlarını, yaşamın öngörülemezliğini ve belirsizliklerini kabul etmeyi gerektirir. 	<ul style="list-style-type: none"> Bir olay ya da durumu anlama isteği ve yeteneğini, İnsan doğasının olumlu ve olumsuz yönlerini bilmeyi, Yaşamın belirsizliğini kabul etmeyi, Yaşamın değişkenliğine ve belirsizliklerine rağmen önemli kararlar alabilmeyi kapsar.
<i>Yansıtıcı</i>	<ul style="list-style-type: none"> Olayları ve durumları farklı bakış açılarından değerlendirmeyi içerir. Kendi kendini sınama, öz-farkındalık ve sezgi gerektirir. 	<ul style="list-style-type: none"> Olaylara ve durumlara farklı açılardan bakmak için istekli olmayı, Bencillik ve önyargının olmamasını (yani kişinin kendi durumu ya da duyguları hakkında başka insanları ya da durumları suçlama eğiliminin olmaması) içerir.
<i>Duyuşsal</i>	<ul style="list-style-type: none"> Başkalarına karşı şefkat göstermeyi ve sevgi duymayı ifade eder. 	<ul style="list-style-type: none"> Başkalarına karşı olumlu duygu ve davranışların varlığını, Kayıtsız tutumların olmamasını gerektirir.

(Ardelt, 2004)

Yansıtıcı boyut gerçeği algılayabilmeyi, olayları farklı bakış açılarından değerlendirmek için tarafsız olabilmeyi içermektedir. Bu boyut, bilişsel boyutun ön koşulu olarak gösterilmektedir. Bu anlamda yaşamı algılama yeteneği bilgelik için önemlidir. Bu nedenle yaşamın değerini anlama, kendini tanıma ve deneyime açıklık bilgelik açısından gerekli olmaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek sezgi ve farkındalığın gelişmesi ile mümkün olmaktadır. Yaşamın değerini anlamak bireyin kendi kendisini sınayarak kendi bilgisinin sınırlarını fark etmesini ve alçakgönüllü olmasını sağlamaktadır. Bu boyut olaylara ve durumlara farklı açılardan bakarak değerlendirme yapmayı, önyargıları aşmak için çaba sarf etmeyi ve mevcut durum için başka insanları ya da koşulları suçlamamayı ifade etmektedir (Ardelt, 2004).

Bilgeliğin duyuşsal boyutu ise insanın duygularını içeren davranışlarını ifade etmektedir. Başkalarına karşı ilgi ve şefkat göstermeyi ve sevgi duymayı gerektirmektedir. Tüm bunların getirisi olarak bilge bir insan bireysel konulardan

daha çok evrensel konularla ilgilidir. Bu boyut bir bireyde olumlu duyguların varlığını; negatif duyguların ve diğerlerine karşı kayıtsız davranışların bulunmayışını ifade eder. Ayrıca duyuşsal boyutun gelişimi ile birlikte yaşamı olduğu gibi kabul edebilen bireylerin yaşamdan duydukları memnuniyetin de arttığı belirtilmektedir (Ardelt, 2003; Ardelt, 2004; Trowbridge, 2005).

Ardelt çocuklukta, ergenlikte ve yetişkinlikte edinilen entelektüel bilginin ilerleyen yıllarda bilgeliği getirdiğini de ifade etmekte ve bu kriterlere bağlı olarak yaşlılık döneminde bilgeliği araştırmaktadır (Ardelt, 1997; Ardelt, 2000a; Trowbridge, 2005).

Ardelt'e göre bilişsel, yansıtıcı ve duyuşsal kişilik özelliklerinin birarada bulunması bağlamında bilgelik, yaşlılıkta umutsuzluğa karşı bütünlük olarak adlandırılan Erikson'un sekizinci psiko-sosyal gelişim basamağı ile ilişkilendirilmektedir. Buna göre bilgelik, yaşamın son evresindeki kriz ile başa çıkabilmeyi sağlayan bir erdemdir. Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre, yaşlılıkta bireylerin görevi bugünkü yaşam şartları ve "geçmişin değiştirilemezliği" ile yüzleşmektir. Bu anlamda bilge yaşlıların deneyimle elde ettikleri yaşam bütünlüğünü korurlarken; belirsizlikleri, sınırlılıkları, yaşın ilerleyişini ve ölümü kabul ettikleri de ifade edilmektedir (Ardelt, 2003; Smith 2012) .

Çok boyutlu ve kompleks bir kavram olan bilgeliğin kişilik özelliklerini belirlemek de güçtür. Ancak,

1. Bilişsel boyut temelinde “bilginin sınırlarını bilme”, “anlama”
2. Duyuşsal boyut kapsamında “kişisel gelişime özen gösterme”, “empati” ve “kendini aşma”
3. Yansıtıcı boyut temelinde ise “yaşam bütünlüğünü koruma”, “ilişkilerde olgunluk” ve “sorumluluk” gibi dokuz özelliğin bilge yaşlılarda olması gerektiği ifade edilmektedir (Achenbaum ve Orwell, 1991).

1.2.3 Yaşlılıkta ihtiyaçlar, kendini gerçekleştirme ve bilgelik

Bu bölümde bilgeliğin yaşlıların ihtiyaçları ve özellikle kendini gerçekleştirme ile ilişkisi açıklanmaktadır.

1.2.3.1 Yaşlılıkta ihtiyaçlar

Yaşamın her döneminde insanlar benzer ihtiyaçlara sahip olsalar da değişim ve gelişimin bir sonucu olarak yeni ve farklı ihtiyaçlar ortaya çıkar. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde temel ihtiyaçlar olarak bilinen fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyaçları insanlar için bütün gelişim dönemlerinde önemli ve karşılanması öncelikli ihtiyaçlar olarak yer almaktadır. Yeme, içme, nefes alma, uyku, boşaltım ve cinsellik gibi fizyolojik ihtiyaçlar ve fiziksel güvenlik, finansal güvenlik, zarardan korunma, istikrar, korkudan, kaygıdan ve karmaşadan kaçınma ve düzen gibi güvenlik ihtiyaçları birey için önemini yaşlılık döneminde de korumakta; ancak yaş ile birlikte bu ihtiyaçlar yer ve şekil değiştirebilmektedir. Biyolojik yaşlanma ile birlikte ortaya çıkan fizyolojik değişimler bu farklılaşmanın temelinde yatan esas unsur olmaktadır. Gelişim sürecinde vücut organlarında ve sistemlerinde yapısal ve işlevsel değişimler oluşmakta, yaşlanmayla birlikte kas hücrelerinde kayıp meydana gelmekte ve yağsız vücut kütlesi azalmaktadır (Danış, 2004; Yapıcıoğlu, 2009). Birçok eklemde meydana gelen dejeneratif değişimler ve kas kütlesi kaybı nedeniyle yaşlılar yavaş hareket etmeye başlayabilmekte ve yürüme zorlukları yaşayabilmektedirler (Boss ve Seegmiller, 1981). Bu nedenle yaşlılıkta sağlık ihtiyaçları ön plana çıkmaktadır. Beslenme, uyuma, dinlenme ve güven içinde olma gibi temel ihtiyaçların karşılanma biçimi de yaşlı bireyin koşullarına uygun olarak değişiklik gösterebilmektedir. Sağlık hizmetlerine erişim, uygun barınma koşulları ve yaşam alanlarının yaşlı bireyin yaşamını kolaylaştırıcı ve dolayısıyla sağlığını iyileştirecek bir biçimde dizayn edilmiş olması önemli olmaktadır. Bu bir anlamda yaşlı bireylerin belirli bir gelir düzeyinde olmasını da gerektirir. Ancak hayatın giderek pahalılaştığı, emeklilik ya da ailede para sağlayan kişinin ölümü gibi durumlarda gelirin azalması nedeniyle yaşlıların kendi geçimlerini sağlamaları

zorlaşabilmektedir (Kurt 2008). Yaşlandıkça sağlıkla ilgili harcamalar ve bakım masrafları artma eğilimi göstermektedir. Eğer bireyin sosyal güvencesi varsa, gelir düzeyi sağlıklı ve rahat yaşamasını sağlayabilecek düzeyde ise yaşam tatmini ve ihtiyaçların karşılanma düzeyi de artmaktadır (Güngör-Ergan 2007). İhtiyaçlar karşılanmadığında yaşlı bireyler kendilerini yaşamdan geri çekebilmektedirler. Bu noktada yaşlı bireylerin aileleri ve çevreleri ile ilişkilerinin ve etkileşimlerinin sıklığı ve kalitesi onların yaşamlarından tatmin olmalarında etkili olabilmektedir. Bu anlamda yaşlı bireylerin kendilerini ve çevrelerini olumlu bir biçimde değerlendirmeleri yaşama dahil olmaları önemli bir ihtiyaç olmaktadır. Bu durum yaşlı bireyin değişken sosyal çevresi, rolleri ve sorumlulukları ile birlikte çevresi içinde sevme-sevilme-ait olma ve saygı ihtiyaçlarını da öne çıkarmaktadır. Özellikle belirtmelidir ki toplumun yaşlılığa bakış açısı ve bireysel olarak yaşlılık deneyiminin olumlu ya da olumsuz algılanması da sevme-sevilme-ait olma ve saygı ihtiyaçlarının tatmin edilmesini etkiler (Danış 2004). Toplumsal ve kültürel ilişkiler tarafından oluşturulan yaşlılığa ilişkin bakış açısı bireyin içinde yaşadığı toplumdaki yaşla ilgili değer ve normlara bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların oluşumunda toplumların kendi iç dinamiklerinin, tarihsel gelişiminin ve yaşam biçiminin rolü büyüktür. Başka bir ifade ile yaşlılığa bakış açısı toplumda belli bir yaş grubundan beklenen davranışlar ve o toplumun yaşlı bireye attığı anlam ve değerlerle ilgili olmaktadır (Baysan 2008; Beğer ve Yavuzer 2012). Bu bağlamda gençlik ve yetişkinlik dönemindeki statü ve rollerin kaybı, yaşlılık döneminde toplumsal ayrımcılık, fiziksel rahatsızlıklar, emeklilik, çevre değişikliği gibi nedenlerle yaşlı bireyin sevme-sevilme-ait olma ve saygı ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi olumsuz etkilenebilmektedir.

İnsan onuruna yakışır bir biçimde sağlanan yaşam olanakları yaşlı bireylerin toplumda saygın bir biçimde yaşamını sürdürebilmeleri için gerekli olmaktadır. Nitekim Zastrow'un (2013) da belirttiği gibi 1965 yılında yürürlüğe giren Yaşlı Amerikalılar Yasası'nın yaşlılar için sağlamayı öngördüğü *(yeterli bir gelir, mümkün olan en iyi fiziksel ve zihinsel sağlık, uygun barınma, kurumsal bakım ihtiyacı duyanlar için iyileştirme hizmetleri, iş fırsatı, sağlık-haysiyet ve onur içinde emeklilik, anlamlı etkinlikler arayışı, etkin toplum hizmetleri, yeni bilgilere erişim,*

bireylerin kendi hayatlarını planlaması ve yönetmesinde özgür, bağımsız ve serbestçe kişisel inisiyatif alması) maddeler yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılamalarını olanak sağlayan bir yapının temelini oluşturmaktadır. Bu anlamda bir toplumdaki yaşlılara yönelik sosyal politikalar ile yasal düzenlemeler yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaları ve saygın bir yaşam sürdürmeleri için önemli olmaktadır.

1.2.3.2 Yaşlılıkta kendini gerçekleştirme

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer alan ilk dört ihtiyacın (fizyolojik, güvenlik, sevmeye-sevilmek-ait olma ve saygı) belirli bir düzeyde karşılanması sonucunda ortaya çıkabilen kendini gerçekleştirme ihtiyacı, yaşlılıkta bu döneme özgü pek çok durum ve boyuttan etkilenebilmektedir. Bu nedenle kendini gerçekleştirme, yaşam deneyimleri ve bireysel özelliklere bağlı olarak her yaşlı bireyde farklı biçimde ortaya çıkar.

Kendini gerçekleştiren yaşlı bireyler genellikle üretken, yaratıcı ve katılımcı bireyler olarak nitelendirilmektedirler. Yaşlılıkta kendini gerçekleştirme; yaşlı bireyin iyimser bir yapıya sahip olması, kendine önem vermesi, kuvvetli ve zayıf taraflarını bilmesi, başarılarının farkında olması, kendini genellikle mutlu hissetmesi, kişiliğindeki gelişimin farkında olması, geleceğe umutla bakması, geleceğe ilişkin planlarının ve akılcı hedeflerinin olması ve hayatını yaşamaya değer bulması ile ilişkilendirilmektedir (Esin, 1997; Polat ve Bayrak-Kahraman, 2013). Bu bir anlamda yaşamı yönetebilmek için plan yapmayı, hayal gücünü, dikkat ve konsantrasyonu, sorunlar karşısında pratik karar verebilmeyi ve günlük yaşamdaki sorunların üstesinden gelebilme becerilerini gerektirir. Yaşlılıkla birlikte pek çok kayıplara rağmen varlığını koruyabilen, yaşam boyu edinilen deneyimlerin sonucu olarak kazanılan bu beceriler Polat ve Bayrak-Kahraman (2013)'ın da belirttiği gibi kendinin gerçekleştirmeye imkan sağlar.

1.2.3.3 Yaşlılıkta kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişki

Maslow (1970)'a göre ihtiyaçlar karşılanıncaya kadar insan davranışları etkilenmekte ve ihtiyaçlar hiyerarşisinin alt basamaklarındaki ihtiyaçlarını karşılayan birey, üst basamaklardaki ihtiyaçları karşılamak için motive olur (Kuzgun, 1972; Topaloğlu, 2013).

Maslow (1943; 1970) ihtiyaçlar hiyerarşisinin en üst basamağında yer alan kendini gerçekleştirme ihtiyacını karşılayan bireylerin güçlü yanlarının yanı sıra sınırlılıklarının da farkında olduğunu öne sürer. Maslow (1970)'a göre kendini gerçekleştiren insanlar bilge kişilerin özelliklerine sahiptirler. İnsanın potansiyellerine odaklanan Maslow (1943) becerilerin geliştirilebileceğine inanarak bilinçli olma ve bilgeliği, ulaşılması gereken üst nokta olarak ifade eder. Hotar (2009)'ın da belirttiği gibi çeşitli boyutlarıyla tam bir iyilik halinin varlığını ifade eden başarılı yaşlanmanın başlıca göstergeleri arasında kabul edilen sosyal yeterlilik ve üretkenlik, kişisel kontrol ve yaşamdan zevk alma duygusu kendini gerçekleştirme ihtiyacının karşılanması ile mümkündür.

Göksu'nun (2002) da belirttiği gibi ilk dört düzeydeki (fizyolojik, güvenlik, sevmeye-sevilmek-ait olma, saygı) tüm ihtiyaçlarını karşıladığı halde hala yetenek, bilgi ve beceri açısından kendi potansiyelini tam olarak ortaya çıkaramadığını düşünen birey, bu ihtiyacın eksikliğini hisseder ve bu eksikliği gidermek için çabalar. Bu çabanın sonucu olarak pek çok açıdan kendine özgü nitelikler kazanan bireyler, kendini gerçekleştiren bireyler olarak kabul edilmektedir. Devam eden gelişme isteği ise bilge kişilik özellikleri ile ilişkilidir (Göksu, 2002).

Bilgelik, bireyin yaşam deneyimleriyle ve bu deneyimlerini yararlı bir biçimde kullanma becerisiyle mümkün olmaktadır. Karmaşık olayların başarılı bir biçimde çözümlenmesiyle kazanılan deneyimler ise bilgeliğin gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Bu anlamda bilge yaşlılar bilginin sınırsızlığını ve kendi bilgilerinin sınırlarını bilirler. Hangi bilginin nasıl ve ne zaman gerekli olacağını farkında olan

bilge yaşlılar bilgilerini nasıl kullanacaklarını ve hangi bilginin nasıl kullanılrsa, getirilerinin neler olacağını öngörebilirler (Scheibe ve ark., 2009)

Aynı zamanda bilge yaşlıların empati düzeyi yüksek ve başkalarının refahına duyarlı oldukları bilinmektedir (Parisi ve ark., 2011). Bilge yaşlıyı eksiksiz bilgiye sahip olan, başka bir deyişle bilme edimi eksiksiz olan kimse olarak tanımlayan Topdemir (2010) bu bilme edimini bilgelik olarak nitelendirmektedir. Bu açıdan bilge insanlar, dünya ve toplumla uyumlu, kendi kendine yeten ve bilinçli olarak tanımlanmaktadır. Holliday ve Chandler (1986) bilgeliğe ilişkin özellikleri; anlama, yargılama, iletişim becerileri ve yetkinlik (merak, düşünme, okuma ve zeka açısından) olarak sıralamaktadır. Webster (2003) deneyim, hatırlama, yansıtma, açıklık ve mizah/neşe gibi özelliklerin bilge bir bireyde bulunduğunu ifade etmektedir. Baltes ve Kunzman'a (2003) göre deneyime açık olma, üretkenlik, yaratıcılık, bilgiyi değerlendirme ve karşılaştırma niteliklerinin bilgelik düzeyini artıran özellikler olduğunu öne sürmektedir. Smith'e göre (2012) bilge yaşlılar benlik bütünlüğünü gerçekleştirmişlerdir. Yani daha önceki yaşam dönemlerinde kazanılmış olan benlik özellikleri olgunlaşarak olumlu-olumsuz, acı-tatlı yönleriyle yaşamı olduğu gibi kabul etmektedirler. Aynı zamanda bilge yaşlılar seçtikleri yaşamın sorumluluklarını kabullenmişlerdir. Kendilerinin ve başkalarının yaşamı ile ilgilidirler. Genç yetişkinlere ve birçok kişiye tavsiyelerde bulunarak ve onları destekleyerek bilge özelliklerini de paylaşırlar. Bu anlamda bilge yaşlıların; olgun, benlik bütünlüğü ve yargılama yeteneği gelişmiş, deneyim sahibi bireyler oldukları ifade edilmektedir. Bilge yaşlılar çok boyutlu ve paradoksal mantık kullanma, iyi ve kötü yaşam olaylarından olumlu anlam çıkarma, kişisel bakıma daha fazla ilgi gösterme ve üretken eylemlerle meşgul olma gibi özelliklere sahiptirler. Ayrıca çelişkileri fark edebilmekte, içsel çatışmaları çözebilmekte ve bilme ile şüphe etme arasında denge kurabilmektedirler (Ardelt, 2004; Smith, 2012).

Bilgelik, bilinç düzeyinin yüksek olması ile de yakından ilişkilidir. Bu anlamda bilinç düzeyi yüksek yaşlılarda yaşamın anlamına ilişkin derin bir kavrayışın gelişmesi söz konusu olmaktadır. Bu nedenle bilge yaşlıların; yaşamın bir savaş alanı olmadığını, bir gelişim süreci olduğunu fark etmeye başladıkları öne sürülmektedir.

Bilgelik ile birlikte yaşlı bireyin zihninde “kim ve ne” olduğuna dair bir merak uyanır ve sorgulama süreci başlar. Bu merak ve sorgulama süreci bilge yaşlıların potansiyel güçlerini harekete geçirir ve bilgelik sürecinde kişisel gelişimlerini de hızlandırır. Bilge yaşlılar kendilerine, yaşama ve dünyaya ilişkin yüksek kavrayışı olan bireylerdir. Bilge bir kişinin eylemlerinde bilgi, belirleyici bir rol oynamaktadır. Diğer yandan bilge yaşlı, erdemli olmayı kural edinmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bilgelik; bir olay ve durumu akıl yoluyla yargılamayı ve yorumlamayı gerektirir. Bu nedenle bilge yaşlı, görünenin arkasında yatan asıl gerçekliği kavramış kişidir (Ardelt, 2003; Trowbridge, 2005).

Bilge yaşlılar sıradan bir insandan farklı düşünme yetisine de sahiptirler. Doğası gereği insan “düşünen ve bilen” bir varlıktır. Ancak bilge insan, bilgiler arasında bağ kurabilen, bunları farklı alanlara taşıyarak sentez yapabilen bireydir (Topdemir, 2010). Trowbridge (2005) ise bilge bireylerin kişilik özelliklerini: (i) iyi karar verme, (ii) yansıtma, (iii) yaşamın anlamı ve önemine dair bakış açısı kazanma, (iv) karmaşık problemlerle başa çıkma, (v) erdemli karaktere sahip olma, (vi) açık olma, (vii) göreceli düşünme, (viii) diyalektik ve eleştirel düşünme, (ix) kendini tanıma, (x) sahip olunan bilginin sınırını bilme ve alçak gönül olma, (xi) belirsizlikleri kabul etme, (xii) otokontrol, (xiii) derin bilgi ve deneyim sahibi olma, (xiv) sosyal becerilerin gelişmiş olması, (xv) iyilikseverlik-empati-şefkat-üretkenlik, (xvi) ben merkezli olmamak, (xvii) otonomi, (xviii) mizah-neşe, (xix) yaratıcılık, (xx) önsezi, (xxi) dinginlik-huzur, (xxii) zeki olma biçiminde sıralamaktadır.

Maslow (1954)'un kendini gerçekleştiren insanların sahip olduğunu belirttiği özellikler de bilge kişinin özellikleri ile paralellik göstermektedir. Kendini gerçekleştiren bireylerin en belirgin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

Gerçeği olduğu gibi algılayabilmek: Arzu, beklenti ve önyargıların etkisi altında kalmadan herhangi bir nesne, olay ve insanları oldukları gibi algılayarak değerlendirmeyi ifade etmektedir.

İçten geldiği gibi davranabilmek: Durum ya da olayları dayatılan kurallardan çok, her insanın kendi değerler sistemine göre incelemesini ifade etmektedir.

Probleme dönük olmak: Felsefi ve etik anlamda sorunlarla uğraşmayı içermektedir.

Kendine yeterli olmak: Bir problemi kendi başına çözebilme, başkalarından yardım, destek ve iltifat beklememeyi ifade etmektedir.

Çevreden bağımsız olmak: İnsanları, yoksunluk gösteren güdülerin tatmin edilmesinde araç olarak görmemeyi; fiziksel ve sosyal çevreden bağımsız olarak yaşamı yönlendirebilmeyi kapsamaktadır.

Takdir etmek: Yaşamdaki güzellikleri algılayabilme ve onore etme özelliklerine sahip olmayı içermektedir.

İnsanlıkla özdeşleşmek: İnsanlığa derin bir sempati duymayı ve kendisini insanlara yakın hissetmeyi ifade etmektedir.

Demokratik bir karakter yapısına sahip olmak: Fark gözetmeksizin insanlarla dostluk kurabilme; insanların bilgi, hüner ve olumlu kişilik özelliklerine saygı duymayı içermektedir.

Nüktedanlık: Kaba ve başkalarını küçük düşürücü şakalardan hoşlanmamayı; kibar, filozofik değeri olan, güldürürken düşündüren nükteler yapmayı kapsamaktadır.

Yaratıcılık: Herhangi bir alanda yeni, orijinal bir eser meydana getirebilmeyi ifade etmektedir.

Kalıp yargılara karşı direnme: Kültürün geliştirdiği davranış kalıplarını benimseme zorunluluğu duymamayı ifade etmektedir (Maslow, 1943; 1970; Kuzgun, 1972).

Buraya kadar yapılan açıklamalardan da anlaşıldığı gibi bilgeliğin bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı boyutları kapsamında bilge bir insanda var olması öngörülen özelliklerin kendini gerçekleştiren bireyler için de söz konusu olacağı anlaşılmaktadır. Maslow'un da belirttiği gibi kendini gerçekleştirme önemli bir potansiyeldir. Yaşlılık döneminde bu potansiyele; bilgi, beceri ve deneyimlerini kullanarak sahip olmak mümkündür. Ancak burada özellikle belirtilmelidir ki bilgelik yaşlılığın zorunlu bir sonucu değildir. Bu anlamda her insanın bilge olamayacağı gibi, kendini gerçekleştirme de söz konusu olamayabilir.

1.3 Literatür Taraması

Bu bölümde uluslararası ve ulusal literatürde;

- Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi temel alınarak yaşlılık döneminde ihtiyaçlar,
- bilgelik,
- kendini gerçekleştirmenin bilgelik ile ilişkisi konusunda yapılan araştırmalar açıklanmaktadır.

1.3.1 Dünyada yapılan araştırmalar

Literatür incelendiğinde yaşlılık döneminde kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma olmakla birlikte, bu konuda yapılan araştırmaların yetersiz olduğu belirlenmiştir. Ancak Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi temelinde yaşlılık dönemindeki ihtiyaçların incelendiği araştırmalara rastlanmakla birlikte, yaşlılık döneminde bilgelik konusunda yapılan araştırmaların daha çok olduğu bulunmuştur. Bu nedenle dünyada yapılan araştırmalar bu bölümde “Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre yaşlılık döneminde ihtiyaçlara ilişkin araştırmalar”, “Yaşlılıkta bilgeliğe ilişkin araştırmalar” ile “Yaşlılıkta kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar” biçiminde sınıflandırılarak açıklanmıştır.

1.3.1.1 Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre yaşlılık döneminde ihtiyaçlara ilişkin araştırmalar

Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinin temel alındığı araştırmalarda yaşlılık döneminde ihtiyaçların başarılı yaşlanma (Hart, 1983), yaşam kalitesi (Hagerty, 1999) ve sağlık teknolojileri (Thielke ve ark. 2012) ile ilişkilendirildiği belirlenmiştir. Örneğin Hart (1983) Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramını temel aldığı çalışmasında yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerinin başarılı yaşlanma üzerindeki etkisini araştırmıştır. Windsor’da yaşayan Yahudi yaşlı bireylerin yaşam tatmini, temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ve ego bütünlüğünün sağlanması koşullarına

odaklanan Hart (1983) yaşlı bireylerin yaşlanma biçimini aktivite, geri çekilme ve kendini gerçekleştirme kuramlarını esas alarak üç alanda incelemiştir. Böylece yaşlı bireylerin aktif, geri çekilmiş ya da kendini gerçekleştirmiş olma durumlarının başarılı yaşlanma üzerindeki etkisi de araştırılmıştır. Araştırma sonucunda ise Hart (1983) araştırmaya katılan yaşlı bireylerin büyük bir çoğunluğunun aktif ve kendini gerçekleştirmiş bireyler olduklarını, çok azının ise yaşamdan kendilerini geri çektiklerini bulmuştur. Ayrıca başarılı yaşlanma düzeyi en yüksek olan grubun kendini gerçekleştirmiş yaşlı bireyler olduğu ortaya çıkmıştır. Aktif yaşlı bireylerin başarılı yaşlanma düzeyi açısından ikinci sırada yer aldığı, geri çekilmiş yaşlı bireylerin ise başarılı yaşlanma düzeyinin oldukça düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşinin yaşam kalitesi üzerindeki etkisini araştıran Hagerty (1999) çalışmasını Türkiye'nin de yer aldığı dünyanın çeşitli bölgelerinden 88 farklı ülkede (1960-1995 yılları arasında) 35 yıl boyunca sürdürmüştür. Hagerty (1999) farklı ülkelerde, ulusal olarak ve yıllara göre ihtiyaçların nasıl değiştiğini, ihtiyaçların öncelik sıralamasında ortaya çıkan farklılıkları ve hangi ihtiyaçların yaşam kalitesi üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu araştırmıştır. Hagerty (1999) 35 yıl süren bu araştırmada farklı yaş gruplarının ihtiyaçlarını da değerlendirmiştir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki her bir ihtiyacı ayrı ayrı ele alan ve inceleyen Hagerty (1999) yaşam kalitesinin geliştirilmesinde Maslow'un teorisinin etkili olduğunu bulmuştur.

Thielke ve arkadaşları (2012) ise Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ve yaşlı bireylerin sağlık ile ilişkili teknolojilere uyumu konusunda bir araştırma yürütmüşlerdir. Bu araştırmada yaşlıların sağlık ihtiyaçlarına katkıda bulunmayı ve yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan teknolojilerin, ihtiyaç analizi yapmadan kullanıma sunulmasını eleştirmişlerdir. Maslow'un kuramında yer alan ihtiyaçların her birinin yaşlı sağlığı ile ilgili teknolojiler için önemli olduğunu vurgulayan Thielke ve arkadaşları (2012) bu kuramın üretim, değerlendirme, geliştirme ve satın alma gibi süreçlerde de etkili olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Diğer yandan yapılan bazı araştırmalarda (Majercsik, 2005; Ojha ve Pramanick, 2009) yaşlıların ihtiyaçlarının Maslow'un öngördüğü sırayı izleyip izlemediğı de sorgulanmıştır. Örneğın Majercsik (2005) geriatric hastalara sunulan bakım hizmetlerinin kalitesinin iyileştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirdiğı çalışmasında ihtiyaçlar hiyerarşisini temel almıştır. Bu araştırmada (Majercsik, 2005) klinik bakımı alan geriatric hastaların ihtiyaçlarının Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre sıralanmadığı belirlenmiştir. Majercsik (2005) bu durumu, özellikle hasta ve yaşlı olmak ile ilişkilendirmiştir.

Ojha ve Pramanick (2009) ise ihtiyaçların önceliğı ve yoğunluğı üzerinde yaşın etkisini araştırmıştır. Hindistan'da yürütölen bu çalışmada fizyolojik, güvenlik, sevme-sevilme-ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarının yaş ile ilişkisini araştırmak amacıyla 6 ayrı yaş grubu (21-30, 31-40, 41-50, 51-60, 61-70 ve 71-80) oluşturulmuştur. Bu araştırmada fizyolojik ihtiyaçların 21-30 yaş aralığında, güvenlik ihtiyaçlarının 71-80 yaş aralığında, sevme-sevilme-ait olma ihtiyaçlarının ise 71-80 yaş aralığında daha önemli olduğı saptanmıştır. Bu araştırmaya göre (Ojha ve Pramanick, 2009) 61-80 yaş aralıklarında sevme-sevilme-ait olma, fizyolojik, saygı, güvenlik ve kendini gerçekleştirme biçiminde sıralanan ihtiyaçların Maslow'un hiyerarşik ihtiyaç sırasından farklı olduğı belirlenmiştir.

1.3.1.2 Yaşlılıkta bilgeliğe ilişkin araştırmalar

Uluslararası literatürde bilgelik kavramının araştırılması ve yaşlılık dönemi ile ilişkilendirilmesi yeni değıldir. Bu nedenle bu alanda pek çok bilimsel araştırmaya rastlamak mümkündür. Aşağıda pek çok araştırma sonuçlarından da anlaşılabilirceğı gibi bilgeliğın yaşlılık dönemi için de önemli bir potansiyel olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Nitekim Holliday ve Chandler (1986) tarafından 3 farklı yaş grubundan (20-28, 33-59, 61-86) 500 katılımcı ile yürütölen araştırmada bilgeliğe ilişkin tanımlar ve bilge kişilik özellikleri sorgulanmıştır. Bu araştırma sonucunda Holliday ve Chandler (1986) bilgeliğe ilişkin özellikleri anlayış, yargılama ve

iletişim becerileri, yetkinlik, kişilerarası beceriler ve mütevazılık biçiminde sıralamıştır. Montgomery, Barber ve Mc Kee (2002) ise Kolorado’da 6 yaşlı birey ile nitel çalışma yapmışlardır. Bu araştırmada yaşlılara bilge kişilik özellikleri sorulmuştur. Çalışmaya katılan yaşlıların, “rehberlik eden”, “bilgili”, “deneyimli”, “ahlak kurallarına uyan” ve “sevecen/şefkatli” gibi özellikleri, bilge yaşlıların kişilik özellikleri olarak sıraladıkları belirlenmiştir (Montgomery, Barber ve Mc Kee, 2002).

Bilgeliği bilişsel fonksiyonlara bağlı olarak açıklayan Baltes ve arkadaşları (Baltes ve Smith, 1990; Baltes, Smith ve Staudinger, 1992; Baltes, 1993; Baltes ve Staudinger, 1993) ise akıcı zeka ile kristalize zeka temelinde bilgeliği ele alarak yaşla bilgelik arasındaki ilişkiyi değerlendiren farklı araştırmalar yürütmüşlerdir. Bilge insanların eylemlerinden ziyade kararlarına/yargılarına odaklanan Baltes ve arkadaşları (Baltes, Smith ve Staudinger, 1992; Baltes ve Staudinger, 1993) bilge yaşlıların sezgi, problem çözme stratejileri ve yansıtma becerilerini nasıl ve hangi düzeyde kullandıklarını araştırmıştır. Bilgi ve yargısal süreçleri inceleyen Baltes (2004) bilgeliğin özelliklerini içeren bir liste hazırlamış ve bu listede bilgeliğin özelliklerini beş kriter altında toplamıştır. Baltes (2004) bu kriterleri;

- yaşam koşulları hakkındaki bilgiyi ifade eden *gerçekliğin bilgisi*,
- yaşamla ilgili konularda tavsiyede bulunma ve yargılamayı içeren *yordam bilgisi*,
- yaşamın bağlamı hakkındaki bilgiyi içeren *yaşam boyunca gerçekleşen her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğunun bilgisi*,
- yaşamdaki amacı, değerleri, öncelikleri ve farklılıkları içeren *relativizm (görelilik)*,
- yaşamın önceden bilinmezliklerini ve tahmin edilemezliğini ifade eden *belirsizlik* biçiminde sıralamaktadır.

Bu beş kriter bilgeliğin kavramsallaştırılmasında oldukça önemlidir. Yaşamda karşılaşılan güçlükler karşısında farklı sorular sormayı, yaşamı yönetmeyi, yaşama ilişkin bakış açısı geliştirmeyi içeren bu kriterler bilgeliğin bilişsel unsuru olarak ifade edilmektedir (Sternberg, 2005; Trowbridge 2005). Tüm bu çalışmaların sonucu olarak ortaya çıkan Berlin bilgelik paradigması, bilgeliği bilişsel bir uzmanlık olarak ele almakta ve bilgelikle ilişkili bilgiye odaklanmaktadır. Yaşamın farklı

alanlarındaki uzmanlık; yaşamı yönetmeyi, yaşamın anlamını ve insanın doğasını anlamayı gerektirmektedir. Bu nedenle Baltes ve Staundinger (1993) bilgeliği; aklın ve karakterin sentezi olarak açıklamakta ve bilgi ile erdem arasındaki sezgi ötesi bir kavram olarak ifade etmektedirler. Ayrıca bilgeliğin gelişmesi için bilişsel, motivasyonel, sosyal, tinsel ve bireylerarası iletişime olan ihtiyaca dikkat çekmektedirler. Bununla birlikte bilgeliğin temelde kültürel bir ürün olduğunu da ifade etmektedirler (Pasupathi ve ark, 2001; Sternberg, 2005).

Yetişkinlikteki bilişsel gelişimi bilgeliğe ile kavramsallaştıran bir modele rastlamak 1950'lere kadar oldukça zor olmuştur. Örneğin, Piaget (2001) bilişsel gelişimi ergenlik dönemine kadar ele almış ve bu dönemi bilişsel gelişimin en yüksek düzeyde olduğu dönem olarak ifade etmiştir. Kendi kriterlerini bilgeliğin eski literatürüne dayandıran ve neo-Piagetian araştırmalar olarak niteleyen Baltes (2004) ise Piaget'den farklı olarak bilişsel süreçlerin ve zekanın yaşamın sonraki dönemlerinde de incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu anlamda bilgeliğin yaşlılıkta gelişmeye devam etmesi muhtemel olarak görüldüğü için Pasupathi, Staundinger ve Baltes (2001) bilgeliği yetişkinlikte ileri düzey gelişimin anahtarı olarak nitelendirmişlerdir.

Birren ve Fisher (1990) ise bilgeliğin deneyimle dolayısıyla da yaşla birlikte arttığını; ancak sadece yaşlılık döneminde ortaya çıkmadığını bulmuşlardır. Wink ve Helson (1997) 50'li yaşlardaki kadın katılımcılar üzerinde yürüttüğü araştırmada yetişkinlik boyunca pratik bilgeliğin artma eğiliminde olduğunu saptamışlardır. Yaş alma ile birlikte deneyime açık olma, yansıtıcı yargılama ve diyalektik düşünme gibi özelliklerin arttığını ifade etmişlerdir. Ancak bu durumun travmatik yaşam olayları, uğraşlar gibi faktörlere bağlı olarak farklılaşabileceğini de belirtmişlerdir (Wink ve Helson, 1997). Takahashi ve Overton (2002) ise 68 Amerikan ve 68 Japon katılımcı ile yürüttüğü araştırmada yaş ortalaması 45.3 olan genç yetişkinlerin ve yaş ortalaması 70.1 olan yaşlı bireylerin bilgeliğini değerlendirmek için yaptıkları araştırmada her iki toplumda da yaşlıların bilgeliğini genç yetişkinlere oranla daha yüksek bulmuşlardır. Takahashi ve Overton (2002) bu araştırma ile bilgeliğin farklı

boyutları / yönleri / özellikleri açısından kültürün spesifik etkilerinin bilgelik üzerindeki etkisini de ortaya koymuştur.

Bazı araştırmalarda (Tedene-Peasley, 1992; Ardelt, 2005) ise bilgelik, yaşamın zorlukları ile başa çıkma bağlamında incelenmiştir. Örneğin Tedene-Peasley (1992) Arizona'da yaşları 63-97 arasında değişen 10 erkek 20 kadın yaşlıların katılımı ile yürütülen araştırmada bilgelik ve stres yaratan pozitif ve negatif yaşam olayları arasında yüksek düzeyde pozitif ilişki bulunmuştur. Buna göre çalışmada (Tedene-Peasley, 1992) yaşlıların yaşam öyküleri, bilişsel fonksiyonlarının düzeyi, yaşam boyu deneyimledikleri olayların sayısı, yaşlıların yaş odaklı ikilemleri ve bilgelik düzeyleri araştırılmıştır. Araştırma (Tedene-Peasley, 1992) sonuçları yaşlıların deneyimledikleri yaşam olaylarının, problem çözme becerileri ve yaşama ilişkin felsefi bakış kazanmalarında etkili olduğunu ve bilgeliğin gelişimine katkı sağladığını göstermiştir.

Ardelt (2005) ise bilge insanların krizlerle ve yaşamın zorlukları ile nasıl başa çıktıklarını 180 yaşlı birey üzerinde araştırmıştır. Bu araştırmada (Ardelt, 2005) yaşamın zorlukları ile başa çıkma sürecinde bilgeliğin üç boyutunun etkileri de incelenmiştir. Ardelt (2005) bu araştırma sonucunda bilgelik düzeyi yüksek yaşlı bireylerin krizlerle ve yaşamın zorlukları ile başa çıkma sürecinde zihinsel uzaklaşma (kendine dışarıdan bakma), durumu kontrol altına alma gibi aktif başa çıkma yöntemlerini benimsediklerini bulmuştur. Ayrıca bilgelik düzeyi düşük yaşlı bireylerin ise durumu kabullenme ve tanrıya inanma gibi başa çıkma yöntemlerini kullandıkları ortaya çıkmıştır (Ardelt, 2005).

Diğer yandan Ardelt (1997) yaşlı refahını bilgelik ile ilişkilendirerek bir araştırma yürütmüştür. Buna göre araştırmada (Ardelt, 1997) yaşlı bireylerin refah düzeyleri ölçülürken fiziksel sağlık, sosyoekonomik statü, finansal durum, fiziksel ve sosyal çevre koşulları gibi sadece objektif yaşam koşullarını inceleyerek yaşlılık döneminde yaşam tamini ve bilgeliğin açıklanamayacağını öne sürmüştür. Yani Ardelt (1997)'e göre yaşlı bireylerin kişisel ve gelişimsel özellikleri gibi bireysel koşullarının da yaşlılık döneminde bilgeliği ve yaşam taminini açıklamak için ele alınması

gerektiğini öne sürmüştür. Bu nedenle Ardelt (1997), yaşlı bireylerin yaşam tatmini üzerinde bireysel düzeyde belirleyici olduğunu düşündüğü bilgeliği ele alarak bilgeliğin bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı boyutları kapsamında araştırmasını gerçekleştirmiştir. Berkeley’de 120 yaşlı birey ile gerçekleştirdiği bu çalışmada Ardelt (1997) bilgeliğin, yaşlıların yaşam tatmini üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Bu çalışmanın bulgularına paralel bir çalışma da Hollanda’da (Bergsma ve Ardelt, 2012) ve Michigan’da (Grossman, 2012) yürütülmüştür. Buna göre Hollanda’daki 7037 yaşlı birey arasında bilgeliğin; mutluluk, yaşam tatmini ve subjektif refah ile ilişkisini araştıran Bergsma ve Ardelt (2012) bilgeliğin ile mutluluk arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca bu çalışmada (Bergsma ve Ardelt, 2012) bilgeliğin, subjektif refah algısı üzerinde olumlu yönde etkisinin olduğunu da belirlemişlerdir. Grossmann (2012) tarafından Michigan’da yürütülen çalışmada ise bilgeliğin ve yaşlı refahı arasında ilişki bulunmuştur ve bilgeliğin yaşlı refahını artırdığı sonucuna varılmıştır.

Ardelt (2000a)’in diğer çalışması ise başarılı yaşlanma üzerinde bilgeliğin etkisini araştırdığı boylamsal çalışmadır. Bu çalışma sonucunda Ardelt (2000a), yaşlılıkta bilgeliğin üzerinde daha erken yaşlardaki sosyal ve psikolojik becerilerin etkili olduğu çıkarımına varmıştır. Ardelt’e (2000a) göre iyi bir çocukluk dönemi geçiren, çocukluk ve ilk yetişkinlik dönemlerinde destekleyici bir sosyal çevreye sahip olan ve ilk yetişkinlik döneminde psikolojik olarak olgunlaşan bireylerde bilgeliğin gelişmektedir. Bu faktörlerin uzun dönemde bireyin yaşlılıktaki sosyal ilişkilerinin kapsamını, kalitesini ve objektif yaşam koşullarını etkilediği ve bilgeliğin gelişiminin başarılı yaşlanma üzerinde önemli bir etken olduğu bulunmuştur (Ardelt, 2000a). Yaşlıların değişen dünyaya entegre olabilmeleri için yaşam boyu öğrenme ve eğitimin devam etmesi gerekliliğine odaklanarak entelektüel bilgi ve bilgeliğe ilişkin bilgi arasındaki farkı ve ilişkiyi inceleyen Ardelt (2000b) başarılı yaşlanma üzerinde bilgeliğe ilişkin bilginin entelektüel bilgidен daha fazla etkili olduğunu belirtmiştir. Ardelt (2008) entelektüel bilgi ve bilgeliğin ilişkili bilgi arasında bir ayrım gitmiştir ve entelektüel bilginin yaşlıların yaşama dahil olmalarında etkili olduğunu öne sürmüştür. Bilgeliğin ise yaşamın anlamına ve ölümün kabul edilmesine katkı sağladığını belirtmiştir. Ayrıca Ardelt çocuklukta, ergenlikte ve yetişkinlikte edinilen

entelektüel bilginin ilerleyen yıllarda bilgeliği getirdiğini de ifade etmektedir (Ardelt, 1997).

Yaş ile birlikte bilgeliğin nasıl geliştiğini / değiştiğini detaylı olarak irdeleyen Ardelt (2008) bir başka çalışmasında bilgelik ile yaş arasındaki ilişkinin bireysel olarak farklılaştığını belirlemiştir. Ayrıca bireyin deneyime açıklığı ve kendini geliştirmeye olan istekliliğine bağlı olarak bilgeliğin arttığını öne sürmüştür. Ardelt (2010) 477 kolej öğrencisi ve 52 yaş üzeri 178 katılımcı ile yürüttüğü araştırmada yaşlı bireyler ile genç bireylerin bilgeliğini karşılaştırmıştır. Bu araştırmada (Ardelt, 2010) yaşlı bireylerin bilgeliğinin genç bireylerin bilgeliğinden yüksek olup olmadığı, kolej eğitimi almış yaşlı bireylerin bilgeliğinin, kolej öğrencilerinin bilgeliğinden yüksek olup olmadığı ve bilge yaşlıların kişisel gelişimlerinin devam edip etmediği araştırılmıştır. Araştırma (Ardelt, 2010) sonucunda kolej eğitimi almış yaşlı bireylerin bilgeliğinin kolej öğrencilerine oranla önemli derecede daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan yaşlı bireylerden yaklaşık %20'sinin yaşam deneyimlerine ve dolayısıyla yaşa bağlı olarak bilgeliğinin arttığı belirlenmiştir. Bu durum bilgelik gelişimi üzerinde motivasyon, isteklilik ve fırsat gibi faktörlerin etkili olduğunu göstermiştir.

Bigeliğin cinsiyet değişkenine bağlı olarak nasıl farklılaştığını belirlemek için Ardelt (2009) Florida'da 52 yaş üzerindeki 178 katılımcı ve 464 kolej öğrencisi üzerinde araştırma yapmıştır. Ardelt (2009) bu araştırmada bilgeliğin cinsiyet ile doğrudan ilişkili olmadığını; ancak bilgeliğin farklı boyutlarının (bilişsel, duyuşsal, yansıtıcı) kadın ve erkeklerde farklı düzeylerde geliştiğini bulmuştur. Araştırmada kadınlarda bilgeliğin duyuşsal boyutu yüksek bulunurken, erkeklerde bilgeliğin bilişsel boyutu yüksek çıkmıştır (Ardelt, 2009).

1.3.1.3 Yaşlılıkta kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar

İhtiyaçlar hiyerarşisi kuramını geliştirerek insanın gelişimsel süreçte ulaşması gereken üst notayı kendini gerçekleştirme olarak niteleyen Maslow (1943; 1965), bu üst noktayı bir anlamda bilgelik ile ilişkilendirmiştir. Literatür incelendiğinde kendini gerçekleştirmeyi bilgelik ile ilişkilendiren Beaumont (2009)'un araştırmasına rastlanmıştır. Buna göre Beaumont (2009) genç yetişkinlerde bireysel kimliğin oluşturulmasında bireysel bilgeliğin (personal wisdom) etkisini araştırmıştır. Beaumont (2009) bu araştırmada kendini gerçekleştirme (self-actualization) ve kendini aşma (self-transcendence) kavramlarını birlikte kullanmış ve bu iki kavramın birarada bireysel bilgeliği ifade ettiğini öne sürmüştür.

1.3.2 Türkiye’de yapılan araştırmalar

Türkiye’de Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi temel alınarak yaşlılar üzerinde yapılmış araştırmalara rastlanmıştır. Bu araştırmaların sayısı oldukça yetersizdir. Ayrıca Türkiye’de yaşlılık döneminde bilgelik konusunda ise sadece derleme çalışmalar bulunmaktadır. Ancak yaşlılık döneminde kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişkiyi ortaya koyan araştırmalar bulunmamaktadır. Aşağıda bu araştırmaların bulgularına yer verilerek kapsamlı bir biçimde açıklamaları yapılmıştır.

1.3.2.1 Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre yaşlılıkta ihtiyaçlar ve kendini gerçekleştirmeye ilişkin araştırmalar

Ülkemizde Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisini temel alarak yaşlıların ihtiyaçlarını araştıran az sayıda araştırma vardır. Bunlardan biri Duyan ve Danış (2006)’ın Ankara’da iki farklı huzurevinde yaşayan yaşlıların ihtiyaçlarını inceledikleri araştırmadır. Yaşlılığın bio-psiko-sosyal olarak özel bir karakteristiğe sahip olduğunu

belirten Duyan ve Danış (2006) yaşlıların ihtiyaçlarını Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde belirttiği ihtiyaç kategorilerine göre incelemiştir. Bu araştırma sonucunda gençlik ve yaşlılık dönemlerinde ihtiyaçların önceliğinin farklılaştığını belirlemiştir. Buna göre yaşlılıkta ihtiyaçlar önceliklerine göre fizyolojik, saygı, sevme-sevilme-ait olma, güvenlik ve kendini gerçekleştirme biçiminde sıralanmıştır.

Diğer bir araştırmada (Polat ve Bayrak-Kahraman, 2013) ise sağlıklı yaşam biçimi açısından kendini gerçekleştirmeye dikkat çekilmektedir. Bu araştırmada (Polat ve Bayrak-Kahraman, 2013) yaşlı bireylerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları kazanmaları ve bunu devam ettirmelerinde sosyal desteğin önemini belirlemek üzere Ankara'da bir huzurevinde araştırma yürütülmüştür. Bu araştırmada (Polat ve Bayrak-Kahraman, 2013) yaşlıların sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının belirleyicisi olarak kendini gerçekleştirme düzeyleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda (Polat ve Bayrak-Kahraman, 2013) yaşlıların sağlıklı yaşam biçimi davranışları için kendini gerçekleştirme ihtiyacının önemli olduğu saptanmıştır.

1.3.2.2 Yaşlılıkta bilgeliğe ilişkin araştırmalar

Türkiye'de "yaşlılık döneminde bilgelik" ve "bilge yaşlılar" konusunda yapılan çalışmalar ise (Cangöz, 2008; Erçetin, 2007; Tufan, 2012) oldukça sınırlıdır. Bu araştırmalarda saha çalışması yapılmamış olup, yapılan çalışmalar derleme niteliğindedir. Bu çalışmalardan biri olan Cangöz (2008)'ün derleme makalesinde bilişsel yaşlanma, farklı boyutları ile ele alınmakta ve yaşlanmanın sadece bir kayıplar dönemi olmadığı belirtilerek yaşlılıkta bilgeliğe dikkat çekilmektedir. Erçetin (2007) bilgelik kavramını, yaşam boyu edinilen deneyimler, yaşam bilgisi (teorik, pratik, üretici), sezgi ve farkındalık boyutlarını dikkate alarak yaşlılık dönemi ile ilişkilendirmektedir. Bilgelik sadece yaşlılığa özgü bir özellik olmadığını belirten Tufan (2012)'in çalışmasında ise zamanla edinilen bireysel bilgi, deneyimler ile kişisel gelişim özelliklerinin etkileşimi sonucunda bilgeliğin ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir.

Ülkemizde yaşlılıkta kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir bilimsel araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu tez çalışmasına konu olan araştırmanın özgün olduğunu ve yaşlılar açısından önemli bir potansiyel olarak bilgeliğin tartışılmasına olanak sağlayabileceğini söylemek mümkündür.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Nicel bir araştırma olarak planlanan bu tez çalışması Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre kendini gerçekleştirmenin yaşlılık döneminde bilgelik ile ilişkisini araştırmak üzere yürütülmüştür. Bu bölümde "Araştırmanın evreni, örnekleme ve örnekleme yöntemi", "Araştırmanın sınırlılıkları" ve "Veri toplama yöntemi ve araçları" ile "Verilerin değerlendirilmesi ve analizi" açıklanmaktadır.

2.1 Araştırmanın Evreni, Örnekleme ve Örnekleme Yöntemi

Araştırmanın evrenini Ankara'da ikamet eden yaşlılar oluşturmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1963 yılında Kiev'de düzenlenen "Dünya Sağlık Örgütü Konferansı"nda kabul edilen yaşlılığa ilişkin sınıflandırma dikkate alınarak 60 yaş ve üzeri 'yaşlı' olarak kabul edilmiştir. Bu amaçla Ankara'da yaşlı bireylerin kaldığı kuruluşlar araştırılmış ve çalışma evreninin bu kuruluşların hizmetlerinden yararlanan 3176 yaşlıdan oluşturulması planlanmıştır. Buna göre çalışma evrenini (Çizelge 2.1) Ankara ilinde bulunan,

- *Kamuya ait huzurevleri ve yaşlı bakımevlerinde* (Seyran Bağları Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, Süleyman Demirel Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, Ümitköy Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, Öğretmen Necla Kızıldağ Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, Demetevler Fatma Üçer Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, Kızılcahamam Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, 75.Yıl Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi),
- *Gerçek kişilere ait huzurevleri ve yaşlı bakımevlerinde* (Altınçatı Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Tatlıdil Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Özcan Yaşlı Bakımevi, Özcan Ümit Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Pursaklar Yaşlı Bakımevi, Talya Yaşlı Bakımevi, Geras Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi, Velican Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Melahat Demirbaş Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Evimiz Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Sefa Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Çankaya Yaşlı Bakımevi,

Gönül Köşküm Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Ömür Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Hasvak Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Dört Mevsim Yaşam Köşkü Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Çamlıdere Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Ankara Köşkü Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi, Başkent Vizyon Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi, Özel İrem Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi),

- *Dernek ve vakıflara ait huzurevleri ve yaşlı bakımevlerinde* (Güçsüzler Yurdu Derneği Semiha İsen Huzurevi, Akyurt Vakfı Akyurt Yaşam Merkezi, Polatlı Huzurevi Yaptırma ve Yaşatma Derneği Huzurevi, Türkiye Güçsüzler ve Kimsesizlere Yardım Vakfı) ile,
- *Yerel yönetimlere ait huzurevlerinde* (Keçiören Belediyesi Güçsüzler Yurdu, Etismesgut Belediyesi Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi) kalan 60 yaş ve üzeri toplam 3176 yaşlı oluşturmaktadır.

Çizelge 2.1: Araştırma kapsamında bulunan kuruluşlar

	Kuruluş adı	Kapasite	Toplam
Kamuya (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) ait huzurevleri ve yaşlı bakımevleri	Seyran Bağları Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	290	1193
	Süleyman Demirel Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	249	
	Ümitköy Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	104	
	Öğretmen Necla Kızıldağ Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	80	
	Demetevler Fatma Üçer Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	80	
	Kızılcahamam Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	84	
	75.Yıl Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	306	
Gerçek kişilere ait huzurevleri ve yaşlı bakımevleri	Altınçatı Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	87	1392
	Tatlıdil Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi (1)	89	
	Özcan Yaşlı Bakımevi	50	
	Özcan Ümit Yaşlı Bakımevi ve Huzurevi	34	
	Talya Yaşlı Bakımevi	43	
	Geras Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi	47	
	Velican Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	54	
	Melahat Demirbaş Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	61	
	Evimiz Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	45	
	Sefa Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	184	
	Çankaya Yaşlı Bakımevi	50	
	Gönül Köşküm Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi (1)	66	
	Ömür Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	30	
	Hasvak Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	28	
	4 Mevsim Yaşam Köşkü Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	29	
	Çamlıdere Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	28	
Ankara Köşkü Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	73		

Çizelge 2.1 devamı: Araştırma kapsamında bulunan kuruluşlar

	Kuruluş adı	Kapasite	Toplam
Gerçek kişilere ait huzurevleri ve yaşlı bakımevleri	Başkent Vizyon Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi	78	1392
	Özel İrem Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	73	
	Pursaklar Yaşlı Bakımevi	70	
	Tatlıdil Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi (2)	73	
	Gönül Köşküm Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi (2)	100	
Dernek ve vakıflara ait huzurevleri ve yaşlı bakımevleri	Güçsüzler Yurdu Derneği Semiha İsen Huzurevi	30	311
	Akyurt Vakfı Akyurt Yaşam Merkezi	85	
	Polatlı Huzurevi Yaptırma ve Yaşatma Derneği Huzurevi	146	
	Türkiye Güçsüzler ve Kimsesizlere Yardım Vakfı	50	
Yerel yönetimlere ait huzurevleri ve yaşlı bakımevleri	Keçiören Belediyesi Güçsüzler Yurdu	228	280
	Etimesgut Belediyesi Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	52	
GENEL TOPLAM			3176

Araştırmanın örneklemini ise,

- çalışma evreni kapsamındaki kuruluşlardan resmi yazışmalara olumlu yanıt veren
- zihinsel rahatsızlığı bulunmayan,
- araştırmada kullanılacak ölçek maddelerini ve soruları anlayarak yanıtlayabilecek kapasiteye sahip olan ve araştırmaya katılmak için gönüllü olan yaşlı bireyler oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemini belirleyebilmek için Çizelge 2.1’de belirtilen huzurevlerine resmi yazı yönlendirilerek araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli izin istenmiştir. Buna göre çalışma evreni kapsamındaki kuruluşlardan resmi yazışmalara olumlu yanıt veren kuruluşlar Çizelge 2.2’de gösterilmiştir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na yönlendirilen resmi yazıda bakanlığa bağlı bulunan Ankara’daki 7 huzurevi, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinden izin istenmiştir. Bakanlık tarafından izin yazısında adı geçen tüm kuruluşlar için olumlu yanıt verilmiştir. Yerel yönetimlere ait (Keçiören Belediyesi ve Etimesgut Belediyesi) huzurevleri de çalışmanın yürütülmesi için onay vermiştir. Gerçek kişilere ait huzurevlerinin büyük bir kısmı belirtilen süre (6 hafta) içerisinde resmi yazıya yanıt vermezken bir kısmı da olumsuz yanıt vermiştir. Gerçek kişilere ait

huzurevlerinden Hasvak Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi ile Sefa Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi çalışmanın kuruluşlarında gerçekleştirilmesine ilişkin izin vermiştir. Vakıflara/derneklere bağlı huzurevlerinden ise yalnızca Akyurt Vakfı Yaşamevi çalışmaya onay vermiştir. Çalışmanın yürütülebilmesi için yönlendirilen izin yazısına bazı kuruluşlar; yaşlıların özel bakım gerektiren çeşitli fiziksel rahatsızlıklarının, alzheimer ve demans gibi bilişsel rahatsızlıklarının olması, yaşlı yakınlarının bu tür çalışmalara olumlu bakmaması ve kuruluş politikası gibi nedenlerle çalışmaya onay vermediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 2.2: Araştırmanın yürütüldüğü kuruluşlar

Huzurevi Adı	Görüşülen Kişi Sayısı
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Bağlı Huzurevleri	
Seyranbağları Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	21
75. Yıl Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	67
Demetevler Fatma Üçer Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	9
Ümitköy Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	21
Süleyman Demirel Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	15
Öğretmen Necla Kızılbag Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	13
Kızılcahamam Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	13
Yerel Yönetimlere Ait Huzurevleri	
Keçiören Belediyesi Güçsüzler Yurdu	12
Etimesgut Belediyesi Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	7
Gerçek Kişilere Ait Huzurevleri	
Hasvak Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi	5
Sefa Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi	6
Vakıflara Ait Huzurevleri	
Akyurt Vakfı Yaşamevi	14
Toplam	203

Çalışmanın örnekleme Çizelge 2.2’de belirtilen huzurevlerinin hizmetlerinden yararlanan, 203 yaşlı bireyden oluşmuştur. Örnekleme dahil edilen yaşlı bireyler basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir.

2.2 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmayı yürüten araştırmacının sosyal hizmet uzmanı olarak Ankara’da çalışması ve yüksek lisans eğitimini Ankara Üniversitesi’nde sürdürmesi araştırmanın sınırlılıklarının belirlenmesinde en önemli faktör olmuştur. Ayrıca Ankara’da yer alan kamuya, gerçek kişilere, derneklere / vakıflara ve yerel yönetimlere ait huzurevlerinde kalan 60 yaş ve üzeri yaşlı bireylerin tümüne ulaşılmasının hem zaman, enerji gibi insansal kaynaklar hem de ölçek ile kişisel bilgi formlarının çoğaltılması düşünüldüğünde maddi açıdan zorlayıcı olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle araştırmanın örnek hacminin belirlenmesi ile örnek seçimi yapılacak kuruluşlara ilişkin en başından bazı sınırlamalar getirilmesine karar verilmiştir. Bunun için;

- 1) Öncelikle kamuya, gerçek kişilere, derneklere / vakıflara ve yerel yönetimlere ait huzurevleri ile yaşlı bakımevleri belirlenmiştir.
- 2) Daha sonra bu kuruluşların hepsine 13.05.2013 tarihinde resmi yazı yönlendirilmiştir.
- 3) Yazışmalara en fazla 6 hafta içinde olumlu yanıt ve görüş bildiren kuruluşlar araştırmaya dahil edilmiştir.

2.3 Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Araştırmada kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişkiyi ölçmeye olanak sağlayan verileri elde etmek için veri toplama aracı olarak ölçeklerden ve kişisel bilgi formundan yararlanılmıştır.

2.3.1 Veri toplama araçlarının hazırlanması

Araştırma verilerinin toplanmasında Ek 1’deki form kullanılmıştır. Bu form 3 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde cinsiyet, yaş, medeni durum, sosyal güvence, gelir düzeyi, çocuk sahibi olma ve eğitim durumu gibi yaşlıları tanıttıcı bilgiler bulunmaktadır. İkinci bölümde yaşlıların ihtiyaçları belirlenmektedir. Bu bölüm kapsamında yaşlıların ihtiyaçlarını karşılama düzeyleri, Lakehead Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü (1976) tarafından geliştirilen Thunder Bay ölçeği ile aracılığıyla incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise yaşlılıkta bilgeliğin ölçülmesi için “Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği” kullanılmıştır (Çizelge 2.3).

Çizelge 2.3: Araştırmada referans alınan ölçekler

	Yazar	Kaynak
Thunder Bay Anketi	Lakehead Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü (1976)	Lakehead University, School of Social Work (1976). Study of the needs of senior citizens in Thunder Bay, Ontario, Thundar Bay.
Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği	Ardelt, M. (2003)	Empirical assessment of a three-dimensional wisdom scale. Sage publications,inc., Research on aging. Vol. 25(3), May 2003, p.: 275-324

2.3.1.1 Thunder Bay Ölçeği

Bu bölüm kapsamında yaşlıların ihtiyaçlarını karşılama düzeylerini belirlemek için, Lakehead Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü (1976) tarafından geliştirilen Thunder Bay ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek kapsamındaki ‘fizyolojik, güvenlik, sevme-sevilme-ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme’ ihtiyaçları değerlendirilerek yaşlıların temel ve psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılama düzeyleri ölçülmüştür. Bu bölümde yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının karşılama düzeylerine ilişkin yanıtları 4 düzeyde ([1] katılmıyorum, [2] biraz katılmıyorum, [3] biraz katılıyorum [4] katılıyorum) puanlanmıştır.

2.3.1.2 Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği

Üçüncü bölümde yaşlılıkta bilgeliğin ölçülmesi için “Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin kullanılması için gerekli izinler alınmıştır. Bilgelik ölçeği; bilişsel, yansıtıcı ve duyuşsal olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Bilgeliğin bilişsel boyutu kapsamında özellikle kişisel ve kişilerarası konularla ilgili olarak yaşlıların yaşamı anlama yeteneği, olayların derin anlamını ve önemini kavrama becerisi ölçülmektedir. Bilişsel boyut, insan doğasının olumlu ve olumsuz yönleri konusundaki bilgiyi, bilginin sınırlarını ve yaşamın belirsizliklerini değerlendirmeye olanak sağlamaktadır. Bilgeliğin yansıtıcı boyutu sezgi ve farkındalığa bağlı olarak olaylara ve durumlara farklı açılardan bakarak değerlendirme yapabilmeyi, önyargıları aşmak için çaba göstermeyi ve mevcut durumu değerlendirebilme becerilerini ölçmektedir (Ardelt, 2004). İnsanın duygularını içeren davranışlara odaklanarak insan davranışlarını daha iyi anlamak için başkalarına karşı sempatik ve sevecen davranış ile tavır geliştirme bilgeliğin duyuşsal boyutu kapsamında araştırılmaktadır. Böylece bu boyut kapsamında sempati duyguları ve şefkat gösterme gibi olumlu duyguların varlığı ölçülmektedir (Ardelt, 2003).

Ardelt (2003)’in geliştirdiği Likert tipi “Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği” farklı ülkelerde yaşlılar üzerinde uygulanmış olan geçerli ve güvenilir bir araçtır. Ardelt (2003) tarafından geliştirilen bu ölçeğin Cronbach alfa değeri bilişsel boyut için 0,78; yansıtıcı boyut için 0.75; duyuşsal boyut için ise 0.74 olarak bulunmuştur.

Araştırmaya katılan yaşlı bireylerin bilgelik ölçeğindeki her bir boyuta (bilişsel, yansıtıcı, duyuşsal) ilişkin yanıtları 5 düzeyde ([1] kesinlikle katılıyorum, [2] katılıyorum [3] çekimserim, [4] katılmıyorum, [5] kesinlikle katılmıyorum) puanlanmış olup 39 madde ile ölçülmüştür.

2.3.2 Ölçekler ve kişisel bilgi formlarının uygulanması

Veriler toplanmadan önce araştırmanın evreni kapsamındaki toplam 35 yaşlı bakımevi ve huzurevi ile telefon görüşmeleri yapılmıştır. Görüşmelere olumlu yanıt bildiren 12 yaşlı bakımevi ve huzureviden gerekli izinler resmi olarak alınmıştır. Araştırmanın veri toplama süreci 18.08.2013 tarihinde başlamıştır. Araştırmacı, yaşlılara hizmet kapasitesi fazla olan kuruluşlardan, kapasitesi düşük olan kuruluşlara doğru sıralama yaparak araştırmayı sistemli bir biçimde yürütmeye özen göstermiştir. Araştırmacı her bir yaşlı bakımevi ve huzurevine araştırmanın yürütülmesi için alınan izin yazısını beyan ederek (varsa) sosyal hizmet uzmanı ya da kurum yetkililerinin yaşlı bireylere ilişkin bilgi ve görüşlerinden yararlanmıştır. Böylece araştırmada kullanılacak ölçek maddelerini ve soruları anlayarak yanıtlayabilecek kapasiteye sahip olan ve zihinsel rahatsızlığı bulunmayan 60 yaş ve üzeri yaş grubundaki gönüllü yaşlı bireylere ilişkin doğru bilgiye ulaşmaya çalışılmıştır. Bu bilgiler de dikkate alınarak araştırmada toplam 203 gönüllü yaşlı birey örneklem kapsamına alınmıştır. Araştırmada her bir katılımcıya ulaşmak için önceden her bir yaşlı bakımevi ve huzureviden randevu alınmıştır. Böylece bu kurumların / kuruluşların önerdiği gün, saat ve yeri planlayan araştırmacı, her bir katılımcı ile yüz yüze görüşme olanağı sağlamıştır. Katılımcılar ile genellikle ilgili kurumlara / kuruluşlara ait dinlenme salonunda, oturma alanlarında, pastanede ve bahçede görüşme yapılarak, gönüllü yaşlı bireylerin özel yaşam alanlarında (kendi odalarında) rahatsız edilmemesine özen gösterilmiştir. Bunun yanısıra özel hayatın gizliliğine dikkat edilerek yaşlı bireyleri zorlayıcı/incitici davranış ve tutumlardan uzak durulmuştur. Aynı zamanda sosyal hizmet uzmanı olan araştırmacı mesleki etik ilke ve değerleri gözeterek araştırmayı sürdürmeye de özen göstermiştir. Ayrıca katılımcılara öncelikle araştırmanın amacı ve akademik amaçlarla yürütüldüğü konusunda bilgi verilmiş, kimliklerini belli edecek herhangi bir bilginin paylaşılmayacağı özellikle vurgulanmıştır. Varsa katılımcıların soruları yanıtlanarak gönüllü yaşlı bireyler ile bilgilendirilmiş onam formu doğrultusunda 2013 Ağustos ve Ekim ayları içinde görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci 28.10.2013 tarihinde sona ermiştir. Her bir görüşme yaklaşık 20 dk. sürmüştür.

2.3.3 Veri toplama araçlarının Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması

Bu bölümde bu tez kapsamında veri toplama aracı olarak kullanılan Thunder Bay Ölçeği ile Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeğinin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları açıklanmaktadır.

2.3.3.1 Thunder Bay Ölçeği'nin geçerlik çalışması

Thunder Bay Ölçeği'nin geçerliliği için kapsam (içerik) geçerliliği ile yapı geçerliğini belirleyen doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

2.3.3.1.a Thunder Bay Ölçeği'nin kapsam geçerliği

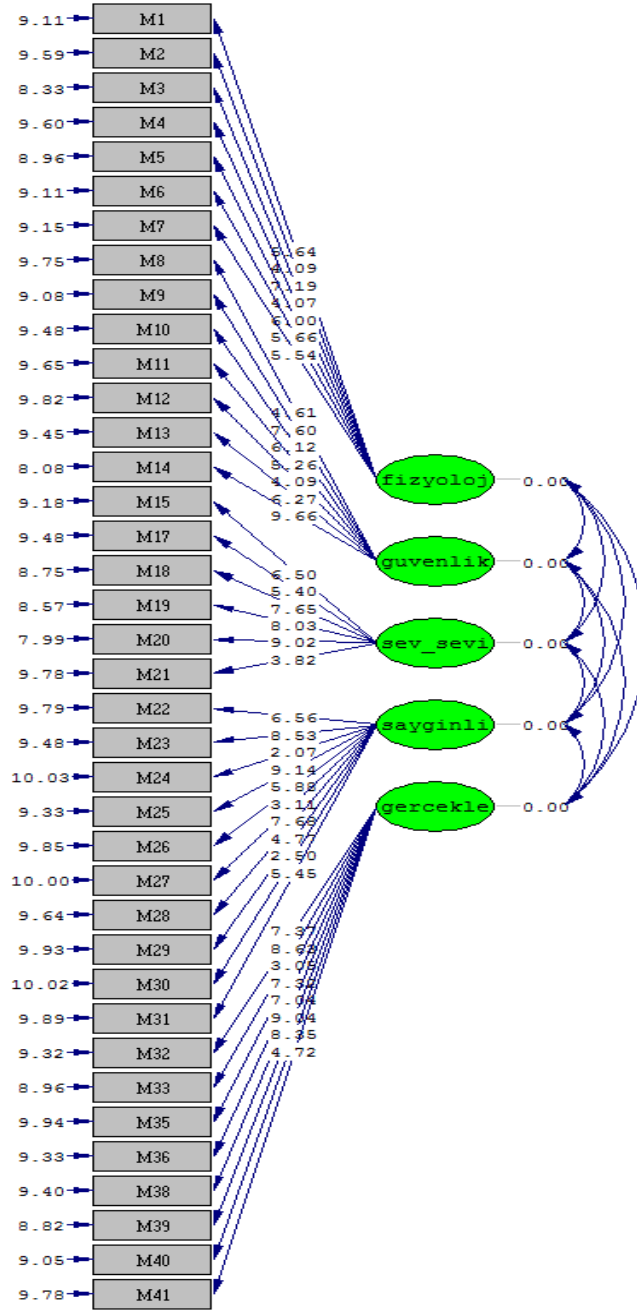
Thunder Bay Ölçeği'nin Türkçe versiyonunun geçerlik çalışmaları kapsamındaki kapsam (içerik) geçerliği için 3 araştırmacı ve 2 çevirmen tarafından ölçek maddeleri Türkçe'den İngilizce'ye ve İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiştir. Ayrıca yaşlılık alanında çalışan 3 akademisyen tarafından çevirilerin orijinallerine ve her bir maddenin yaşlıların ihtiyaçlarını ölçmeye uygunluğu değerlendirilmiştir. Alanında uzman kişilerden alınan geri bildirimler doğrultusunda ölçekteki maddeler yeniden düzenlenmiş, uzmanlar tarafından tekrar gözden geçirilmiş ve ölçek son haline getirilmiştir.

2.3.3.1.b Thunder Bay Ölçeği'nin yapı geçerliği / doğrulayıcı faktör analizi

Bu bölümde, Thunder Bay Ölçeği'nin 5 faktör ve 41 maddelik yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını değerlendirmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Thunder Bay Ölçeği'nin faktör yapısının doğrulanıp doğrulanmadığını bir anlamda yapı geçerliğini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi, pek çok gözlenebilir değişkenin oluşturduğu faktörlerden (gizil

değişkenlerden) oluşan faktöriyel bir modelin gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğini değerlendirmeyi amaçlar. İncelenecek model, ampirik bir çalışmanın verileri kullanılarak belirlenmiş ya da belirli bir kurama dayandırılarak kurgulanmış bir yapıyı tanımlayabilir (Sümer, 2000). Doğrulayıcı faktör analizinde modelin geçerliğini değerlendirmek için çok sayıda uyum indeksi kullanılmaktadır. Bunlar içinde en sık kullanılanları; Ki-Kare Uyum Testi (Chi-Square Goodness, χ^2), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Normleştirilmemiş Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index, NNFI), Normleştirilmiş Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI) ve İyilik Uyum İndeksidir (Goodness of Fit Index, GFI). Ölçek modelinde gözlenen değerlerin $\chi^2/d < 3$; $0 < RMSEA < 0.05$; $0.97 \leq NNFI \leq 1$; $0.97 \leq CFI \leq 1$; $0.95 \leq GFI \leq 1$ ve $0.95 \leq NFI \leq 1$ aralıklarında olması mükemmel uyumu; $4 < \chi^2/d < 5$; $0.05 < RMSEA < 0.08$; $0.95 \leq NNFI \leq 0.97$; $0.95 \leq CFI \leq 0.97$; $0.90 \leq GFI \leq 0.95$ ve $0.90 \leq NFI \leq 0.95$ ise kabul edilebilir uyumu göstermektedir (Kline, 2005; Sümer, 2000). Uygulanan ilk doğrulayıcı faktör analizinde istatistiksel olarak anlamlı olmayan t değerine sahip maddeler incelenmiştir. Sevme-sevilme-ait olma faktöründeki 16. Madde (Türkiye'nin yaşlıları kabul ettiğini hissederim.) ile kendini gerçekleştirme faktöründeki 34. (Eylemlerim başkalarını zarar verme / başkalarını incitme niyetinde değildir.) ve 37. (Mahremiyetten / özel hayatın gizliliğinden hoşlanırım) maddelerin t değerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle, ilgili maddeler ölçek kapsamından çıkarılarak analiz tekrar edilmiştir. Tekrar edilen analiz sonrasında anlamlı olmayan hiçbir t değerine rastlanmamıştır. Path diagramı Şekil 2.1'de yer almaktadır.

Ayrıca araştırmada elde edilen uyum indeksleri $\chi^2=1324.56$, $\chi^2/sd= 2.02$, $RMSEA= 0.071$, $CFI=0.95$, $NNFI=0.94$ ve $NFI=0.86$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktöryel yapısını gösteren modelin gözlenen değişkenleriyle faktörleri arasındaki ilişkiyi gösteren katsayılar incelendiğinde, tüm katsayıların yeterli düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi ile hesaplanan uyum istatistikleri dikkate alındığında, ölçeğin daha önce belirlenen 5 faktörlü yapısının toplanan verilerle genel olarak uyum sağladığına karar verilmiştir.

Şekil 2.1: Thunder Bay Ölçeği'ne ait path diagramı

Thunder Bay Ölçeği'ne ait maddelerin regresyon değerleri ve t değerlerine de Çizelge 2.4'de yer verilmiştir. Çizelge 2.4 incelendiğinde, elde edilen regresyon katsayılarının ve t değerlerinin anlamlı olduğu ve modelin doğrulandığı belirlenmiştir.

Çizelge 2.4: Thunder Bay Ölçeği'ne ait regresyon ve t değerleri

Maddeler	Regresyon değerleri	t değerleri
1. Doğru bir biçimde beslenirim. (f)	0.40	5.64
2. Yaşlı birey için uygun bir barınma koşullarını sağlamak kolaydır. (f)	0.39	4.09
3. Odamdaki banyo temizliğim için yeterlidir. (f)	0.33	7.19
4. İstedğim zaman dinlenebilirim. (f)	0.13	4.07
5. Odam yeterince sıcaktır. (f)	0.16	6.00
6. Bazı egzersizler günlük işlerimin bir parçasıdır. (f)	0.56	5.66
7. Yeteri kadar kıyafete sahibim. (f)	0.25	5.54
8. Sağlık ihtiyaçlarımın karşılanması beni tatmin ediyor. (g)	0.35	4.61
9. Acil bir durumda birinden destek alabilirim. (g)	0.58	7.60
10. İhtiyacım olduğunda gezebilirim / seyahat edebilirim. (g)	0.51	6.12
11. Acil durumlar için biriktirdiğim yeterli param var. (g)	0.52	5.26
12. Yalnızken kendimi güvende hissederim. (g)	0.32	4.09
13. İhtiyacım olduğunda devlet kaynaklarından para temin edebilirim. (g)	0.57	6.27
14. Günlük yaşamla geçmişte olduğu gibi baş edebilirim. (g)	0.75	9.66
15. Önemli / gerekli olduğumu hissederim. (s)	0.53	6.50
16. Türkiye'nin yaşlıları kabul ettiğini hissederim. (s) (*)		
17. Yakınlarım tarafından sevildiğimi hissederim. (s)	0.39	5.40
18. Yakın arkadaşlarım var. (s)	0.46	7.65
19. Arkadaşlarımla birlikte eğlenirim. (s)	0.58	8.03
20. Konuşmak istediğimde mutlaka birilerini bulurum. (s)	0.66	9.02
21. Yaşamdan keyif alırım. (s)	0.36	3.82
22. Kendim olmaktan korkmam. (sa)	0.29	6.56
23. İstedğim şeyi yapmam mümkündür. (sa)	0.66	8.53
24. Yaşamın iniş ve çıkışları ile başa çıkabilirim. (sa)	0.26	2.07
25. Bir durumun üstesinden gelebilmek için kendi becerilerime güvenirim. (sa)	0.55	9.14
26. Geçmişimi kabul edebilirim. (sa)	0.32	5.88
27. Başkalarının benim görüşümü kabul etmeleri benim için gerekli değildir. (sa)	0.25	3.11
28. Kendi refahımla ilgilenirim. (sa)	0.46	7.68
29. Başkalarıyla ilişkilerimde güvende olduğumu hissederim. (sa)	0.38	4.77
30. Bir işi mükemmel olarak yapamasam da kendimi iyi / rahat hissederdim. (sa)	0.23	2.50
31. Yaşam biçimimi seviyorum. (sa)	0.37	5.45
32. Kendim için neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verebilirim. (k)	0.35	7.37
33. Aldığım kararlara güvenirim. (k)	0.44	8.63
34. Eylemlerim başkalarını zarar verme / başkalarını incitme niyetinde değildir. (k) (*)		
35. İnsanların esasen iyi ve güvenilir olduklarına inanırım. (k)	0.26	3.05
36. Kendim gibi olmakta özgür hissederim ve sonuçlarına katlanırım. (k)	0.28	7.32
37. Mahremiyetten / özel hayatın gizliliğinden hoşlanırım. (k)(*)		
38. Mevcut durumumda en iyisini yapmaya çalışıyorum. (k)	0.28	7.04
39. Kendimi güçlü hissediyorum. (k)	0.62	9.04
40. Kendimi yönetebileceğimi hissediyorum. (k)	0.46	8.35
41. İnsanlarla onların hakkındaki her şeyi onaylamadan vakit geçirebilirim. (k)	0.37	4.72

(f) fizyolojik, (g) güvenlik, (s) sevme-sevilme-ait olma, (sa) saygı, (k) kendini gerçekleştirme, (*) analizler sonrasında ölçekten çıkarılan madde

2.3.3.2 Thunder Bay Ölçeği'nin güvenilirlik çalışması

Thunder Bay Ölçeği kapsamındaki fizyolojik, güvenlik, sevme-sevilme-ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlar için Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Buna göre ölçekteki fizyolojik ihtiyaçlara ilişkin alfa değeri 0.71; güvenlik ihtiyacı için 0.81; sevme-sevilme-ait olma ihtiyacı için 0.82; saygı ihtiyacı için 0.76 ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı için 0.77 olarak belirlenmiştir. Tezbaşaran (1997)'ın da belirttiği gibi bir ölçekte güvenilirlik katsayısının 1'e yakın olması gerekmektedir. Bu anlamda ölçeğin güvenilirliğinin yeterli olduğunu söylemek mümkündür.

2.3.3.3 Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği'nin geçerlik çalışması

Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği'nin geçerlik çalışmaları kapsamında kapsam geçerliği ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

2.3.3.3.a Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği'nin kapsam geçerliği

Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği'nin kapsam (içerik) geçerliğini test etmek için Thunder Bay Ölçeği'nde olduğu gibi 3 araştırmacı ve 2 çevirmen tarafından ölçek maddeleri Türkçe'den İngilizce'ye ve İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiştir. Ayrıca yaşlılık alanında çalışan 3 akademisyen tarafından çevirilerin orijinallerine ve her bir maddenin yaşlılarda bilgeliği ölçmeye uygunluğu değerlendirilmiştir. Alanında uzman kişilerden alınan geri bildirimler doğrultusunda ölçek maddeleri yeniden düzenlenmiş, uzmanlar tarafından maddeler tekrar gözden geçirilerek ölçek son haline getirilmiştir.

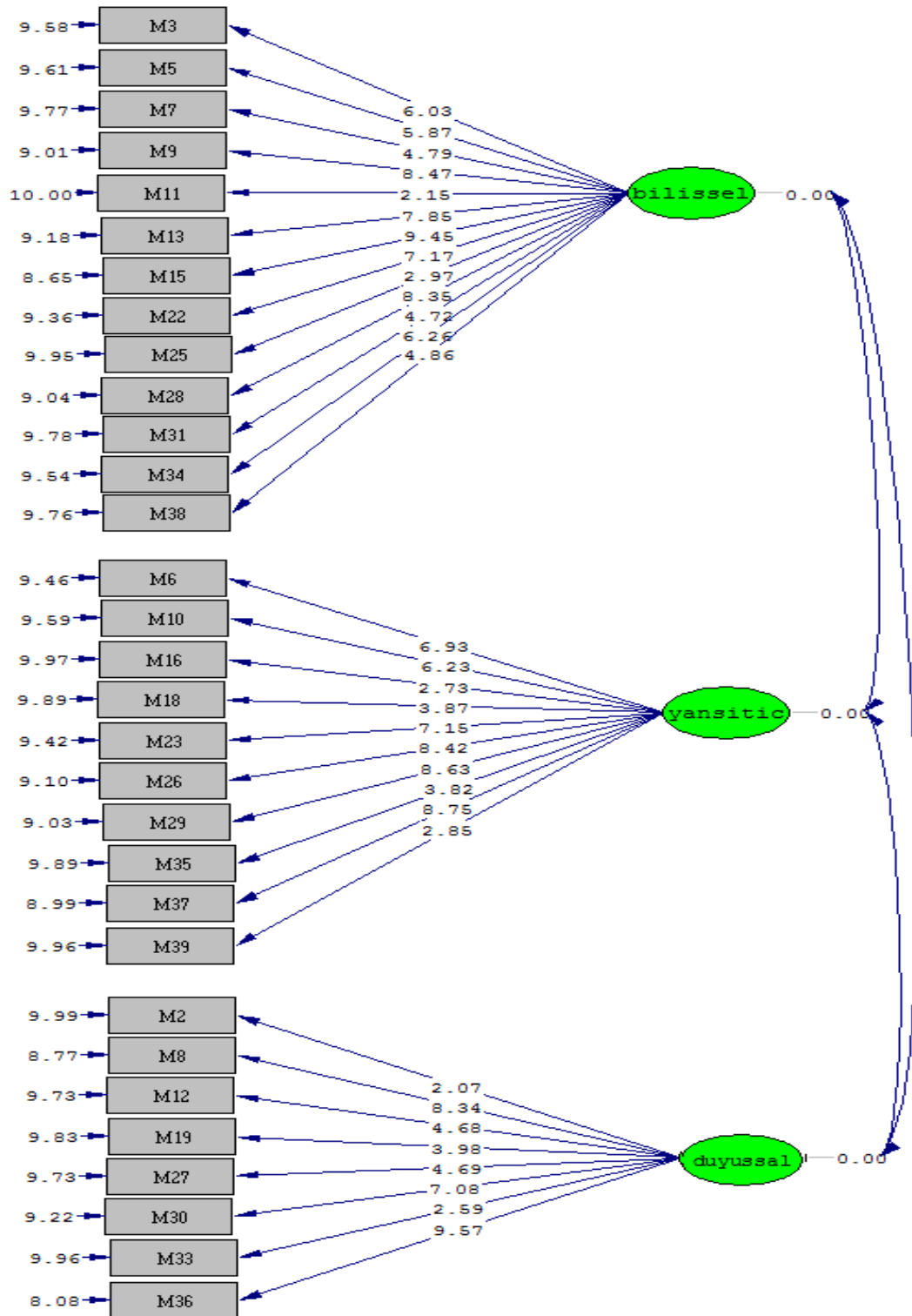

2.3.3.3.b Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği'nin yapı geçerliği / doğrulayıcı faktör analizi

Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği'ne uygulanan ilk doğrulayıcı faktör analizinde istatistiksel olarak anlamlı olmayan t değerine sahip maddeler incelenmiştir. Ölçeğin bilişsel boyutundaki 1. (Bu karmaşık dünyada, neler olup bittiğini öğrenmemizin tek yolu güvenilebileceğimiz liderlere ve uzmanlara danışmaktır) maddenin, yansıtıcı boyutundaki 20. (Bir sorunu her yönüyle görmeye çalışırım) ve 32. (Bir sorun kafamı karıştırdığında yaptığım ilk şey durumu araştırmak ve ilgili tüm detayları gözden geçirmektir) maddelerin ve duyuşsal boyutuna ilişki 4. (İnsanlar hislerini ve hayvanlara karşı duyarlılığı çok ciddiye alıyorlar), 14. (Başkalarının başı dertteyse ve yardıma ihtiyaçları varsa, bu benim sorunum değil), 17. (Yardıma muhtaç bir insan görürsem bir şekilde ona yardım etmeye çalışırım), 21. (Bazen herkes için şefkat duygusu hissederim) ve 24. (En ihtiyacı olduğu anda bir insanı rahatlatmak zorunda hissetmem) maddelerin t değerinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle, bu maddeler ölçekten çıkarılarak analiz tekrar edilmiştir. Tekrar edilen analiz sonrasında anlamlı olmayan hiçbir t değerine rastlanmamıştır. Path diagramı Şekil 2.2'de yer almaktadır.

Uyum indeksleri ise $\chi^2=1083.22$, $X^2/sd= 2.51$, $RMSEA= 0.087$, $CFI=0.91$, $NNFI=0.90$ ve $NFI=0.85$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktöryel yapısını gösteren modelin gözlenen değişkenleriyle faktörleri arasındaki ilişkiyi gösteren katsayılar incelendiğinde, tüm katsayıların yeterli düzeyde olduğu bulunmuştur.

Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği'ne ilişkin maddelere ait regresyon ve t değerleri incelendiğinde ise, elde edilen regresyon katsayılarının ve t değerlerinin anlamlı olduğu ve modelin doğrulandığı belirlenmiştir (Çizelge 2.5).

Şekil 2.2: 3BBÖ'ine ilişkin path diagramı

Çizelge 2.5: 3BBÖ'ine ilişkin regresyon ve t değerleri

Maddeler	Regresyon değerleri	t değerleri
2-Sürekli kendilerine acıyan mutsuz insanlar beni sınırlendirir (d)	0.22	2.07
3-Hayat çoğu zaman monotondur (b)	0.56	6.03
5-Hemen hemen tüm insanları dürüst ya da hilekâr olarak sınıflandırılabilirsiniz (b)	0.56	5.87
6-Şu anki durumum farklı olsaydı, daha iyi hissedebilirdim (y)	0.65	6.93
7-Herhangi bir şey yapmanın sadece tek bir doğru yolu vardır (b)	0.52	4.79
8-Hiçbir zaman sevemeyeceğim bazı insanlar var (d)	0.84	8.34
9-Değiştirilemeyecek olaylar hakkında çok şey bilmemek en iyisidir (b)	0.73	8.47
10-Hiç hatam olmasa bile işler benim için sıklıkla ters gider (y)	0.49	6.23
11-Cehalet mutluluktur (b)	0.19	2.15
12-Her tür insanla rahatça iletişim kurabilirim (d),(t)	0.47	4.68
13-Bir insan bir sorunun cevabını ya biliyordur, ya da bilmiyordur (b)	0.67	7.85
15-İnsanlar ya iyidir, ya da kötüdür (b)	0.90	9.45
16-Karar vermeden önce, bir durumu herkesin açısından görmeye çalışırım (y),(t)	0.27	2.73
18-Bir kişiye kızdığım zaman bir süreliğine kendimi onun yerine koymaya çalışırım (y),(t)	0.43	3.87
19-Sevmediğim belli insanlar vardır ve yaptıkları bir şey yüzünden yakalandıkları-cezalandırıldıkları için içten içe sevinirim (d)	0.39	3.98
22-Bir şey hakkında ayrıntılı düşünmeye çalışacağım durumlardan kaçınmaya çalışırım (b)	0.67	7.17
23-Bana olanları hatırladığımda kendimi dargın hissetmekten alamıyorum (y)	0.65	7.15
25-Çözümü olmadığını düşündüğüm bir problem ilgimi çekmez (b)	0.32	2.97
26-Bir şeyler ters gittiğinde ya çok kızarım, ya da depresyona girerim (y)	0.71	8.42
27-Bazen başka insanların problemleri yüzünden onlara acımam (d)	0.47	4.69
28-Çoğu zaman insanların davranışlarına anlam veremiyorum (b)	0.65	8.35
29-Bazen duygusal anlamda o kadar doluyorum ki sorunlarımla nasıl başa çıkacağımı bilemiyorum (y)	0.70	8.63
30-Bazen insanlar benimle konuşurken kendimi 'keşke gitseler' derken buluyorum (d)	0.53	7.08
31-Olayların neden bu hale geldiğini düşünmek yerine, onları akışına bırakmayı tercih ediyorum (b)	0.50	4.72
33-Başka bir kişinin sorunlarını dinlemek istemem (d)	0.27	2.59
34-Düşünme süreci sonrasında karar vermekte tereddüt ederim (b)	0.53	6.26
35-Bir kişiyi eleştirmeden önce, onun yerinde olsaydı nasıl hissedeceğimi düşünür, kendimi onun yerine koyarım (y),(t)	0.41	3.82
36-Benimle tartışan insanlar kolaylıkla sınırimi bozar (d)	0.81	9.57
37-Bana yapılanları düşündüğümde, kendimi aldatılmış hissediyorum (y)	0.77	8.75
38-Bir probleme yönelik cevabın sebeplerini düşünmek yerine basitçe cevabı bilmek işimi görür (b)	0.52	4.86
39-Bazen bir duruma başkalarının bakış açısıyla bakmakta başarısız oluyorum (y)	0.19	2.85

(b) bilişsel boyut, (d) duyuşsal boyut, (t) ters kodlanan madde, (y) yansıtıcı boyut

2.3.3.4 Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği'nin güvenilirlik çalışması

Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği'nin bilişsel, yansıtıcı ve duyuşsal boyutlarının psikometrik özellikleri Ardelt (2003)'in çalışmasında olduğu gibi ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Her bir alt ölçek için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları ve güvenilirlik değerleri hesaplanmıştır. Ölçeğin bilişsel boyutunun alfa değeri 0.76, yansıtıcı boyutunun 0.71 ve duyuşsal boyutunun 0.70 olduğu belirlenmiştir. Bu anlamda araştırmada kullanılan ölçek güvenilirlidir. Çünkü DeVellis (2012)'in de belirttiği gibi bir ölçek güvenilirliğinin en az 0.70 olması gerekmektedir

2.4 Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde araştırmanın yürütüldüğü kuruluşlara, yaşlı bireyleri ve ailelerini tanıttığı bilgilere ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeleri verilmiştir.

Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının (fizyolojik, güvenlik, sevme-sevilme-ait olma, saygı, kendini gerçekleştirme) puan ortalamalarının dağılımına ilişkin veriler tanımlayıcı istatistiki değerler ile açıklanmaktadır. Yaşlı bireylerin bu ihtiyaçlara ilişkin aldıkları puan aralıklarına göre yaşlıların ihtiyaç düzeylerinin (düşük, normal, yüksek) sınıflaması yapılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan yaşlı bireylerin bilgelik boyutlarına (bilişsel, duyuşsal, yansıtıcı) ilişkin puan dağılımları, verileri tanımlayıcı istatistiki değerler ile açıklanmaktadır. Bu boyutlar kapsamında yaşlı bireylerin yanıtlarına bağlı olarak belirlenen puan aralıklarına göre bilgelik düzeyi sınıflaması (düşük, normal, yüksek) yapılmıştır.

Yaşlıların bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı boyut kapsamında bilgelik düzeylerinin dağılımı, iki ve daha fazla kategoriye sahip kategorik verilerde değişkenlerarası ilişkiyi incelemek amacı ile kullanılan Ki-kare analizi ile hesaplanmıştır.

Yaşlılıkta kendini gerçekleştirme ve bilgellik arasındaki ilişki, ölçüm değerleri arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için kullanılan korelasyon analizi yapılarak incelenmiştir.

Ayrıca gruplararası farklılık incelenirken; anlamlılık seviyesi olarak 0,05 kullanılmış olup $p < 0,05$ olması durumunda gruplararası anlamlı farklılığın olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda ise gruplararası anlamlı farklılığın olmadığı belirtilmiştir.

Korelasyon analizinde ise anlamlılık düzeyi için 0,05 kullanılmıştır. $P < 0,05$ olması durumunda değişkenlerarası anlamlı bir ilişkinin olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda ise değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirtilmiştir. İlişkinin derecesi belirlenirken ise Çizelge 2.6'dan yararlanılmıştır.

Çizelge 2.6: Değişkenler arasındaki ilişkinin katsayısı ve gücü

İlişki Katsayısı (r)	İlişkinin Gücü
0.00-0.25	Çok Zayıf
0.26-0.49	Zayıf
0.50-0.69	Orta
0.70-0.89	Yüksek
0.90-1.00	Çok Yüksek

3. BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular “Örnekleme tanıtıcı bilgiler”, “Yaşlıların ihtiyaçlarına ilişkin bulgular”, “Yaşlılarda bilgelige ilişkin bulgular” ile “Yaşlılarda kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişkiyi gösteren bulgular” biçimindeki başlıklar altında incelenmiştir.

3.1 Örnekleme Tanıtıcı Bilgiler

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın yürütüldüğü kuruluşlara ilişkin bilgilere ve araştırmaya katılan yaşlı bireyleri tanıtıcı (yaş, cinsiyet, medeni durum, sosyal güvence, gelir düzeyi, çocuk sahibi olma ve eğitim durumu) bilgilere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları çizelgelerde gösterilerek açıklamaları yapılmıştır.

3.1.1 Araştırmanın yürütüldüğü kuruluşlara ilişkin bilgiler

Araştırmanın yürütüldüğü kuruluşların bağlı buldukları kurumlara ve bu kurumlarda kalan yaşlı bireylere ilişkin bilgiler Çizelge 3.1’de gösterilerek açıklanmıştır. Buna göre araştırmaya katılan 203 yaşlı bireyin 159 (%78.32)’u Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı kuruluşlarda, 19 (%9.35)’u yerel yönetimlere bağlı huzurevlerinde, 14 (%6.9)’ü vakıflara bağlı huzurevlerinde ve 11 (% 5.42)’i gerçek kişilere ait huzurevlerinde kalmaktadırlar (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1: Araştırmanın yürütüldüğü kuruluşlara ilişkin dağılımlar

Huzurevi Adı	n	%
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na Bağlı Huzurevleri	159	78.32
Seyranbağları Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	21	10.34
75. Yıl Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	67	33.00
Demetevler Fatma Üçer Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	9	4.43
Ümitköy Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	21	10.34
Süleyman Demirel Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	15	7.39
Öğretmen Necla Kızıllağ Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	13	6.40

Çizelge 3.1 devamı: Araştırmanın yürütüldüğü kuruluşlara ilişkin dağılımlar

Huzurevi Adı	n	%
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na Bağlı Huzurevleri	159	78.32
Kızılcahamam Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	13	6.40
Yerel Yönetimlere Ait Huzurevleri	19	9.35
Keçiören Belediyesi Güçsüzler Yurdu	12	5.91
Etimesgut Belediyesi Huzurevi ve Yaşlı Bakımevi	7	3.45
Gerçek Kişilere Ait Huzurevleri	11	5.42
Hasvak Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi	5	2.46
Sefa Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi	6	2.96
Vakıflara Ait Huzurevleri	14	6.90
Akyurt Vakfı Yaşamevi	14	6.90
Toplam	203	100

3.1.2 Yaşlı bireyleri ve ailelerini tanıtıcı bilgiler

Araştırma kapsamındaki yaşlı bireylerin cinsiyeti, yaşı, medeni durumları, sosyal güvenceleri, aylık gelirleri, çocuk sahibi olma durumları ve eğitim durumları (eşlerinin ve kendilerinin) Çizelge 3.2'de açıklanmıştır. Buna göre araştırmaya katılan 203 yaşlı bireyden 121'i (%59.61) erkek, 82'si (%40.39) kadındır.

Araştırmada Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1963 yılında Kiev'de düzenlenen "Dünya Sağlık Örgütü Konferansı"nda kabul edilen yaşlılığa ilişkin sınıflandırma dikkate alınmıştır. Buna göre araştırma kapsamında 75-89 yaş aralığında 113 (%55.67), 60-74 yaş aralığında 81 (%39.90), 90 yaş ve üzerinde ise 9 (% 4.53) yaşlı bireyin olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan yaşlı bireyler arasında minimum yaş 60, maksimum yaş ise 103'tür ($\bar{X}=77.01 \pm 8.24$). Yaşlı bireylerin medeni durumları incelendiğinde ise 147'sinin (%72.41) bekar, 33'ünün (%16.26) boşanmış, 19'unun (%9.36) evli olduğu, 4'ünün (%1.97) ise eşinden ayrı yaşadığı bulunmuştur. Araştırmada yaşlı bireylerin 171'inin (84.24) sosyal güvencesinin olduğu, 32'sinin (%15.76) ise herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı bulunmuştur. Yaşlı bireylerin aylık gelir düzeylerine bakıldığında ise 22'sinin (10.84) herhangi bir gelire sahip olmadığı, 22'sinin (10,84) ise 2014 yılında Türkiye'de en düşük emekli maaşı olan 717 TL'den az gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamındaki 112 yaşlı bireyin (%55.17) 1553-3000TL aralığında, 11'inin (%5.42) ise aylık 3001 TL ve üzerinde gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Aylık gelir düzeyi ile ilişkili soruya

203 yaşlıdan 196'sı cevap verirken, bu soruyu yanıtlamayan 7 yaşlı birey bulunmaktadır. Araştırmada yaşlı bireyler arasında maksimum gelir düzeyi 6000 TL iken, ortalama gelir düzeyi 1284.90 TL (± 916.80) olarak bulunmuştur (Çizelge 3.2).

Çizelge 3.2: Yaşlı bireyleri ve ailelerini tanıttıcı bilgilerin dağılımı

Değişken	Düzy	Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	82	40.39
	Erkek	121	59.61
Yaş (2013)	60 - 74 yaş arası	81	39.90
	75 - 89 yaş arası	113	55.67
	90 yaş ve üzeri	9	4.43
Medeni durum	Bekar	147	72.41
	Evli	19	9.36
	Boşanmış	33	16.26
	Ayrı yaşıyor	4	1.97
Sosyal güvence	Var	171	84.24
	Yok	32	15.76
Aylık gelir	Aylık geliri yok	22	10.84
	717 TL'den az	22	10.84
	718 - 1552 TL arası	112	55.17
	1553 - 3000 TL arası	36	17.73
	3001 TL ve üzeri	11	5.42
Eğitim durumu	Okuryazar değil	22	10.84
	Okuryazar	6	2.96
	İlkokul	53	26.11
	Ortaokul	30	14.78
	Lise	46	22.66
	Ön lisans	2	0.99
	Lisans	37	18.23
	Lisansüstü	7	3.45
	Toplam		203

Araştırmaya katılan yaşlıların eğitim durumları incelendiğinde 53'ünün (%26.11) ilkokul, 46'sının (%22.66) lise, 37'sinin (%18.23) lisans, 30'unun (% 14.78) ortaokul mezunu oldukları belirlenmiştir. Aynı zamanda araştırma kapsamında okuryazar olmayan 22 yaşlı birey (% 10.84) ile birlikte yüksek lisans mezunu olan 7 yaşlı birey (%3.45) bulunmaktadır. Herhangi bir okuldan mezun olmayan; ancak sadece okuma-yazma bilen 6 yaşlı (%2.96) ile birlikte önlisans mezunu 2 yaşlı birey (%0.99) de bu araştırmaya katılmışlardır.

3.2 Yaşlıların İhtiyaçlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi temel alınarak yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının sırası ve düzeyi tespit edilmiş ve çizelgelerde gösterilerek açıklamaları yapılmıştır.

3.2.1 Yaşlı bireylerin ihtiyaçları

Yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi fizyolojik, güvenlik, sevme-sevilme-ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları olmak üzere 5 boyutta incelenmiştir. Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını karşılama düzeylerine ilişkin yanıtları 4 düzeyli ([1] katılmıyorum, [2] biraz katılmıyorum, [3] biraz katılıyorum [4] katılıyorum) Likert tipi bir ölçekte puanlanmıştır. Buna göre 7'şer maddeden oluşan fizyolojik, güvenlik ve sevme-sevilme-ait olma ihtiyacının minimum puanı 7, maksimum puanı 28'dir. 10'ar maddeden oluşan saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacına ilişkin minimum puan 10, maksimum puan ise 40 olarak bulunmuştur.

Araştırma kapsamındaki yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının toplam ortalama puanı ise 124.71'dir. Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına göre ortalama puanlarına bakıldığında 203 yaşlı bireyin saygı ihtiyacının puan ortalaması 32.49, kendini gerçekleştirme ihtiyacının puan ortalaması 27.59, fizyolojik ihtiyaca ilişkin puan ortalaması 23.78 olarak bulunmuştur. Yaşlı bireylerin güvenlik ihtiyacına ilişkin puan ortalamasının 20.67 ve sevme-sevilme-ait olma ihtiyacının puan ortalamasının ise 20.19 olduğu belirlenmiştir. (Çizelge: 3.3).

Çizelge 3.3: Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının puan ortalamalarının dağılımı

Yaşlıların İhtiyaçları	N	Mean	Median	Min	Max	SS
Fizyolojik	203	23.78	24	8	28	2.90
Güvenlik	203	20.67	22	7	28	4.45
Sevme-Sevilme-Ait olma	203	20.19	21	6	24	3.66
Saygı	203	32.49	33	16	40	4.99
Kendini Gerçekleştirme	203	27.59	28	12	32	3.63
Toplam	203	124.71	128	70	149	15.67

3.2.2 Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının düzeyi

Araştırmada fizyolojik, güvenlik, sevme-sevilme-ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaç düzeyleri düşük, normal ve yüksek olarak gruplandırılmıştır ve böylece yaşlıların ihtiyaç düzeyleri açıklanmaya çalışılmıştır (Çizelge 3.4)

Çizelge 3.4: Puan aralıklarına göre yaşlıların ihtiyaç düzeylerinin sınıflandırılması

	Puan	Düzye
Fizyolojik	<22	Düşük
	22-25	Normal
	>25	Yüksek
Güvenlik	<18	Düşük
	18-24	Normal
	>24	Yüksek
Sevme- Sevilme-Ait olma	<18	Düşük
	18-23	Normal
	>23	Yüksek
Saygı	<30	Düşük
	30-36	Normal
	>36	Yüksek
Kendini Gerçekleştirme	<26	Düşük
	26-30	Normal
	>30	Yüksek

Çizelge 3.5'te de gösterildiği gibi araştırmaya katılan yaşlı bireylerin tüm ihtiyaçlarının (fizyolojik, güvenlik, sevme-sevilme-ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme) her bir düzeyde (düşük, normal ve yüksek) karşılanma durumu istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

Araştırmada yaşlı bireyler fizyolojik (%56.21), güvenlik (%53.20), sevme-sevilme-ait olma (%59.61), saygı (%50.25) ve kendini gerçekleştirme (%61.58), ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerini çoğunlukla normal düzeyde değerlendirmişlerdir ($p<0.05$, Çizelge 3.5).

Her bir ihtiyaç kategorisi (fizyolojik, güvenlik, sevme-sevilme-ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme) üç düzyeye (düşük, normal ve yüksek) göre değerlendirildiğinde yaşlı bireylerin kendilerini normal düzeyde gerçekleştirdikleri belirlenmiştir (%61.58).

Araştırmada 203 yaşlı bireyden fizyolojik ihtiyaçlarını normal düzeyde karşıladığını belirten yaşlıların oranı (%56,65), bu ihtiyaçlarını yüksek (%26.11) ve düşük düzeyde (%17.24) karşıladığını belirten yaşlı bireylerin oranından yüksek bulunmuştur. Yaşlı bireylerin fizyolojik ihtiyaçlarını karşılama düzeylerine ilişkin vermiş oldukları bu yanıtlar istatistiksel olarak da anlamlıdır ($p<0.05$, Çizelge 3.5).

Araştırmaya katılan 203 yaşlı bireyden 51 (%25.12)'inin düşük, 108 (%53.20)'inin normal, 44 (%21.67)'ünün ise güvenlik ihtiyaçlarını yüksek düzeyde karşıladıkları belirlenmiş ve bu yanıtlar istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$, Çizelge 3.5).

Araştırmada sevme-sevilme-ait olma ihtiyaçlarının karşılanmasının 121 (%59.61) yaşlı birey arasında normal, 44 (%21.67) yaşlı birey arasında yüksek 38 (%18.72) yaşlı birey arasında ise düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Yaşlı bireylerin sevme sevilme-ait olma ihtiyaç düzeylerini değerlendirmelerine ilişkin yanıtları istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$, Çizelge 3.5).

Saygı ihtiyaçlarını ise 54 (%26.60) yaşlının düşük, 102 (%50.25) yaşlının normal, 47 (%23.15) yaşlının ise yüksek düzeyde karşıladığı ortaya çıkmıştır. Saygı ihtiyaçlarının düzeyini değerlendiren bu yaşlıların vermiş oldukları yanıtlar istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$, Çizelge 3.5).

Kendini normal düzeyde gerçekleştirdiğini düşünen yaşlı bireylerin oranı (%61.58), bu ihtiyacını düşük (%20.20) ve yüksek düzeyde (%18.23) karşıladığını belirten yaşlı bireylerin oranından yüksek bulunmuştur. Yaşlı bireylerin kendini gerçekleştirme ihtiyaç düzeyi kapsamında vermiş oldukları yanıtlar istatistiksel olarak da anlamlıdır ($p<0.05$, Çizelge 3.5).

Çizelge 3.5: Yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerine ilişkin dağılımları

	Düşük		Normal		Yüksek		Toplam		P
	N	%	N	%	N	%	N	%	
İhtiyaçlar Ölçeği									
Fizyolojik	35	17.24	115	56.65	53	26.11	203	100	0.001
Güvenlik	51	25.12	108	53.20	44	21.67	203	100	0.001
Sevme-Sevilme-Ait olma	38	18.72	121	59.61	44	21.67	203	100	0.001
Saygı	54	26.60	102	50.25	47	23.15	203	100	0.001
Kendini Gerçekleştirme	41	20.20	125	61.58	37	18.23	203	100	0.001

3.3 Yaşlılarda Bilgelige İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde yaşlı bireyler arasında bilgelinin bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı boyutlarını değerlendirmeleri, bu boyutlara ilişkin bilgelik düzeyleri incelenmiş ve çizelgelerde gösterilerek açıklamaları yapılmıştır.

3.3.1 Yaşlılar arasında bilgelinin boyutları

Araştırma kapsamındaki yaşlı bireylerin bilgelinin bilişsel boyutu kapsamında aldıkları puan ortalamasının ($\bar{X} = 40.74 \pm 8.57$), yansıtıcı boyut puan ortalamasından ($\bar{X} = 31.68 \pm 6.53$) ve duyuşsal boyut puan ortalamasından ($\bar{X} = 27.62 \pm 5.26$) yüksek olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3.6).

Çizelge 3.6: Araştırmaya katılan yaşlı bireylerin bilgelik boyutlarına ilişkin puan dağılımları

Bilgelik Ölçeği	N	Mean	Median	Min	Max	SS
Bilişsel Boyut	203	40.74	40	17	64	8.57
Duyuşsal Boyut	203	27.62	28	14	39	5.26
Yansıtıcı Boyut	203	31.68	32	14	48	6.53
Toplam	203	100.04	100	60	149	17.20

3.3.2 Yaşlıların bilgelik düzeyleri

Araştırmada bilgeliğin bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı boyutları kapsamında yaşlı bireylerin bilgelik düzeyleri puan aralıklarına göre düşük, normal ve yüksek olmak üzere üç düzeyde gruplandırılmıştır. Her bir boyut için bilgelik düzeyi sınıflamasının nasıl yapıldığı Çizelge 3.7’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.7: Bilgelik boyutlarının puan aralıklarına göre bilgelik düzeyi sınıflaması

	Puan	Düzye
Bilişsel	<36	Düşük
	36-45	Normal
	>45	Yüksek
Duyuşsal	<25	Düşük
	25-31	Normal
	>31	Yüksek
Yansıtıcı	<28	Düşük
	28-36	Normal
	>36	Yüksek

Yaşlı bireylerin her bir bilgelik boyutu (bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı) kapsamındaki yanıtlarına bağlı olarak puan aralıkları belirlenmiş ve bu puan aralıklarına göre bilgelik düzeylerinin dağılımları Çizelge 3.8’de gösterilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan yaşlı bireylerin bilgeliğin bilişsel (%47.78), duyuşsal (%53.20) ve yansıtıcı (%49.75) boyutlarını normal düzeyde değerlendirdikleri belirlenmiştir. Elde edilen bu yanıtlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.05$, Çizelge 3.8).

Araştırmada her bir boyuta bağlı (bilişsel duyuşsal ve yansıtıcı) olarak yaşlı bireylerin bilgelik düzeyleri de incelenmiştir. Buna göre yaşlı bireylerden bilişsel boyut kapsamında 97 (%47.78)’sinin normal, 54 (%26.60)’ünün yüksek ve 52 (%25.62)’sinin düşük düzeyde puan aldığı belirlenmiştir. Bilişsel boyut kapsamında yaşlı bireylerin vermiş oldukları bu yanıtlar istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur.

Duyuşsal boyut kapsamında yaşlı bireylerin 108 (%53.20)’inin normal, 50 (%24.63)’sinin düşük ve 45 (%22.17)’inin ise yüksek düzeyde puan aldıkları

belirlenmiştir. Duyuşsal boyut kapsamında yaşlı bireylerin bilgelik düzeyine ilişkin bu değerlendirmeleri istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$, Çizelge 3.8).

Yansıtıcı boyut puanlarına bakıldığında ise yaşlı bireylerden 101 (%49.75)'inin normal, 54 (%26.60)'ünün düşük, 48 (%23.65)'inin ise yüksek düzeyde puan aldıkları bulunmuştur. Duyuşsal boyut kapsamında ise yaşlı bireylerin 97 (%47.78)'si normal, 52 (%25.62)'si düşük ve 54 (%26.60)'ünün ise yüksek düzeyde puan aldıkları saptanmıştır. Yansıtıcı boyut kapsamında yaşlı bireylerin bilgelik düzeyine ilişkin bu yanıtları istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$, Çizelge 3.8).

Çizelge 3.8. Yaşlıların bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı boyut kapsamında bilgelik düzeylerinin dağılımı

	Düşük		Normal		Yüksek		Toplam		P
	N	%	N	%	n	%	N	%	
Bilgelik Ölçeği									
Bilişsel Boyut	52	25.62	97	47.78	54	26.60	203	100	0.001
Duyuşsal Boyut	50	24.63	108	53.20	45	22.17	203	100	0.001
Yansıtıcı Boyut	54	26.60	101	49.75	48	23.65	203	100	0.001

3.4 Yaşlılarda Kendini Gerçekleştirme ve Bilgelik Arasındaki İlişkiyi Gösteren Bulgular

Bu bölümde yaşlılıkta kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişki ile kendini gerçekleştirme ihtiyacını yüksek düzeyde karşıladığını belirten bireylerin bilgelik düzeyleri çizelgelerde gösterilerek açıklamaları yapılmıştır.

Çizelge 3.9'dan da anlaşıldığı gibi bilgelik bilişsel ($r=0.273$) duyuşsal ($r=0.366$) ve yansıtıcı ($r=0.395$) boyutları ile kendini gerçekleştirme ihtiyacı arasında zayıf ve pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$, Çizelge 3.9).

Çizelge 3.9: Yaşlılıkta kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişki

	Kendini Gerçekleştirme	
	R	P
Bilişsel Boyut	0.273	0.001
Duyuşsal Boyut	0.366	0.001
Yansıtıcı Boyut	0.395	0.001

4. TARTIŞMA

Yaşamın her döneminde ihtiyaçlar çeşitlilik göstermekle birlikte, ilerleyen yaşın etkilerini ihtiyaçların karşılanma düzeyi ve bu ihtiyaçların bireyler açısından önemi üzerinde görmek mümkün olabilmektedir. Oysa Maslow (1970) yaşa bağlı değişimler yerine gelişimsel özellikleri dikkate alarak her birey için ihtiyaçların (i) fizyolojik, (ii) güvenlik, (iii) sevme-sevilme ve ait olma, (iv) saygı ve (v) kendini gerçekleştirme olarak hiyerarşik bir biçimde sıralandığını öne sürmüştür. Bu çalışmada ise yaşlı bireyler, karşılanma durumu açısından ihtiyaçları (i) saygı, (ii) kendini gerçekleştirme, (iii) fizyolojik, (iv) güvenlik ve (v) sevme-sevilme-ait olma biçiminde sıralanmışlardır. Bu çalışmada yaşlı bireylere doğrudan ihtiyaçlarının öncelik ya da önem sıralaması sorulmamıştır. Bu nedenle çalışmada yaşlılar açısından ortaya çıkan bu ihtiyaç sıralamasının onlar açısından ihtiyaçlarının öncelik sırasını ifade ettiğini söylemek mümkün değildir. Ancak Maslow (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramında ihtiyaçların temel düzeyde karşılanmasının ardından bir üst basamaktaki ihtiyacın karşılanmak isteneceğini, yani bir üst basamaktaki ihtiyacın önemli hale geldiğini öne sürmektedir. Ancak bu çalışmada yaşlılık dönemi açısından ihtiyaçların Maslow'un öngördüğü sırayı izlemediği anlaşılmaktadır. Çünkü çalışma sonuçlarına göre yaşlıların en çok saygı ihtiyacını karşıladıkları ve daha sonra kendini gerçekleştirme ve en son sevme-sevilme-ait olma ihtiyacını karşıladıkları ortaya çıkmaktadır. Oysa Maslow'un hiyerarşisinde bu ihtiyaçların sıralaması farklıdır. Zira farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda da nedenleri değişmekle birlikte yaşlıların ihtiyaçlarının farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Nitekim Ojha ve Pramanick (2009) Hindistan'daki yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına ilişkin önceliğin yaşlılık döneminde farklılaştığını belirlemiştir. Araştırmacılar (Ojha ve Pramanick, 2009) bu çalışmada olduğu gibi yaşlıların ihtiyaçlarının Maslow'un belirttiği sıra dizisini takip etmediğini belirlemişlerdir. Çalışmada (Ojha ve Pramanick, 2009) yaşlıların ihtiyaçlarının öncelik sırasının sevme-sevilme-ait olma, fizyolojik, saygı, güvenlik ve kendini gerçekleştirme biçiminde sıralandığı saptanmıştır. Bu çalışmada ise ihtiyaçlar, karşılanma sırası ve düzeyi açısından farklı bir sıra izlemiştir. Maslow'un özellikle gelişimsel özelliklere bağlı olarak sıraladığı ihtiyaçların yaşlılık döneminde önemi ve karşılanması açısından farklı bir

sıra izlemesi yaşlılık dönemi sorunları ya da kayıpları ile ilişkili olabilir. Ancak bu araştırmada özellikle belirtilmelidir ki kronik hastalığı olan ve araştırma kapsamındaki soruları anlayamayacak düzeyde rahatsızlığı olan yaşlı bireyler çalışmaya dahil edilmemişlerdir. Bu nedenle yaşlılık dönemine özgü rahatsızlık, hastalık ya da yaşlıların yaşadığı kayıplar bu araştırma kapsamında incelenmemiştir. Ancak Majersik (2005)'in geriatri hastaları üzerinde Budapeşte'de yaptığı araştırmanın sonuçları Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer alan ihtiyaç sırasının hasta yaşlılar için farklılıklar gösterebileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca Majersik (2005)'in de belirttiği gibi yaşlı bireyler yaşamlarının kalan yıllarının farkında oldukları için en güçlü güdüler arasında da kendini gerçekleştirme olması beklenen bir bulgudur. Yaşlılık döneminde saygı ihtiyacı ise kendini gerçekleştirmenin sosyal geri bildirimini olarak önemli hale gelir. Bu sonuçlar bir anlamda ihtiyaçların karşılanma düzeyinin ve sırasının yaşlılık dönemi sorunlarına ya da yaşa özgü önceliklere bağlı olarak değişebileceğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda Maslow'un hiyerarşik olarak sıraladığı 5 ihtiyaç kategorisini yaşlılık dönemine özgü öncelikler, sorunlar ve kayıplar ile ilişkilendirmek mümkün olabileceği gibi, bu farklılıklar her toplumun yaşlı bireye atfettiği anlam ve değer ile de ilişkili olabilir. Nitekim yukarıda sıralanan her iki araştırma (Majersik, 2005; Ojha ve Pramanick, 2009) da farklı ülkelerde yürütülmüştür ve iki farklı ülkede yürütülen araştırmada da ihtiyaçların sıralamasının farklılaştığı belirlenmiştir.

Türkiye'de ise Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi temelinde yaşlıların ihtiyaçlarını irdeleyen Duyan ve Danış (2006) Ankara'da iki farklı huzurevindeki yaşlılar üzerinde bir araştırma yürütmüştür. Araştırma (Duyan ve Danış, 2006) sonuçları diğer ülkelerde yapılan araştırmalarda (Majersik, 2005; Ojha ve Pramanick, 2009) olduğu gibi ilerleyen yaşın, ihtiyaçlara ilişkin öncelik sırası üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Ancak Duyan ve Danış (2006) da araştırma kapsamındaki yaşlıların ihtiyaçlarının sırasının (fizyolojik, saygı, sevme-sevilme-ait olma, güvenlik ve kendini gerçekleştirme) farklılaştığını belirlemiştir. Bu tez çalışmasında olduğu gibi Duyan ve Danış (2006) da yaşlıların ihtiyaçları (karşılama düzeylerine bakılmaksızın) arasında saygı ihtiyacının ilk sıralarda yer aldığını belirlemiştir. Bu noktada saygı ihtiyacı bir anlamda Türk kültürüne özgü bir ihtiyaç olarak da

yorumlanabilir. Çünkü tarihsel ve kültürel geleneğe bağlı olarak yaşlılar Türkiye’de saygın bir yere sahiptirler. Ancak Tufan (2007)’ın da belirttiği gibi teknolojiye, ekonomik ve sosyal yaşamdaki değişim ve dönüşümlerin yanısıra küreselleşmenin de etkisi ile birlikte geleneksel Türk aile modelinde yaşlı bireyin konumu değişmiştir. Özellikle çekirdek aileye geçişin yanısıra kadınların çalışma yaşamına daha aktif katılmaları yaşlı bireylere asıl bakmakla yükümlü olduğu kabul edilen kadının rol ve sorumluluklarını yaşlı bakımevleri üstlenmeye başlamış ya da yaşlının kendi evinde bakım imkanları yaygınlaştırılmaya başlanmıştır. Böylece bir anlamda küreselleşme, kentleşme ve çağdaşlaşma aile içindeki ilişkilere yansiyarak bir anlamda yaşlılara bakış açısını da etkileyebilmektedir. Ancak Duyan ve Gelbal (2013)’ın da belirttiği gibi Doğu toplumlarına kıyasla özellikle Batı’da yaşlanmaya ilişkin olumsuz kalıpyargılar, yaşlılara olumsuz tutum geliştirilmesinde etkili olmaktadır. Ancak Kağıtçıbaşı (2007)’nın da belirttiği gibi Türkiye’nin de içinde bulunduğu gerek bazı gelişmiş endüstri ülkelerinde, gerekse gelişmekte olan bazı ülkelerde “karşılıklı duygusal bağlılık” devam etmektedir. Yani ailede bireyler mekan olarak birbirlerinden bağımsızlaşsa da duygusal bağlılıkları devam edebilmektedir. Yani aile bireylerinin birbirileri ile bağlarını tamamen koparmaları kolay olmamaktadır. Bu anlamda yaşlılara saygı Türk toplumunda karşılıklı duygusal bağlılığı destekleyen önemli bir değer olarak da ifade edilebilir. Bu nedenle bu araştırmada da yaşlı bireylerin saygı ihtiyaçlarının birinci ya da ikinci sıralarda yer alması kültüre özgü bir sonuç olarak da değerlendirilebilir.

Diğer yandan araştırmada yaşlı bireylerin tüm ihtiyaçlarının normal düzeyde karşılandığı belirlenmekle birlikte fizyolojik ihtiyaç ile sevme-sevilme ve ait olma ihtiyacının yüksek düzeyde karşılandığı anlaşılmaktadır. Bu araştırma kapsamındaki yaşlı bireylerin çoğunluğu kamuya (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kuruluşlarda) ait huzurevlerinde kalmakla birlikte, araştırmada yerel yönetimlere, vakıflara ve gerçek kişilere bağlı huzurevlerinde kalan yaşlı bireyler de bulunmaktadır. Bu noktada yaşlı bireylerin ihtiyaç düzeylerini karşılamaya ilişkin verdikleri yanıtlar üzerinde kurum bakımında olmanın etkili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca araştırmada yaşlıların kaldıkları kamuya ve özel kişi ve kuruluşlara ait bu kurumların/kuruluşların yaşlıların tüm ihtiyaçlarını normal

düzyeyde karşıladıklarını ve özellikle fizyolojik ve sevme-sevilme-ait olma ihtiyaçlarını karşılamak için gösterdikleri çabaların da fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2013) tarafından huzurevinde yaşayan yaşlıların huzurevine yerleşme nedenlerinin ve huzurevi yaşamına ilişkin algılarının araştırıldığı çalışmada yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının normal düzeyde karşılandığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu araştırma (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013) sonucunda ortaya çıkan yaşlılarının huzurevini tercih nedenlerine bakıldığında; yaşlının tek başına yaşaması, huzurevindeki imkanların daha iyi olduğu düşüncesi, ekonomik yetersizlik, güvenlik ihtiyacı ve arkadaşlık ihtiyacı gibi temelde ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik isteğin huzurevini tercih etme üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013).

Araştırmada üzerinde tartışılması gereken diğer bir önemli bulgu da yaşlıların güvenlik, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını düşük düzeyde karşılayanların oranının, bu ihtiyaçlarını yüksek düzeyde karşılayanların oranından fazla olmasıdır. Bu anlamda araştırmadaki bireylerin güvenlik, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını daha yüksek düzeyde karşılamaya ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Nitekim Ojha ve Pramanick (2009) tarafından yürütölen araştırmada, güvenlik ihtiyaçlarının 71-80 yaş aralığında en yüksek düzeyde olmak üzere 61-70 yaş grupları için de önemli olduğu belirlenmiştir. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki huzurevinde ya da yaşlı bakımevlerinde kalan yaşlılarda aile ile ilişkilerin azalması ya da eşin kaybedilmesi gibi olumsuz yaşam olaylarına bağılı olarak yaşlılık döneminde soyutlanma duygusu yoğunlaşabilmektedir. Böyle bir durumda ise yaşlıların refahı onların azalan güvenlik duygusu ile büyük ölçüde ilişkili olabilmektedir.

Maslow (1943; 1965) insanın gelişimsel süreçte ulaşması gereken üst noktayı kendini gerçekleştirme olarak nitelendirmiş ve kendini gerçekleştiren bireylerin bilgelik özellikleri gösterebileceğini öne sürmüştür. Bu nedenle Maslow (1965)'un öne sürdüğü bu görüş, yaşlılar açısından bu araştırmada sorgulanmıştır (bakınız araştırmanın soruları 2, s:6). Ardelt (2003)'in bilgelik yaklaşımı temel alınarak bu

araştırmada bilgelik; bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı boyutların entegrasyonu olarak değerlendirilmiş ve kendini gerçekleştirme ile ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Buna göre bu araştırmada bilgeliğin bilişsel boyutu ile bilgelik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Böylece araştırmanın birinci hipotezi kanıtlanmıştır (bakınız, araştırmanın soruları ve hipotezleri, s:6) Bu bulgular bir anlamda yaşlılarda bir olay ya da durumu anlama isteği ve yeteneği, insan doğasının olumlu ve olumsuz yönlerinin bilgisine sahip olma, yaşamın belirsizliğinin kabul edilmesi, yaşamın değişkenliği ve belirsizliklere rağmen önemli karar alabilme yeteneği olarak belirtilen bilgeliğin bilişsel boyutunun (Ardelt, 2003) kendini gerçekleştirme ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Diğer kendini gerçekleştirme ile ilişkili olduğu öne sürülen bu özelliklere araştırma kapsamındaki yaşlı bireylerin daha yüksek oranda sahip oldukları belirlenmiştir.

Araştırmada bilgeliğin duyuşsal boyutu ve kendini gerçekleştirme arasında da pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Böylece araştırmanın ikinci hipotezi de kanıtlanmıştır (bakınız, araştırmanın soruları ve hipotezleri, s:6) Bu bir anlamda olaylara ve durumlara farklı açılardan bakmaya çalışan, önyargıları olmayan, yani kendi durumu ya da duyguları hakkında başka insanları ya da durumları suçlama eğiliminde olmayan yaşlı bireylerin, kendini gerçekleştirme eğiliminde olduklarına ilişkin bir kanıt ortaya koymaktadır.

Diğer yandan bilgeliğin yansıtıcı boyutu ve kendini gerçekleştirme arasında da pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Böylece araştırmanın üçüncü hipotezi de kanıtlanmıştır (bakınız, araştırmanın soruları ve hipotezleri, s:6) Yani başkalarına karşı olumlu duyguları olan, bir anlamda şefkat gösteren ve sevgi duyan bireylerin kendini gerçekleştirme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Böylece Maslow (1954)'un da belirttiği gibi kendini gerçekleştiren bireylerin bilgelik özellikleri gösterebileceğini ve bunun yaşlılık döneminde de mümkün olduğu bu araştırma kapsamında kanıtlanmıştır. Burada özellikle belirtilmelidir ki literatürde bilgeliğin yaş ile ilişkisinin açıklandığı çok sayıda çalışma vardır (Ardelt, 2008; Baltes ve Smith, 1990; Baltes 1993; Birren ve Fisher 1990; Clayton ve Birren, 1980; Holliday ve Chandler, 1986; Levitt, 1999; Sternberg, 2005; Takahashi ve Overton, 2002; Wink ve Helson, 1997).

Ancak ulusal ve uluslararası literatürde yaşlılıkta kendini gerçekleştirme ve bilgelik arasındaki ilişki konusunda ise herhangi bir araştırmaya rastlanmamakla birlikte; yaşlılıkta kendini gerçekleştirme (Duyan ve Danış, 2006; Montgomery, Barber ve Mc Kee, 2002; Ojha ve Pramanick, 2009) ve yaşlılıkta bilgelik (Ardelt, 1997; 2000a; 2005; 2008; 2010; Baltes ve Smith, 1990; Baltes, 1993; Beaumont, 2009; Birren ve Fisher, 1990; Hagerty, 1999; Holliday ve Chandler, 1986; Majercsik, 2005, Sternberg, 2005; Takahashi ve Overton, 2002; Wink ve Helson 1997) farklı değişkenlerle ilişkili olarak pek çok araştırmaya konu olmuştur. Ancak hiçbirinde doğrudan kendini gerçekleştirme ve bilgelik ilişkisinin tartışılmasına olanak sağlayacak bulgu ve sonuçlara rastlanmamıştır. Türkiye’de ise yaşlı bireylerde bilgelik konusunda, derleme (Cangöz, 2008; Erçetin, 2007; Tufan, 2012) çalışmalar dışında, yapılmış herhangi bir araştırma bulunmamakla birlikte, yaşlılıkta bilgeliği kendini gerçekleştirme ile ilişkilendiren herhangi bir araştırmaya rastlamak mümkün olmamıştır. Bu nedenle bu araştırmada bilgelik konusunda elde edilen bulguların Türkiye’deki farklı örneklemeler üzerinden, tartışması sınırlı kalmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre kendini gerçekleştirme ile bilgeliğin ilişkisinin araştırıldığı bu tez çalışmasında yaşlı bireyler açısından önemli ve olumlu potansiyellerin ortaya çıkarılmasını sağlayacak sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle belirtilmelidir ki araştırma kapsamındaki yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının, Maslow(1943)'un öne sürdüğü hiyerarşik sırada olmadığı belirlenmiştir. Nitekim bu araştırmada yaşlı bireylerin;

- i) saygı
  - ii) kendini gerçekleştirme
  - iii) fizyolojik
  - iv) güvenlik ve
  - v) sevme-sevilme ihtiyaçlarını sırası ile karşıladıkları saptanmıştır.
- Araştırma kapsamındaki yaşlı bireyler, ihtiyaçlarını normal düzeyde karşıladıklarını belirtmişlerdir.

Aynı zamanda araştırmada yaşlı bireylerin bilgeliği; bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı boyutlar kapsamında ele alınmış ve bilgeliğin;

- bilişsel boyutu
- duyuşsal boyutu ve
- yansıtıcı boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Böylece bir anlamda, Maslow'un da belirttiği gibi, kendini gerçekleştiren bireylerin “bilge” özellikler gösterebileceği ortaya çıkmıştır.

Bu araştırma, kendini gerçekleştiren bireylerin bilge özellikler gösterebileceğini ortaya koyması ve bunun Türkiye örneğinde ilk defa kanıtlanmış olması açısından önemlidir. Çünkü bugüne kadar Türkiye’de yaşlılık ve yaşlanma konusu yaşlılıkta ortaya çıkan biyolojik, psikolojik, sosyal ve ekonomik olmak üzere olumsuz değişme ve kayıplar temelinde araştırmalara yansıtılmıştır. Çünkü yaşlı bireylerin sayısının artmasına bağlı olarak yaşlılığa özgü sağlık problemlerinin maliyeti artmakta, emeklilik maaşlarının yeterli olmamasına bağlı olarak ekonomik

kaygılar, sosyal destek ağlarının azalması, beslenme, barınma ve ulaşımda yaşanan sorun alanları daha fazla tartışılmaktadır. Ancak bu araştırmanın sonuçlarından da anlaşıldığı gibi yaşlılık döneminin sadece kayıpları ile tartışılması doğru bir yaklaşım değildir.

Araştırmada önemli sonuçlardan biri yaşlılık döneminde ihtiyaçların farklılaşmasıdır. Özellikle Maslow'un öne sürdüğü hiyerarşik sıradan farklı olan bu ihtiyaçlar, yaşlıların huzurevinde ya da bakımevlerinde kalmalarına bağlı olarak da farklılaşmış olabilir. Önemli olan yaşlıların düşük düzeyde karşıladıklarına inandıkları ihtiyaçlarına cevap verecek çözümlerin ve yaklaşımların geliştirilmesidir. Bu anlamda yaşlı bireylerin diğer ihtiyaçlarına göre düşük düzeyde karşıladıklarını belirttikleri güvenlik, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak sağlayacak düzenlemeler için girişimlerde bulunulması önemlidir. Burada özellikle belirtilmelidir ki huzurevleri ya da bakımevleri yaşlılar açısından güvenlik önlemlerinin en yüksek düzeyde olduğu kabul edilse de yaşlı bireyler için bu yerlere alışmak kolay olmamaktadır. Çünkü alıştıkları, sosyal etkileşimlerini daha fazla sürdürdükleri ya da kendilerini iyi hissettikleri koşul ya da mekanlardan uzaklaştıklarında yaşlıların kendilerini güvende hissetmemeleri söz konusu olabilmektedir. Bu anlamda yaşlı bireylerin bu korku ya da endişelerini ortadan kaldıracak ya da azaltacak önlemlerin ve sosyal desteğin yaşlı bireylere sağlanması gerekmektedir.

Bunun yanısıra araştırmada 203 yaşlı bireyden 125'inin kendini gerçekleştirme ihtiyacını normal düzeyde, sadece 37'sinin ise bu ihtiyacını yüksek düzeyde karşıladığı belirlenmiştir. Unutulmamalıdır ki kendini gerçekleştirme ihtiyacını karşılayan bireylerin kendilerine, çevrelerine ve topluma olan yararlılığı da artabilir. Maslow'un öne sürdüğü gibi kendini gerçekleştiren bireylerin bilge bireyler olduğu düşünüldüğünde (bu araştırmada da kanıtlanmıştır) bilgelik, yaşlılar için sağlıklı ve başarılı yılların uzun olması ile mümkün olabilir. Nitekim uluslararası literatürde de desteklendiği gibi bilgelik, yaşlılar için yaşam kalitesini artıran (Ardelt, 1997; Bergsma ve Ardelt, 2012) mutlu olmayı sağlayan (Bergsma ve Ardelt, 2012),

başarılı yaşlanmaya (Ardelt, 2000a) ve yaşlı refahına (Grossmann 2012) katkıda bulunan önemli bir kişilik özelliği olabilmektedir.

Diğer yandan yaşlı bireylerin kendini gerçekleştirme ve dolayısıyla bilge olmalarına katkıda bulunacak imkanlar da dahil olmak üzere yaşlılık döneminde tüm ihtiyaçların karşılanmasına ve bu noktada yaşlıların yaşadıkları sorunlara insan hakları ve insan onuruna yakışır bir biçimde çözüm geliştirmek şarttır. Böylece yaşlıların yaşama, gelişim, katılım ve bağımsızlık haklarına duyarlı sosyal politikaların üretilmesi de mümkün hale gelebilir. Böylece yaşlı refahını iyileştirmeye yönelik girişimler hem yaşlı sağlığını ve yaşam kalitesini artırmak hem de yaşlı refahına ve dolayısıyla toplumsal kalkınmaya katkıyı da beraberinde getirebilir.

Yaşlılara özgü sorun alanlarına çözüm üretme, sosyal politikalara ve toplumsal kalkınmaya katkı noktasında insan haklarını ve sosyal adalet ilkelerini esas alan sosyal hizmet mesleği için “yaşlı refahı” önemli çalışma alanlarından biridir (Duyan, 2010; Hablemitoğlu ve Özmete, 2010). Zira birey, aile, grup ve toplumla çalışma alanında bilgi, beceri ve değer temeli ile sosyal hizmet uzmanları yaşlı bireylere yönelik pek çok hizmet sunan kurumlarda/kuruluşlarda görev almaktadırlar. Yaşlılara yönelik hizmetlerin planlanmasında, geliştirilmesinde, yürütülmesinde aktif rol almakta ve müdahaleler gerçekleştirmektedirler. Bu anlamda yaşlıların ihtiyaç duydukları hizmetlere erişimi kolaylaştıran, aracılık hizmetleri sunan, birbirine bağlı pek çok ihtiyaç alanlarını değerlendiren, tedavi planı oluşturan sosyal hizmet uzmanları yaşlı bireylerin yaşadıkları kayıplar ile başa çıkmaları için yaşlıların yaşamlarına dahil olmaktadır. Bir anlamda yaşlı bireyin yaşamını ilgilendiren konularda en iyi kararı yaşlıların kendilerinin vereceklerine inanarak sosyal hizmet uzmanlarının yaşlı birey için yaşlı birey ile birlikte hareket ettikleri ve onların güçlenmelerine destek oldukları söylenebilir. Bu nedenle yaşlıların temel gereksinimlerini karşılamaları ve sağlık bakımından yararlanmaları için yeterli gelire sahip olmaları, kendi kendilerine yetebilmeleri, güvenli bir çevrede yaşayabilmeleri, kapasitelerini geliştirecek fırsatlara sahip olabilmeleri, toplumla ilişkilerini sürdürebilmeleri, kendilerini etkileyen kararlara katılabilmeleri, bilgi ve becerilerini genç kuşaklara aktarabilmeleri için sosyal hizmet uzmanları yaşlı bireylerle birlikte

hareket etmektedirler. Bu anlamda yaşlıların yaşamına önemli katkılar sağlayabilecek potansiyel bilgi, beceri ve değer temeli ile sosyal hizmet uzmanlarının yaşlılık dönemine özgü ihtiyaçlara yönelik girişimlerin planlanması, yönetilmesi ve uygulanmasında daha fazla görev ve sorumluluk alması gerektiği ifade edilebilir.

Bununla birlikte yaşlıların önemli potansiyeli olarak kabul edilen bilgeliğin sadece yaşlılık dönemine özgü ya da yaşlılığın zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmamakla birlikte bazı yaşlılar için sözkonusu olabilmektedir. Bu anlamda bilge yaşlıların deneyimlerinden, bilgi ve becerilerinden yararlanılması önemlidir. Çünkü Ardelt (2000a)'in de belirttiği gibi bilgeliğin daha erken yaşlarda kazanılan pek çok özellikle bağlantılı olduğu düşünüldüğünde, bilge yaşlıların deneyimlerini, bilgi ve becerilerini çocuklarla/gençlerle paylaşmaları hem çocuklar/gençler ve yaşlılar açısından bireysel düzeyde hem de toplumsal düzeyde önemli katkılar sağlar. Bu anlamda yaşlı bireye olumsuz tutum geliştirilmesi ve daha az değer verilmesi nedeni ile Batı'da yaşlıların genç kuşağa rol model olmasını sağlayacak bu tür girişimler artırılmaktadır. Bu girişimlerden en önemlileri arasında okul ve toplum temelli bir program olan "Deneyim Birliği" yer almaktadır (Frick ve ark., 2004; Rebok ve ark., 2011). Bu program emeklilik döneminden başlayarak yaşlıları 55 yaşından itibaren ilkokul öğrencileri ile okul ortamında biraraya getirmektedir. Böylece yaşlıların bilgi, beceri ve deneyimlerinden genç kuşağın yararlanmasına, yaşlıların bilge kişilik özelliklerini genç kuşak ile paylaşmalarına, kuşaklararası etkileşime, dayanışmaya ve dolayısıyla toplumsal refaha katkı sağladığı belirtilmektedir (Frick ve ark., 2004; Rebok ve ark., 2011). Bu anlamda ülkemizde eksikliği hissedilen bu tür okul ve toplumsal temelli programlar aracılığı ile bilge yaşlıları bir araya getirme önerisinin bu araştırmanın sonuçları açısından da önemli olduğunu söylemek mümkündür.

ÖZET

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Göre Kendini Gerçekleştirme ve Bilgelik İlişkisi: Yaşlılar Üzerinde Bir Araştırma

Bu araştırmanın amacı Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre kendini gerçekleştirme ile bilgelik ilişkisini araştırmaktır. Araştırma Ankara'da bulunan kamu, özel, vakıf-dernek ve yerel yönetimlere ait huzurevleri ve bakımevlerinde yaşayan 203 yaşlı birey ile yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama aracı olarak yaşlıları tanıtıcı bilgilerin yer aldığı kişisel bilgi formu, Üç Boyutlu Bilgelik Ölçeği ve Thunder Bay Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçekler Tükçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Araştırma sonucunda yaşlı bireylerin kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını normal düzeyde karşıladıkları bulunmuştur ($p<0.05$). Aynı zamanda yaşlıların her bir bilgelik boyutunu (bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı) normal düzeyde değerlendirdikleri saptanmıştır ($p<0.05$) Araştırma sonucunda bilgelik bilişsel, duyuşsal ve yansıtıcı boyutları ile kendini gerçekleştirme ihtiyacı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($p<0.05$).

Yaşlılıktaki bilgelik kendini gerçekleştirme ile ilişkisinin araştırıldığı bu tez çalışması; ulusal ve uluslararası literatürde yaşlanma ve yaşlılık döneminin olumlu özelliklerine dikkat çekerek farkındalık oluşturmak açısından değer taşımaktadır. Bu tez çalışması Türkiye'de yaşlıların bilgelikini ölçmeye olanak sağlayan ilk araştırma olması yönüyle de önemlidir. Bu anlamda bu tez çalışmasının, bilge yaşlıların potansiyellerinin göz önünde bulundurularak farklı yaşam alanlarında onların bilgi, beceri ve deneyimlerinden yararlanılması için yapılacak girişimlere dayanak oluşturacağı öngörülmektedir. Öyle ki bilgelik sadece yaşlılığa özgü olmadığı çocuklukta yaşam deneyimlerinin de etkili olduğu düşünüldüğünde bu tez çalışmasının, yaşlıların bilgi, beceri ve deneyimlerinin paylaşılacağı ortamların planlanması için rehber olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Bilgelik, ihtiyaçlar, kendini gerçekleştirme, Maslow, yaşlılık.

SUMMARY

The Relationship Between Wisdom and Self-Actualization by Maslow's Hierarchy's of Needs Theory: A Research on Older People.

The purpose of this study is to investigate the relation between wisdom and self-actualization according to Maslow's theory of hierarchy of needs. The study was carried out with 203 elderly individuals living in nursing homes and nurseries belonging to public, private foundations and local governments in Ankara. For data collection, personal information forms which include information on elderlies, Three-Dimensional Wisdom Scale, and Thunder Bay Scale were used. These scales were transcribed into Turkish, and their reliability and validity studies were carried out. According to the results of the study, it has been found that elderly individuals' need of self-actualization is at a normal level ($p < 0.05$). At the same time, it is confirmed that elderly individuals evaluate every single scale of wisdom (cognitive, affective, and reflective) at a normal level ($p < 0.05$). According to the findings of the study, there exist a significant positive correlation ($p < 0.05$) between self-actualization, and cognitive, affective, and reflective dimensions of wisdom.

This study which investigates the relationship between wisdom and self-actualization among elderly individuals is valuable in terms of creating an awareness in national and international literature by underlying the positive features of aging and the old age. This thesis is also important for being the first study to allow the measurement of wisdom among elderly individuals. In this regard, this thesis is expected to form the basis for attempts that seek to take advantage of the knowledge, skills, and experience of wise old people in different areas of life with a consideration of their potentials. In fact, considering that wisdom is not specific to old age, but life experiences in childhood have also an impact on it, this thesis is regarded to be a guide for planning the environments where knowledge, skills and experiences of elderly people could be shared.

Key Words: Maslow, needs, old age, self-actualization, wisdom.

KAYNAKLAR

- ACHENBAUM, W. A., ORWOLL, L. (1991). Becoming wise: A psychogerontological interpretation of the Book of Job. *International Journal of Aging and Human Development*, 32: 21-39.
- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI. (2013). Huzurevinde yaşayan yaşlıların huzurevine yerleşme nedenleri ve huzurevi yaşamına ilişkin algıları araştırma. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- ARDELT, M. (1997). Wisdom and life satisfaction in old age. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 52B(1): 15-27.
- ARDELT, M. (2000a). Antecedents and effects of wisdom in old age: A longitudinal perspective on aging well. *Research on aging*, 22(4): 360-394.
- ARDELT, M. (2000b). Intellectual versus wisdom-related knowledge: The case for a different kind of learning in the later years of life. *Educational Gerontology*, 26(8): 771-789.
- ARDELT, M. (2003). Empirical assessment of a three-dimensional wisdom scale. *Research on aging*, 25(3): 275-324.
- ARDELT, M. (2004). Where can wisdom be found? A reply to the commentaries by Baltes and Kunzmann, Sternberg, and Achenbaum. University of Florida, Gainesville, Fla., USA. *Human Development*, 47: 304-307.
- ARDELT, M. (2005). How wise people cope with crises and obstacles in life. *ReVision*, 28(1): 7-18.
- ARDELT, M. (2008). Being wise at any age. In: Positive psychology: Exploring the best in people. Ed.: S. J. Lopez. *Discovering human strengths*, 1: 81-108.
- ARDELT, M. (2009). How similar are wise men and women? A comparison across two age cohorts. *Research in Human Development*, 6(1): 9-26.
- ARDELT, M. (2010). Are older adults wiser than college students? A comparison of two age cohorts. *Journal of Adult Development*, 17(4): 193-207.
- ARDELT, M., LANDES, S. D., VAILLANT, G. E. (2010). The long-term effects of World War II combat exposure on later life well-being moderated by generativity. *Research in Human Development*, 7(3): 202-220.
- ASADI, S., AMIRI S., MOLAVI H., NOAPARAST, K. B. (2012). A cross-sectional

- study of self reported wisdom development: From adolescence through adulthood. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 4(2).
- BAHAR, A., BAHAR, G., SAVAŞ, H.A. (2009). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan sosyal hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12): 86-98.
- BALTES, P.B. (1993). The aging mind: Potential limits. *Gerontologist*, 33(5): 508-594.
- BALTES, P. B. (2004). *Wisdom as Orchestration of Mind and Virtue*, Book in preparation. [www.mpib-berlin.mpg.de/dok/full/baltes/orchestr/index.htm]. Update 3/2004, Max Planck Institute for Human Development.
- BALTES, P.B., SMITH, J., & STAUDINGER, U.M. (1992). Wisdom as successful aging. In T.B. Sonderegger (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation*, 39: 123-167.
- BALTES, P.B., STAUDINGER, U.M. (1993). The search for a psychology of wisdom. *Current Directions in Psychological Science*, 2: 75-80.
- BALTES, P. B., KUNZMAN, U. (2003). Wisdom: The peak of human excellence in the orchestration of mind and virtue. *The Psychologist*, 16: 131-133.
- BALTES, P., SMITH, J. (1990). Toward a psychology of wisdom and its ontogenesis. R. Sternberg (Ed.). *Wisdom, Its nature, origins and development*. Cambridge: Cambridge University Press, 87–120.
- BALTES, P. B., STAUDINGER, U.M. (2000). Wisdom: A metaheuristic (pragmatic) to orchestrate mind and virtue towards excellence. *Am.Psychol.* 55, 122–136.
- BAYSAN, N. B. (2008). Yaşlıların yaşlılık algısı ve sağlıkla ilgili yaşam kalitesini etkileyen faktörler. *Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa*.
- BEAUMONT, S. L. (2009). Identity Processing and Personal Wisdom: An Information-Oriented Identity Style Predicts Self-Actualization and Self-Transcendence. *An International Journal of Theory and Research*, 9: 95–115.
- BEĞER, T., YAVUZER, H. (2012). Yaşlılık ve yaşlılık epidemiyolojisi. *Klinik Gelişim Dergisi, İstanbul Tabipler Odası Süreli Yayını*. 25(3): 1-3.
- BERGSMA, A., ARDELT, M. (2012). Self reported wisdom and happiness: An

- empirical investigation. *J Happiness Stud*, 13: 481-499.
- BILLIG, N. (2000). Üçüncü Bahar Yaşlılık ve Bilgelik. Psikoloji Dizisi: 8, İstanbul: Evrim Yayınevi.
- BIRREN, J. E., FISHER. L. M. (1990). Conceptualizing Wisdom: The primacy of affect-cognition relation. In R. J. Sternberg (Ed), *Wisdom: It's nature, origins and development*, 317-332.
- BOSS, G. R. VE SEEGMILLER, J. E. (1981). Age-related physiological changes and their clinical significance. *Western Journal of Medicine*, 135(6): 434-440.
- BÜKEN, E., BÜKEN, N.Ö. (2003). Yaşlanma olgusu ve tıp etiği. *Geriatric Dergisi*, 6(2): 75-79.
- CANGÖZ B. (2008). Yaşlılık sadece kayıp mı? Bir ayrıcalık mı? *Türk Geriatric Dergisi*, 11(3):143-150.
- CLAYTON, V. P., BİRREN, J. E. (1980). The development of wisdom across the lifespan: A reexamination of an ancient topic. In: *Life-span development and behavior*. Ed.: P.B. Baltes and O.G. Brim. New York: *Academic Press*103–135.
- DANIŞ, Z. (2004). Yaşlıların Evde Bakım Gereksinimleri ve Evde Bakıma İlişkin Düşünceleri - Başarılı Yaşlanma ve Yaşlı Bakım Modelleri. Ankara: Güç-Vak Yayınları.
- DEVELLIS, R. F. (2012). Scale development: Theory and applications (Eds. L. Bickman and D.J Rog). *Applied Social Research Methods Series*, United States of America: Sage Publications.
- DITTMANN-KOHLI, F., BALTES, P. B. (1990). Toward a neofunctionalist conception of adult intellectual development: Wisdom as a prototypical case of intellectual growth. C. Alexander & E. Langer (Eds.), *Higher stages of human development: Perspectives on adult growth*. New York: Oxford University Press, 54–78.
- DURAK, M. (2004). Yaşadığı ortamda yaşlıya hizmet modeli. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi, Yaşlılara Hizmet Merkezi Yayınları.
- DUYAN, V., DANIŞ, M. Z. (2006). Need assessments of elderly living in two different elderly homes in Ankara. In: *Proceedings Book of 2nd International Social and Applied Gerontology Symposium in Turkey*. Ed: İsmail Tufan. Gero-Yay, Antalya.

- DUYAN, V. (2010). Sosyal Hizmet: Temelleri – Yaklaşımları - Müdahale Yöntemleri. Ankara: Aydınlar Matbaacılık.
- DUYAN, V., GELBAL, S. (2013). Yaşlılara yönelik tutum ölçeğinin bir grup üniversite öğrencisi üzerinde Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Türk Geriatri Dergisi*, 16(2): 202-209.
- DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ – DSÖ / WHO. (2000). Information needs for research, policy and action on ageing and older adults. Report of a Workshop on Creating a Minimum Data Set (Mds) for Research, policy and Action Ageing and the Aged in Africa Harare, Zimbabwe. Erişim:[http://www.who.int/healthinfo/survey/ageing_mds_report_en_harare.pdf] Erişim Tarihi: 24.11.2012
- EMİROĞLU, V. (1995) Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu, Ankara: Şafak Matbaacılık.
- ERÇETİN, Ş. Ş. (2007). Bilgece yaş almak. Erişim: [<http://www.yaslilikrehberi.org/yapilan-diğer-araştırmalar/bilgece-yaş-almak.aspx>]. Erişim Tarihi: 24.02.2013
- ERİKSON, E.H. (1984). İnsanın Sekiz Çağı. Ankara: Toplum Yayınları.
- ESİN, N. (1997). Endüstriyel alanda çalışan işçilerin sağlık davranışlarının saptanması ve geliştirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı.
- FRICK, K. D., CARLSON, M. C., GLASS, T. A., MCGILL, S., REBOK, G. W., SIMPSON, C., FRIED, L. P. (2004). Modeled cost-effectiveness of the Experience Corps Baltimore based on a pilot randomized trial. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 81 (1): 106-117.
- GEÇTAN, E. (1981). Çağdaş İnsanda Normal Dışı Davranışlar. Ankara: Maya Yayınevi.
- GOLDSMITH, E. B. (2000). Resource Management for Individuals and Families. USA: Wad Worth, Thomson Learning, Inc.
- GÖKSU, T. (2002). Maslow'un ihtiyaçlar (güdüler) piramidi ve polislin yabancılaşma olgusu. *Polis Bilimleri Dergisi*, 4: 27- 48.
- GROSSMANN, I. (2012). Getting wisdom: Ageing, culture and perspective. The University of Michigan, Psychology, Ph. D, Michigan.

- GÜNGÖR-ERGAN, N. (2007). Yaşlılıkta sosyal uyum. I. Ulusal Yaşlılık Kongresi. Erişim:[www.yaslilikrehberi.org/media/.../497_yaslilikta_sosyal_uyum.doc] Erişim Tarihi: 19.10.2012
- HABLEMİTOĞLU, Ş., ÖZMETE, E. (2010). Yaşlı Refahı; Yaşlılar İçin Sosyal Hizmet. Ankara: Kilit Yayınları.
- HAGERTY, M. R. (1999). Testing Maslow's hierarchy of needs: National quality-of-life across time. *Social Indicators Research*, 46: 249–271.
- HART, F. W. (1983). Successful aging need satisfaction in Jewish senior citizens in Windsor, based on Maslow's hierarchy of needs. Unpublished master thesis, University of Windsor, Windsor, Ontario, Canada
- HOLLIDAY, S. G., CHANDLER, M. J. (1986). Wisdom: Explorations in adult competence. In J.A. Meacham (Ed.), *Contributions to human development*, 17: 1–96
- HORN, J. L. (1965). Fluid and crystallized intelligence: A factor analytic study of the structure among primary mental abilities. Unpublished doctoral dissertation, University of Illinois.
- HORN, J. L. VE CATTELL, R. B. (1966). Refinement and test of the theory of fluid and crystallized general intelligences. *Journal of Educational Psychology*, 57(5): 253-270.
- HORN, J. L. VE CATTELL, R. B. (1967). Age differences in fluid and crystallized intelligence. *Acta Psychologica*, 26: 107-129.
- HOTAR, H. (2009). Türkiye’de İleri Yaş, Sosyal Hizmetler ve Sosyal Politikalar. *Almanya ve Türkiye’de Yaşlılar ve Yaşlılık Politikaları*. Ankara: Konrad-adenauer-Stiftung Yayını. s.:9-20.
- HUANG, X. T. (2007). Introduction to Psychology (2nd ed.). Beijing: Peoples Education Press.
- JESTE, D. V., ARDELT, M., BLAZER, D., KRAEMER, H. C., VAİLLANT, G., MEEKS, T. W. (2010). Expert consensus on characteristics of wisdom: A Delphi method study. *Gerontologist*, 50(5): 668–680.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2007). *Kültürel Psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

- KALISH, R. A. (1973). Why People Behave: A look at motivation. In: The Psychology of Human Behavior. *Brooks/cole publishing Company, A Division of Wadworth Publishing Company, Inc.* Third Edition.
- KESER, A. (2005). İş doyumunu ve yaşam doyumunu ilişkisi: Otomotiv sektöründe bir uygulama. Kocaeli Üniversitesi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 4: 77-96.
- KLİNE, R. B. (2005). Principles and practice of structural equation modeling. New York: The Guilford Press.
- KOLTKO-RIVERA, M. E. (2006). Rediscovering the later version of Maslow's hierarchy of needs: Self-transcendence and opportunities for theory, research, and unification. *Review of general psychology*, 10(4): 302.
- KRAMER, D. A. (2000). Wisdom as a classical source of human strength: conceptualization and empirical inquiry. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19(1): 83-101.
- KURT, G. (2008). Türkiye’de yaşlılık olgusuna sosyolojik bir bakış (Sivas il örneği). *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas
- KURT, G., ERKOL, Z., BEYAZTAŞ, F.Y. (2010). Yaşlıların sorunları ve yaşam memnuniyeti. *Adli Tıp Dergisi*, 24(2): 32-39.
- KUTSAL, Y. G. (2007). Yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları. *Yaşlılıkta Kaliteli Yaşam*. Hacettepe Üniversitesi Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi yayını.
- KUZGUN, Y. (1972). Kendini gerçekleştirme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 10: 162-172. Erişim: [http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/970/11942.pdf] Erişim Tarihi: 25.12.2012
- LAKEHEAD UNIVERSITY, SCHOOL OF SOCIAL WORK. (1976). Study of the needs of senior citizens in Thunder Bay, Ontario, Thundar Bay.
- LEVITT, H. M. (1999). The development of wisdom: An analysis of Tibetan Buddhist experience. *Journal of Humanistic Psychology*, 39(2): 86-105. Erişim:[http://jhp.sagepub.com/content/39/2/86.short] Erişim tarihi: 18.03.2013
- MACDONALD, C. (2006). Wisdom: The highest aim of life and higher education. A *Thomas P. Johnson Distinguished Visiting Scholar at Rollins College*, Florida.

- Erişim: [<http://www.wisdompage.com/rollinstalk.html>] Erişim Tarihi: 20.11.2012
- MAJERCSIK, E. (2005). Hierarchy of needs of geriatric patients. *Gerontology*, 51: 170–173.
- MASLOW, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological review*, 50(4), 370-396.
- MASLOW, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row, Publishers.
- MASLOW, A. H. (1965). Self-actualization and beyond. Proceedings of the conference on the training of counselors of adults. *Report Resumes*.
- MASLOW, A. H. (1970). *Motivation and Personality*. Brandeis University, Lore. An imprint of Addison Wesley Longman, Inc. Third edition.
- MEACHAM, J. (1990). The loss of wisdom. R.J. Sternberg (Ed), *Wisdom: It's nature, origins and development*. New York: Cambridge University Press, 181-211
- MEEKER, J. W. (1981). Wisdom and wilderness. *Landscape*, 25(1).
- MICKLER, C., STAUDINGER U. M. (2008). Personal Wisdom: validation and age-related differences of a performance measure. Jacobs University Bremen. *Psychology and Aging*. Copyright 2008 by the American Psychological Association, 23(4).
- MONTGOMERY, A., BARBER, C., MCKEE, P. (2002). A phenomenological study of wisdom in later life. *International Journal of Aging and Human Development*, 52: 139–157
- OJHA, H., PRAMANICK, M. (2009). Effects of age on intensity and priority of life needs. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 35(1): 131-136.
- OMAY, U. (2010). Tüccar sınıfın protestan hareketi desteklemesinin Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi yaklaşımı açısından değerlendirilmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 52.
- ONARAN, O. (1981). *Çalışma yaşamında güdülenme kuramları*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 470, 100. Doğum Yılında Atatürk'e Armağan Dizisi: 13, Ankara: Sevinç Matbaası.
- ONUR, B. (1995). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm*. Ankara: İmge Yayınevi.

- PARISI, J. M., REBOK, G. W., CARLSON, M. C. FRIED, L. P., SEEMAN T. E., TAN, E. J., TANNER, E. K., PİFERİ, R. L. (2011). Can the wisdom of aging be activated and make a difference societally. *National Institutes of Health, PMC*, October.
- PASUPATHI, M., STAUDINGER, U.M., BALTES, P.B. (2001). Seeds of wisdom: Adolescents' knowledge and judgment about difficult life problems. *Developmental Psychology*, 37: 351-361.
- PİAGET, J. (2001). Yapısalcılık. İstanbul: Doruk Yayınları.
- POLAT, Ü., BAYRAK-KAHRAMAN, B., (2013). Yaşlı Bireylerin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişki. *Firat Tıp Dergisi*, 18(4): 213-218.
- REBOK, G. W., CARLSON, M. C., BARRON, J. S., FRICK, K. D., MCGILL, S., PARISI, J. M., SEEMAN, T., TAN, E. J., TANNER, E. K., WILLGING, P. R., FRIED L. P. (2011). Experience Corps: A civic engagement-based public health intervention in the public schools. P.E. Hartman-Stein and A. La Rue (Ed.), *Enhancing cognitive fitness in adults: A guide to the use and development of community-based programs*. New York: Springer, 469-487.
- REİD-CUNNINGHAM, A. R. (2008). Maslow's theory of motivation and hierarchy of human needs: A critical analysis. Unpublished doctoral dissertation, *Berkeley University of California*, Berkeley, California.
- SCHEIBE, S., KUNZMANN, U., BALTES, P. B. (2009). New territories of positive life-span development: Wisdom and life longings. S. J. Lopez & C. R. Snyder (Eds.), *Oxford handbook of positive psychology* (2nd ed.) New York: Oxford University Press, 171-183.
- SEVİL, H. T. (2005). Yaşlılığın Sosyal Anatomisi, Ankara: Sabev Yayınları.
- SHIKSHA, V. (1999) Understanding wisdom. February, 1999 - Issue 2. Erişim: [http://www.swaraj.org/shikshantar/vimukt_02.html] Erişim Tarihi: 11.10.2012
- SMITH, M. C. (2012). The relationships among cognitive, spiritual, and wisdom development in adults. Unpublished doctoral dissertation. Cleveland State University.
- SMITH, J., BALTES, P. B. (1990). Wisdom-related knowledge: Age/Cohort differences in response to life-planning problems. *Developmental Psychology*,

- 26, 494–505.
- STERNBERG, R. J. (2003). *Wisdom, intelligence, and creative, synthesized*. New York, NY: *Cambridge University Press*.
- STERNBERG, R. J. (2005). Older but not wiser? The relationship between age and wisdom. *Yale University, Ageing International*, 30(1): 5-26.
- SÜMER, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3: 49-74.
- ŞENER, A. (2009). Yaşlılık, yaşam doyumu ve boş zaman faaliyetleri. Erişim: [www.sdergi.hacettepe.edu.tr/yasamdoyumu.pdf], Erişim Tarihi: 02.01.2013
- TAKAHASHI, M., OVERTON, W. F. (2002). Wisdom: A culturally inclusive developmental perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 26(3): 269-277.
- TEDENE-PEASLEY, N. S. (1992). Life events as determinants of wisdom in older adults. The University of Arizona, Educational Psychology Graduate College, Doctoral dissertation, Arizona.
- TEZBAŞARAN, A. (1997). Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu (2. baskı). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını.
- THIELKE, S., HARNISS, M., THOMPSON, H., PATEL, S., DEMIRIS, G., JOHNSON, K. (2012). Maslow's hierarchy of human needs and the adoption of health-related technologies for older adults. *Ageing International*, 37(4), 470-488.
- TOPDEMİR, H. G. (2010). Sofos, sofist, filozof: Hayat ve bilgelik. Türk Felsefe Derneği ve Çankırı Karatekin Üniversitesi, Hayat ve Felsefe Sempozyumu, 4-6 Kasım 2010.
- TOPALOĞLU, T. (2013). Maslow'un gereksinimler hiyerarşisi kuramı. Erişim: [http://www.e-motivasyon.net/Maslow-un-Gereksinimler-Hiyerarşisi-Kurami-Hierarchy-of-Needs.html]. Erişim Tarihi: 14.10.2013.
- TROWBRIDGE, R. H. (2005). The Scientific Approach of Wisdom. At the Union Institute & University Cincinnati, Published doctoral dissertation, Ohio. *Human Development*, October, 2005.
- TUFAN, İ. (2007). Yaşlılıkta bakıma muhtaçlık ve yeni bir bakım kültürü. Erişim: [http://www.itgevakif.com/pdfs/sosbaksigorta_itufan_sicher.pdf] Erişim tarihi:

6.12.2013.

TUFAN, İ. (2012). Gerontolojiye Giriş. Erişim: [http://www.itgevakif.com/arsiv_liste.html] Erişim tarihi: 20.01.2013 Son güncellenme tarihi: 22.02.2012.

TÜRKAY, O. (1991). Mikroiktisat Teorisi. Ankara: Adım Yayınları.

TÜRK DİL KURUMU/ Felsefe Terimleri Sözlüğü. (1975). Erişim: [http://tdkterim.gov.tr/bts/] Erişim Tarihi: 06.03.2013

WEBSTER, J. D. (2003). An exploratory analysis of a self-assessed wisdom scale. *Journal of Adult Development*, 10: 13-22.

WINK, P., & HELSON, R. (1997). Practical and transcendent wisdom: Their nature and some longitudinal findings. *Journal of Adult Development*, 4: 1–16.

YAPICIOĞLU, A. (2009). Modernleşme süreci ve yaşlılık: İki yerleşim yerinde modernitenin yaşlılığa etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

ZASTROW, C. (2013). Sosyal Hizmete Giriş (1. baskı). Ankara: Nika Yayınevi.

EKLER

Ek-1

MASLOW'UN İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ KURAMINA GÖRE KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME VE BİLGELİK İLİŞKİSİ: YAŞLILAR ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Bu araştırmanın amacı yaşlılık döneminde bilgelik ile kendini gerçekleştirme arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu form kapsamındaki bilgiler sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Her bir soru ve maddeye içtenlikle yanıt vermeniz araştırmanın güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Şimdiden gösterdiğiniz duyarlılık ve işbirliği için teşekkür ederiz. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans öğrencisi olan Bilge Türkoğlu'nun Yüksek Lisans Tezi olarak planlanan bu çalışmayla ilgili bilgileri okudum.

Araştırmaya gönüllü olarak kendi isteğimle katılıyorum ( ) .....(imza)

.....(tarih)

A. KİŞİSEL BİLGİLER

1- Kuruluş türü

1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı huzurevi ve rehabilitasyon merkezi
2. Gerçek kişilere ait (özel kuruluş)
3. Belediyelere bağlı huzurevi / yaşlı bakımevi
4. Vakıf / derneğe ait huzurevi / yaşlı bakımevi

2- Kuruluş adı:

.....

3- Cinsiyetiniz

- 1.Kadın ( )
- 2.Erkek ( )

4- Yaşınız:.....

5- Medeni durumunuz

1. Bekar ( )
2. Evli ( )
3. Boşanmış ( )
4. Ayrı yaşıyor ( )

6- Eğitim durumunuz

Okuryazar değil ( )

Okuryazar ( )

İlkokul ( )

Ortaokul ( )

Lise ( )

Lisans ( )

Lisansüstü ( )

7- Mesleğiniz:.....**8- Sosyal güvenceniz:**

Var ( )

Yok ( )

9- Aylık gelir miktarınız:.....**B) YAŞLILARIN İHTİYAÇLARI**

Aşağıdaki puanlama kriterlerini gözönünde bulundurarak aşağıdaki ifadelere katılma derecenizi belirtiniz.

1=katılmıyorum   2=biraz katılmıyorum   3=biraz katılıyorum   4=katılıyorum

- _____ 1) Doğru bir biçimde beslenirim.
- _____ 2) Yaşlı bir birey için uygun barınma koşullarını sağlamak kolaydır.
- _____ 3) Odamdaki banyo temizliğim için yeterlidir.
- _____ 4) Dilediğim zaman dinlenebilirim.
- _____ 5) Odam yeterince sıcaktır.
- _____ 6) Bazı egzersizler günlük işlerimin bir parçasıdır.
- _____ 7) Yeteri kadar kıyafete sahibim.
- _____ 8) Sağlık ihtiyaçlarımın karşılanması beni tatmin ediyor.
- _____ 9) Acil bir durumda birinden destek alabilirim.
- _____ 10) İhtiyacım olduğunda gezebilirim / seyahat edebilirim.
- _____ 11) Acil durumlar için biriktirdiğim yeterli param var.
- _____ 12) Yalnızken güvende hissederim.
- _____ 13) İhtiyacım olduğunda devlet kaynaklarından para temin edebilirim.
- _____ 14) Günlük yaşamla geçmişte olduğu gibi baş edebilirim.
- _____ 15) Önemli / gerekli olduğumu hissederim.
- _____ 16) Türkiye'nin, yaşlıları kabul ettiğini hissederim.

Aşağıdaki puanlama kriterlerini göz önünde bulundurarak aşağıdaki ifadelere katılma derecenizi belirtiniz.

1=katılmıyorum   2=biraz katılmıyorum   3=biraz katılıyorum   4=katılıyorum

- _____ 17) Yakınlarım tarafından sevildiğimi hissedirim.
- _____ 18) Yakın arkadaşlarım var.
- _____ 19) Arkadaşlarımla birlikte eğlenirim.
- _____ 20) Konuşmak istediğimde mutlaka birilerini bulurum.
- _____ 21) Yaşamdan keyif alırım.
- _____ 22) Kendim olmaktan korkmam.
- _____ 23) İstediğim şeyi yapmam mümkündür
- _____ 24) Yaşamın iniş ve çıkışları ile başa çıkabilirim.
- _____ 25) Bir durumun üstesinden gelebilmek için kendi becerilerime güvenirim.
- _____ 26) Geçmişimi kabul edebilirim.
- _____ 27) Başkalarının benim görüşümü kabul etmeleri benim için gerekli değildir.
- _____ 28) Kendi refahımla ilgilenirim.
- _____ 29) Başkalarıyla ilişkilerimde güvende olduğumu hissedirim.
- _____ 30) İyi bir işim olmasaydı bile kendimi rahat hissedirdim.
- _____ 31) Yaşam biçimimi seviyorum.
- _____ 32) Kendim için neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verebilirim.
- _____ 33) Aldığım kararlara güvenirim.
- _____ 34) Eylemlerimin başkalarına zarar verme / başkalarını incitme niyetinde olmadığına inanırım.
- _____ 35) İnsanların esasen iyi ve güvenilir olduklarına inanırım.
- _____ 36) Kendim gibi olmakta özgür hissedirim ve sonuçlarına katlanırım.
- _____ 37) Mahremiyetten / özel hayatın gizliliğinden hoşlanırım.
- _____ 38) Mevcut durumumda en iyisini yapmaya çalışıyorum.
- _____ 39) Güçlü hissediyorum.
- _____ 40) Kendimi yönetebileceğimi hissediyorum.
- _____ 41) İnsanlarla onlar hakkındaki her şeyi beğenmeden vakit geçirebilirim.

C) BİLGELİK

Bu bölümde size fikirleriniz ve duygularınız hakkında sorular sorulacaktır. Aşağıdaki maddelere katılma derecenizi, her bir maddenin karşısında bulunan sizin için uygun (sadece) bir seçenek için (X) işareti koyarak yanıt veriniz.

	Kesinlikle katılıyorum (1)	Katılıyorum (2)	Çekimserim (3)	Katılmıyorum (4)	Kesinlikle katılmıyorum (5)
1. Bu karmaşık dünyada, neler olup bittiğini öğrenmemizin tek yolu güvенеbileceğimiz liderlere ve uzmanlara danışmaktır.					
2. Sürekli kendilerine acıyan mutsuz insanlar beni sinirlendirir.					
3. Hayat çoğu zaman monotondur.					
4. İnsanlar hislerini ve hayvanlara karşı duyarlılığı çok ciddiye alıyorlar.					
5. Hemen hemen tüm insanları dürüst ya da hilekâr olarak sınıflandırılabilirsiniz.					
6. Şu anki durumum farklı olsaydı, daha iyi hissedebilirdim.					
7. Herhangi bir şey yapmanın sadece tek bir doğru yolu vardır.					
8. Hiçbir zaman sevemeyeceğim bazı insanlar var.					
9. Değiştirilemeyecek olaylar hakkında çok şey bilmemek en iyisidir.					
10. Hiç hatam olmasa bile işler benim için sıklıkla ters gider.					
11. Cehalet mutluluktur.					
12. Her tür insanla rahatça iletişim kurabilirim.					

	Kesinlikle katılıyorum (1)	Katılıyorum (2)	Çekimserim (3)	Katılmıyorum (4)	Kesinlikle katılmıyorum (5)
13. Bir insan bir sorunun cevabını ya biliyordur, ya da bilmiyordur.					
14. Başkalarının başı dertteyse ve yardıma ihtiyaçları varsa, bu benim sorunun değil.					
15. İnsanlar ya iyidir, ya da kötüdür.					

Aşağıdaki maddelerden sizin için doğru olan her bir maddenin karşısında (sadece) bir seçenek için (X) işareti koyarak yanıt veriniz.

	Kesinlikle doğru (1)	Genellikle doğru (2)	Bazen doğru (3)	Nadiren doğru (4)	Kesinlikle doğru değil (5)
16. Karar vermeden önce bir durumu, herkesin açısından görmeye çalışırım.					
17. Yardıma muhtaç bir insan görürsem, bir şekilde ona yardım etmeye çalışırım.					
18. Bir kişiye kızdığım zaman, bir süreliğine kendimi onun yerine koymaya çalışırım.					
19. Sevmediğim belli insanlar vardır ve yaptıkları bir şey yüzünden yakalandıkları-cezalandıkları için içten içe sevinirim.					
20. Bir sorunu her yönüyle görmeye çalışırım.					
21. Bazen herkes için şefkat duygusu hissedirim.					
22. Bir şey hakkında ayrıntılı düşünmek zorunda kalacağım durumlardan kaçınmaya çalışırım.					
23. Bana olanları hatırladığımda, dargın hissetmekten kendimi alamıyorum.					

	Kesinlikle doğru (1)	Genellikle Doğru (2)	Bazen Doğru (3)	Nadiren Doğru (4)	Kesinlikle Doğru Değil (5)
24. En ihtiyacı olduğu anda bir insanı rahatlatmak zorunda hissetmem.					
25. Çözümünün olmadığını düşündüğüm bir problem ilgimi çekmez.					
26. Bir şeyler ters gittiğinde ya çok kızarım, ya da depresyona girerim.					
27. Bazen başka insanların problemleri yüzünden onlara acımam.					
28. Çoğu zaman insanların davranışlarına anlam veremiyorum.					
29. Bazen duygusal anlamda o kadar doluyorum ki, sorunlarımla nasıl başa çıkacağımı bilemiyorum.					
30. Bazen insanlar benimle konuşurken kendimi 'keşke gitseler' derken buluyorum.					
31. Olayların neden bu hale geldiğini düşünmek yerine, onları akışına bırakmayı tercih ediyorum.					
32. Bir sorun kafamı karıştırdığında yaptığım ilk şey, durumu araştırmak ve ilgili tüm detayları gözden geçirmektir.					
33. Başka bir kişinin sorunlarını dinlemek istemem.					
34. Düşünme süreci sonrasında karar vermekte tereddüt ederim.					
35. Bir kişiyi eleştirmeden önce, onun yerinde olsam nasıl hissedeceğimi düşünür, kendimi onun yerine koyarım.					
36. Benimle tartışan insanlar kolaylıkla sınırimi bozar.					

	Kesinlikle doğru (1)	Genellikle Doğru (2)	Bazen Doğru (3)	Nadiren Doğru (4)	Kesinlikle Doğru Değil (5)
37. Bana yapılanları düşündüğümde, kendimi aldatılmış hissediyorum.					
38. Bir probleme yönelik cevabın sebeplerini düşünmek yerine, basitçe cevabı bilmek işimi görür.					
39. Bazen bir duruma başkalarının bakış açısıyla bakma konusunda başarısız oluyorum.					

Ek-2**Gönüllü Olur Formu****Değerli Katılımcı,**

Yaşlılık döneminde bilgeliğin Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre kendini gerçekleştirme ile ilişkisinin araştırıldığı bu çalışma için kuruluşunuzun bağlı bulunduğu üst merciden izin alınmıştır. Bu çalışmada, yaşlılık döneminin olumlu bir potansiyeli olarak kabul edilen bilgeliğin kendini gerçekleştirme ile ilişkisi araştırılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında size yapılandırılmış bir soru formu aracılığıyla bazı sorular sorulacaktır. Elde edilen bilgiler ve araştırma sonuçları sadece araştırma kapsamında kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Bu çalışmanın gerçekleşebilmesi için çalışmaya gönüllü katılımınız esas alınmıştır.

Çalışmaya vermiş olduğunuz katkılardan dolayı çok teşekkür eder, saygılar sunarız.

Yrd. Doç. Dr. Filiz YILDIRIM
Bilge TÜRKÖĞLU
Ankara Üniversitesi

Ek-3

Araştırmanın Yürütüldüğü Kurumların İzin Yazıları

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü

Sayı : 65097260-605.03-
Konu : Araştırma Talebi

21 Haziran 2013

ANKARA ÜNİVERSİTESİNE
(Sağlık Bilimler Fakültesi)

İlgi: 14.06.2013 tarih ve 84459573-605-62316 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığının Yazısı.

İlgi yazı Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmetler Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Bilge TÜRKÖĞLU' nun "Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Göre Kendini Gerçekleştirme ve Bilgelik İlişkisi: Yaşlılar Üzerinde Bir Araştırma" konulu çalışmasını Müdürlüğümüze bağlı Huzurevleri ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Hizmet alan 60 yaş üzerindeki yaşlılara uygulayacağı anket 14.06.2013 tarih ve 84459573-605-177 sayılı Makam Onayı ile uygun görüldüğü bildirilmiştir.

Söz konusu araştırmanın Müdürlüğünüz denetiminde, meslek elemanları refakatinde, gönüllülük esas çerçevesinde, özel hayatın gizliliğine riayet edilerek, Müdürlüğümüze uygun görülecek bir mekan da ve ses-görüntü kaydı alınmaksızın, onları psikolojik olarak olumsuz etkileyebilecek, şahsi deneyimlerine ilişkin bilgi talebi içeren sorulara yer verilmemesi, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayınlanmadan önce kurum izni alınması ve bir örneğinin İl Müdürlüğümüze gönderilmesi koşulları hususunda gereğini rica ederim.

Hale VURGUN
İl Müdür a.
İl Müdür Yardımcısı

EK:

1- Onay sureti (1sayfa)

DAĞITIM
Gereği için:
Ankara 75. Yıl Huzurevi YBRM
Demetevler Fatma Üçer YBRM
Ümitköy Huzurevi YBRM
Seyranbağları Huzurevi YBRM
Süleyman Demirel Huzurevi YBRM
Kızılcahamam Huzurevi YBRM
Öğretmen Necla Kızılbağ YBRM
Ankara Üniversitesi Sağ. Bil. Fak.

Bilgi için:
Özürlü ve Yaşlı Hizmetler Şb. Md.

F.Y.
1.7.13
P

Anafartalar cad. No:68 ULUS/ANK. 06440
Telefon: (0312) 418 66 62 / 1129-1152
Faks: (0312) 425 96 04

Ayrıntılı bilgi için irtibat A.TERZİOĞLU Eğitim Uzm.
E-posta aterzioglu@aille.gov.tr / Alptem@hotmail.com
Tel: 0542 606 58 23

**ÖZEL HASVAK HUZUREVİ &
YAŞLI BAKIM MERKEZİ**

12/06/2013

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ

İlgi yazınıza istinaden Üniversiteniz Sağlık Bilimleri
Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümünde yüksek lisans eğitimine
devam eden Bilge TÜRKÖĞLU'nun tez çalışmasını kuruluşu-
muzda yürütmesi uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz ederim.

Hasvak Huzurevi
HASVAK HUZUREVİ
SAĞLIK EĞİTİM HİZMETLERİ
TEMİZLİK VE SANAYİ TİCARİ LTD.ŞTİ.
Mutlukent Mah. Hekimköy Sit.
1933 Sok. No: 25 Ümitköy/ANKARA
Tel: 0312 88 601 491 39 39
E-Posta: info@v.d. 459 010 2000

Özel

SEFA

HUZUR VE YAŞLI BAKIMEVİ

SAYI: 148

KONU: Bilge TÜRKOĞLU 'nun tez çalışması

20.05.2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ'NE
ANKARA

İLGİ: 13.05.2013 tarih 187 sayılı yazınız

İlgide kayıtlı yazınıza konu olan Bilge TÜRKOĞLU kurumumuz veya kendisinin uygun gördüğü zaman ve sürelerde araştırma konulu tez çalışmasını kuruluşumuzda yapabilir.

Bu hususta kuruluşumuz yetkilileri tarafından kendisine gerekli her türlü imkânın sağlanacağı hususunu Bilgilerinize Arz Ederim.

Beysefa ERBEK
KURUCU

02-EYL-2013 10:30 Kimd.

Kime:+903122525978

S.1/1

11/06/13 13:38

KEÇİÖREN BELED-YES- SOSYAL YRDM -Ml.MD

03123582968

s.01

T.C.
KEÇİÖREN BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü

SAYI : M.06.3.KEÇ.0-35- 22.

07 06 2013

KONU :

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

ANKARA

İLGİ: 13.05.2013 tarih ve B.30.2.ANK.0.28.00.00/14 sayılı yazınız;
Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümünüzde yüksek lisans eğitimine devam eden Bilge TÜRKÖĞLU'nun "Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Göre Kendini Gerçekleştirme ve Bilgelik İlişkisi: Yaşlılar Üzerinde Bir Araştırma" konulu tez çalışmasını Keçiören Belediyesi Huzurevi Müdürlüğünüzde yapması uygun görülmüştür.
Bilgilerinize arz/rica ederim.

Celal SEMİA
Başkan a.
Başkan Yardımcısı

ADRES: Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü
Fatih C. İbneli Çarşı Sokak No: 7
06310/Keçiören/ANKARA

TELEFON: 0 312 314 35 08 - 0 312 314 33 77
e-mail: kyzyrbaidun@kecioren.bel.tr

FAX: 0 312 358 29 68

T.C.
ETİMESGUT BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Sağlık İşleri Müdürlüğü

SAYI : M.06.3.ETİ.023/2013 / 349-9565
KONU : Tez Çalışması

17/05/2013

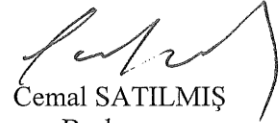
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
SOSYAL HİZMET BİRİMLERİ
Şükriye Mah.Plevne Cad.Aktaş Kavşağı No:5
Dışkapı / ANKARA

İLGİ: 13/05/2013 tarih ve 187 sayılı yazınız.

İlgi yazınıza istinaden Üniversiteniz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümü'nde yüksek lisans eğitime devam eden Bilge TÜRKOĞLU'nun "Yaşlılar Üzerinde Bir Araştırma" konulu tez çalışmasını Belediyemiz Sağlık İşleri Müdürlüğümüze bağlı Orhan TAN Huzurevi'nde yürütmesini istediğinizi belirtmişsiniz.

Belediyemiz Sağlık İşleri Müdürlüğümüze bağlı Orhan Tan Huzurevi'nde tez çalışmasını yürütmesi uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz ederim.

Cemal SATILMIŞ
Başkan a.
Belediye Başkan Yardımcısı

F. Y.
22.05.13
H.

FROM : YASAMEVI

FAKS NO. : 4415180

MAY. 21 2013 16:45 S1

Sayı: 2013/010
Konu: Tez Çalışması

21.05.2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ

İLGİ: B.30.2.ANK.0.28.00.00/14/187 sayı ve 13.05.2013 tarihli yazınız.
Yazınızda bilgileri verilen tez çalışmasının (*Maslow'un ihtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Göre Kendini Gerçekleştirme ve Bilgelik İlişkisi: Yaşlılar Üzerinde Bir Araştırma*); öğrenciniz "Bilge TÜRKÖĞLU" tarafından çalışma tarihini önceden bildirerek Kurumumuzda yapması uygundur.

AKYURT VAKFI YAŞAMEVİ
Yahya Kemal Atatürk Bulvarı No:17
06100 Çankaya/ANKARA
Tel: (312) 441 37 47

Akyurt Vakfı Yaşamevi
Kurum Müdürü
Gülen TOPÇUOĞLU

F. 7
22.05
F

SÖH
21.05.2013
ŞH

AKYURT VAKFI
27 Aralık Sokak No: 3
Çankaya 06680 Ankara / Türkiye
TEL: (312) 441 37 47
441 84 10
444 98 78
FAX: (312) 441 51 81
bilgi@akyurtvakfi.org.tr
www.akyurtvakfi.org.tr

ÖZGEÇMİŞ

I- Bireysel Bilgiler

Adı: Bilge

Soyadı: ABUKAN

Doğum yeri ve tarihi: Çorum - 14.10.1989

Uyruğu: T.C.

Medeni durumu: Evli

II- Eğitimi (tarih sırasına göre yeniden eskiye göre)

2012 - / ...	Erciyes Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Lisans (2), Hukuk Bölümü
2011 - / ...	Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
2007 - 2011	Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Lisans (1) , Sosyal Hizmet Bölümü Akademik Başarı: 3,77 / 4,00
2003 - 2007	Çorum Anadolu Lisesi

Yabancı dil puanı: 63,75 (KPDS İlkbahar-2012)

III- Ünvanları (tarih sırasına göre eskiden yeniye göre)

-

IV-Mesleki Deneyimi

27.09.2011 - / ...	Ank. İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü Sosyal Hizmet Uzmanı
Eylül, 2010 – Mayıs, 2011	Altındağ Toplum Merkezi Sosyal Hizmet Uzmanı, Stajyer
Eylül, 2009 – Mayıs, 2010	Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi Sosyal Hizmet Uzmanı, Stajyer
Temmuz – Ağustos, 2009	Aile Sosyal Pol. İl Müdürlüğü, Çorum Sosyal Hizmet Uzmanı, Stajyer

V- Üye Olduğu Bilimsel Kuruluşlar

-

VI-Bilimsel İlgi Alanları

Yayımları:

- **Türkoğlu, B.** (2013). Bilgece Yaşlanmak: Kavramsal ve Kuramsal Temeller Bağlamında Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Yüksek Lisans Semineri.
- Yıldırım, F., **Abukan, B.** (2014). Yaşlılıkta Bilgelik Konusunda Bir Derleme. Türk Psikoloji Yazıları, (Yayın Aşamasında).

VII- Bilimsel Etkinlikleri

Aldığı burslar: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) – Yurtiçi Yüksek Lisans Burs Programı

VIII- Diğer Bilgiler

- Afetlerde Psikososyal Hizmetler (Temel Eğitim) Katılım Belgesi
Düzenleyen: APHB – SHUD – AFAD
- 7. Ulusal Sosyal Hizmet Kongresi (7 - 11 Nisan 2011)
- Yaratıcı Drama (Temel Eğitim) Katılım Belgesi
Düzenleyen: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
- İşaret Dili Sertifikası (Temel Düzey)
Düzenleyen: Yenimahalle Belediyesi
- Türkiye'de Sığınmacı ve Mülteciler Sorunu ve Sosyal Hizmet Çalıştayı
Düzenleyen: Başkent Üniversitesi (14 Mart 2014)
- Acil Durumlarda Çocuk Koruma Eğitimi
Düzenleyen: UNICEF-AFAD (4-8 Mayıs 2014)